

OBSAH: • *Dôležité informácie* • *Aktuality* • *Diskusia* • *Spoločensko-vedecké podujatia* • *Archeológia a verejnosť* • *Zo života univerzít* • *Jubileá* • *Opustili naše rady* • *Ocenenia a vyznamenania* • *Nové publikácie* • *Zmeny v členskej základni* • *Oznamy výboru* •

DÔLEŽITÉ INFORMÁCIE

Zápisnica z výročnej členskej schôdze Slovenskej archeologickej spoločnosti pri SAV v roku 2017 a vedeckého semináru SAS pri SAV

1. Otvorenie
2. Návrh programu
3. Správa o činnosti SAS pri SAV v roku 2016
4. Finančná správa SAS pri SAV za rok 2016
5. Plán činnosti SAS pri SAV na rok 2017
6. Správa revíznej komisie
7. Ocenenie SAS pri SAV za rok 2016
8. Rôzne
9. Záver

Dňa 27. 4. 2017 sa v priestoroch Archeologického ústavu SAV v Nitre uskutočnila výročná členská schôdza členov Slovenskej archeologickej spoločnosti pri SAV, ktorej súčasťou bol aj vedecký seminár. Účastníkov privítala predsedníčka SAS pri SAV M. Musilová, ktorá dala úvodné slovo hostiteľovi Zjazdu, riaditeľovi Archeologického ústavu SAV M. Ruttkayovi. Ten informoval o aktivitách AÚ SAV v poslednom období – predovšetkým o sprístupnení publikácií AÚ SAV na internete, budovaní dokumentácie a dobrej spolupráce so SAS pri SAV. Po predstavení a schválení programu informovala M. Musilová o aktivitách SAS v roku 2016. Z medzinárodných akcií to bol pracovný workshop na výstave *Kelti z Bratislavy* v Perugii spojený s exkurziou, ako aj účasť na *Medzinárodnom archeologickom veľtrhu v Paestume* v Taliansku. SAS podporila viaceré konferencie a sympózia na Slovensku (konferencia *Kelti 2016* v Trenčianskych Tepliciach, *Slávnostné medzinárodné kolokvium venované prof. M. Novotnej* pri príležitosti jej životného jubilea, numizmatické sympóziu na Bratislavskom hrade, kolokvium *Pipe lost, pipe found* v Nitre, seminár *Archeológia pod vodou* v Nitre, 25. *stretnutie východoslovenských archeológov*, 9. *interdisciplinárna konferencia História skla v Bratislave*). Neuskutočnilo sa plánované medzinárodné kolokvium *Sídelné stratégie vo vzťahu k trasám diaľkových komunikácií v severnej časti Karpatskej kotliny v neskorej dobe bronzovej a v dobe železnej*, ktoré sa malo konať v októbri 2016 v Pezinku. Podrobnejšie boli prítomní informovaní o kolokviu *Quo vadis slovenská archeológia?* (V. Turčan) a o 9. *konferencii História skla* organizovanej sekciou HS pod vedením Danice Stašíkovej-Štukovskej (v jej zastúpení čítala J. Mellnerová Šuteková).

Kolokvium *Quo vadis slovenská archeológia 2* inicioval prof. E. Krekovič. Vo februári 16. 2. 2017 sa uskutočnil jej druhý ročník. Zúčastnili sa ho aj nečlenovia SAS pri SAV v celkovom počte asi 50 zúčastnených, podľa prezenčnej listiny. V rámci publikačnej činnosti vyšli v minulom roku dve čísla Informátora SAS pod redakčným vedením J. Mellnerovej Šutekovej. Pomerne často navštevovaná je webová stránka spoločnosti a to aj zahraničnými návštevníkmi, o čom svedčí štatistika, ktorú výboru dodal správca webu P. Herda zo SAV v Bratislave. Na základe vysokej návštevnosti našej webovej stránky sa Výbor rozhodol webovú stránku preložiť do anglického jazyka. M. Musilová informovala aj o zavedení evidencie platenia členského na webe, aby sa tak zvýšila informovanosť

a transparentnosť. Informácia o zaplatení, resp. nezaplatení je uvedená pri mene každého člena zeleným alebo červeným bodom.

M. Musilová informovala o nových členoch spoločnosti tak za minulý, ako aj za rok 2017 a o členoch, ktorí požiadali o odchod zo SAS pri SAV. Novými členmi od roku 2016 sa stávajú prom. hist. Bibiana Hromadová, CSc., PhDr. Ján Beljak, PhD., Mgr. Andrea Ďurianová, PhD., Mgr. Lenka Pechová, Mgr. Tomáš Kopták, Mgr. Lucia Nováková, PhD., Mgr. Roman Vávra, Mgr. Pavol Bobek, Mgr. Miriam Jakubčinová, Mgr. Lucia Nezvalová, OZ Hradiská. V roku 2017 Mgr. Silvia Droppová. O odchod zo spoločnosti v roku 2016 požiadali: PhDr. Mário Žáčik, Mgr. Silvia Bodoriková, PhD, Mgr. András Csuthy, PhD. a Mgr. Andrea Kušnierová. Prečítala mená ďalších členov, ktorí požiadali o vstup do SAS pri SAV v roku 2017: Mgr. Miroslava Švihurová, Mgr. Peter Debnár, Mgr. Zora Bielichová. Boli prijatí. Na záver požiadala o minútu ticha za zosnulých členov: RNDr. Cyrila Ambrosa, CSc. a Rudolfa Klamíka.

O hospodárení spoločnosti informoval Vladimír Mitáš. Výdavky spoločnosti v roku 2017 mierne prevýšili príjmy. Podarilo sa výrazne znížiť nedoplatky na členskom. Každý člen si informáciu o tom nájde i na webovej stránke spoločnosti. Bol podaný návrh na vylúčenie členov, ktorých dlh presahuje 50 Eur, ktorý všetci účastníci zjazdu hlasovaním schválili, menovite išlo o týchto: Mgr. Baliová Henrieta, PhD., Mgr. Brodňanová Barbora, Mgr. Divileková Denisa, Matej Fabok, PhD. Lýdia Gačková, Miroslav Karlík, Zuzana Schvarcová, Mgr. Peter Štefanec, Mgr. Tokárová Zuzana. Nasledovala správa revíznej komisie ktorú predniesla E. Fottová – neboli zistené žiadne nedostatky a správa bola odhlasovaná. Všetci prítomní jednohlasne súhlasili s predloženou správou o činnosti za minulý rok 2016.

Zároveň bol predstavený plán činnosti na rok 2017 i akcie, ktoré sa už v tomto roku realizovali. 16. 2. 2017 sa uskutočnila komentovaná prehliadka výstavy historického skla *Čo sa rozbilo v bratislavských domácnostiach* v Múzeu mesta Bratislavy. V rámci plánovaných akcií bude 1. 5. 2017 sprevádzať členov SAS po výstave *Kelti z Bratislavy* na Bratislavskom hrade, na september sa plánuje exkurzia do Srbska po rímskych pamiatkach na dolnom Dunaji. Z ďalších plánovaných aktivít schválených Zjazdom sa uskutoční 3. stretnutie múzejných archeológov pravdepodobne v Hanušovciach nad Topľou, 26. stretnutie Východoslovenských archeológov v Starej Ľubovni – 5. 10. 2017, na jeseň cyklus vedecko-popularizačných prednášok v Košiciach, organizovaných J. Chovancom. V septembri 4. až 5. 9. 2017 sa plánuje medzinárodná konferencia *Keltské oppidá v strednom Podunajsku* v Bratislave a v októbri pri príležitosti 20. výročia existencie Katedry klasickej archeológie v Trnave – medzinárodná konferencia *Ancient Communities and Elites from the Bronze Age to Late Antiquity* (6. – 8. 10. 2017). Z medzinárodných akcií to bude aktívna účasť na *XX. ročníku archeologického veľtrhu v Paestume* (26. – 29. 10. 2017).

SAS pri SAV ocenila výročnou cenou spoločnosti za rok 2016 archeológa, pracovníka KPÚ Žilina Martina Furmana za monografiu „Opevnenia na Liptove. Refúgia, hradiská a hrádky od praveku po stredovek“, ktorý pripravil krátku prezentáciu knihy. Kniha má slúžiť laickej verejnosti, archeológom i pamiatkárom a napomáhať ochrane nášho kultúrneho dedičstva.

V bode rôzne informovala predsedníčka M. Musilová o 2. zasadnutí dočasnej pracovnej skupiny pre archeologické kultúrne dedičstvo. Nasledoval príhovor generálneho riaditeľa sekcie kultúrneho dedičstva z Ministerstva kultúry SR Radoslava Ragača, ktorý prišiel na Zjazd spolu s riaditeľkou Pamiatkovej inšpekcie ministerstva Ivetou Kodoňovou. Informoval o návrhoch na zmeny v pamiatkovom zákone, ktoré sa budú riešiť novelizáciou. Diskusiu vyvolala predovšetkým otázka ochrany archeologických lokalít. Diskutujúci (J. Rajtár, K. Pieta) sa zhodli na tom, že súčasná legislatíva nezabránila vykrádaniu archeologických lokalít a naopak komplikuje prácu archeológom.

Po obede sa uskutočnil Vedecký seminár SAS pri SAV venovaný predovšetkým nestorovi slovenskej archeológie T. Kolníkovi. J. Rajtár odovzdal pozdrav T. Kolníka účastníkom zjazdu a zhodnotil jeho prínos pre poznanie osídlenia Slovenska v dobe rímskej. Zaujímavé bolo vypočutie si autentických nahrávok z rozhlasu, v ktorých T. Kolník hovoril o svojich výskumoch. O výskumoch T. Kolníka na rímskych stavbách v kvádskom barbariku predniesol prednášku V. Varsík, ktorý ich zhodnotil zo súčasného pohľadu. Nasledovali prednášky venované najnovším výskumom vo Vysokej pri Morave (P. Bobek, K. Elschek), v Budmericiach (L. Choma Sorončinová, J. Vavák), vo Zvolene (J. Beljak) a v Trnave (E. Hrnčiarik). J. Hunka informoval o výnimočnom náleze pokladu mincí zo Španej doliny, V. Mitáš o „stope dr. Mojmirá Mazálka v knižnici SAS pri SAV“.

Na záver predsedníčka M. Musilová poďakovala všetkým zúčastneným a spoluorganizátorom P. Červeňovi, P. Smetanovej, L. Nezvalovej a V. Mitášovi za pomoc pri premietaní, registrácii a zabezpečení občerstvenia. Informovala aj o súťaži Rady slovenských vedeckých spoločností pre mladých vedeckých pracovníkov a doktorandov, ktorej sa môžu záujemci zúčastniť odovzdaním 10 stránkovej práce, videa, alebo iného relevantného výstupu v troch rôznych odborných kategóriách. Všetky informácie sú na webovej stránke spoločnosti.

Igor Bazovský

OZNAM

Vážení členovia,
od decembra 2015 má spoločnosť nový bankový účet vo Fio banke.

Fio banka

EUR účet v SR: **2800905317/8330**

IBAN: **SK1383300000002800905317**

SWIFT/BIC: **FIOZSKBAXXX**

Pri platbe prevodom uveďte do správy pre prijímateľa Vaše celé meno ako aj poznámku
"členské za rok 2016" alebo "nedoplatok za rok...".

Prosíme Vás, aby ste platby členského už neposielali na zrušený účet v Poštovej banke.

Ďakujeme.

Výbor SAS pri SAV

Súhrnná tabuľka príjmov a výdavkov spoločnosti v roku 2016

PRÍJMY	€
Príjmy z rozpočtu zmluvného ústavu (z príspevku SAV na projekt) ⁹	2050,00
Sponzorské príspevky od iných subjektov	0
Príjmy z členských príspevkov	1915,00
Príjmy z konferenčných poplatkov	0
Ostatné príjmy	418,36
Spolu	4383,36

VÝDAVKY	€
Výdavky hrazené z príspevku SAV na projekt	2050,00
Výdavky hrazené z iných zdrojov	2549,72
Spolu	4599,72

Príspevok SAV	€
pridelený zmluvnému ústavu na realizáciu projektu spolupráce	2050,00
Celkové výdavky zmluvného ústavu na realizáciu projektu	2050,00

Tabely sú prevzaté zo Súhrnnej správy a štatistického prehľadu o aktivitách vedeckej spoločnosti za rok 2016.

Zápis z kontroly hospodárenia s prostriedkami SAS pri SAV v Nitre

Členovia revíznej komisie: Mgr. Klaudia Daňová, PhD., PhDr. Eva Fottová, PhDr. Jozef Moravčík, PhDr.

Kontrolované obdobie: 1.1.2016 – 31.12.2016

Revízna komisia prekontrolovala peňažný denník, finančné doklady, dohody o vykonaní práce, doklady daňového úradu, registračne listy a výkazy poistného a príspevkov do sociálnej poisťovne, zdravotných poisťovní ako aj zoznam organizovaných podujatí. Jednotlivé finančné doklady pozostávali z bankových výpisov (11 kusov), výdavkových dokladov (25 kusov) a príjmových dokladov (38 kusov).

Pri kontrole neboli zistené nedostatky vo vedení hospodárskej agendy. Hospodár a ekonómka dôsledne dodržiavali platné zákony, ako aj zásady hospodárenia s finančnými prostriedkami SAS.

Stav finančných prostriedkov k 31.12.2016:

- zostatok finančnej hotovosti v pokladni SAS k 31.12.2016 bol **5,36 Eur**
- zostatok na účte SAS v Fio banke k 31. 12.2016 bol **222,38 Eur**
- celková finančná hotovosť k 31. 12.2016 predstavovala **227,74 Eur**

V Nitre 30.3. 2017

Správa o činnosti Komisie pre podporu interdisciplinárneho výskumu historického skla na Slovensku pri Výbore SAS SAV za rok 2016

Komisia HS pracuje v personálnom zložení PhDr. Klára Fúryová zo SNM AM a Ing. Martin Múdry z Recyklačného fondu SR (obaja členovia SAS pri SAV). Podľa potreby dočasne kooptujeme do svojho tímu ďalších odborníkov z radov SAS alebo Slovenskej sklárskej spoločnosti, s ktorou úzko spolupracujeme. Komisiu HS naďalej vedie PhDr. Danica Staššiková-Štukovská. V roku 2016 sme začali spolupracovať tiež z Gemologickým ústavom Fakulty prírodných vied Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre.

V roku 2016 sme pokračovali v základnej činnosti Komisie HS v oblasti výmeny informácií. Využívame internet, kde na stránke SAS máme vytvorenú samostatnú stránku. Na tejto stránke sú okrem údajov o Komisii HS a jej aktivitách ako i publikáciách pravidelne umiestňované informácie o podujatiach súvisiacich so sklom na Slovensku alebo v zahraničí, ktoré by mohli byť zaujímavé pre slovenských odborníkov z radov spoločenských vied a so záujmom pre historické sklo. Získavame ich na základe spolupráce s domácimi ako i zahraničnými organizáciami alebo komisiami. Podujatia technického rázu sú zverejňované na stránkach SSS, pokiaľ by mohli byť zaujímavé pre záujemcov o historické sklo na Slovensku, tak ich zverejňujeme aj na stránke Komisie HS.

K najvýraznejším organizačným aktivitám Komisie HS patria konferencie. 12. – 13. 12. 2016 sme v Bratislave usporiadali 9. národnú konferenciu venovanú historickému sklu a 2. medzinárodnú konferenciu venovanú téme sklenených šperkov a sklárskym technológiám. Konferenciu finančne okrem SAS pri SAV výrazne podporila Slovenská sklárska spoločnosť, a organizačne Múzeum mesta Bratislavy a Gemologický ústav Fakulty prírodných vied Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre. Konferencia sa konala v Múzeu mesta Bratislavy, v Bratislave. Organizačný a vedecký výbor tvorili PhDr. D. Staššiková-Štukovská, doc. Ing. P. Šimurka, CSc., doc. RNDr. L. Illášová, CSc., Ing. M. Múdry, PhDr. K. Fúryová, Mgr. P. Šimončíčová-Koóšová, PhD., prof. PhDr. E. Krekovič, CSc.

Tematický zámer národnej časti konferencie kládol hlavný dôraz na historické a zaniknuté sklárne na Slovensku. Podarilo sa nám venovať celý blok prednášok zaniknutým sklárňam na Slovensku, na ktorý nadväzoval blok referátov venovaný skúsenostiam s výskumom historických sklární v Čechách a Morave. Záujem o výskum historických sklární doplnil i blok venovaný experimentom s tavbou a výskumom pyrotechnologických sklárskych zariadení v Českej republike. V medzinárodnej časti konferencie ťažiskovou témou boli technológie nehomogénnych skiel, koráliky a náramky zo skla.

12. 12. 2016 v národnej časti konferencie odznelo spolu 14 referátov a komentárov k posterom, v diskusnom okružlom stole bolo 6 tematických celkov. Uskutočnili sa 2 prezentácie nových kníh o skle (Sedláčková, H. / Rohanová, D. et al.: *Renaissance and Baroque Glass from the Central Danube Region*, Archaia Brno, 2016; *Steklo vostočnej Evropy s drevnosti do začiatku XX. storočia* / (Sklo východnej Európy od praveku po začiatok XX. storočia). SP6. / *East European glass from antiquity to the beginning of 20th century*: SPB: Nestor-Istoria, 2015 – 400 p. ilustrácie. ISBN 978-5-4469-0666-6. (K. Stoliarova).

Premietli sa dva filmy o 125 ročnej sklárskej fabrike RONA v Lednických Rovniach a na pôde Archeologického múzea na Žižkovej ulici sa uskutočnila diskusia k staršiemu nálezu unikátnej sklárskej pece z Bratislavy-Dúbravky. Rokovania sa zúčastnilo 71 podpísaných účastníkov. Referáty a posterové vypracovali bádatelia zo Slovenska a Českej republiky.

13. 12. 2016 – medzinárodná časť. Bola tradične tematicky zameraná na technológie nehomogénnych skiel, sklené koráliky a sklené náramky. Rokovania sa zúčastnilo 57 podpísaných účastníkov. Referáty a posterové vypracovali bádatelia z Rakúska, Maďarska, Poľska, Chorvátska, Ruska, Českej republiky a Slovenskej republiky. Celkovo bolo odprezentovaných 13 referátov a posterových vystúpení. Záverom konferencie bola vernisáž výstavy *Čo sa rozbilo v prešporských domácnostiach*, ktorá sa uskutočnila v priestoroch Múzea mesta Bratislavy. Celkovo sa konferencie zúčastnilo 128 podpísaných účastníkov.

Všetci aktívni účastníci vypracovali abstrakt väčšinou doplnený ilustráciami. Tieto materiály boli spojené do monografického celku tak, aby slúžili podpore interdisciplinárneho výskumu historického skla a vyšli na elektronickom médiu v jazyku slovenskom a anglickom pod názvom *Historické sklo: sklárne, sklené koráliky a iné predmety zo skla* (Historical Glass: Glassworks, Glass Beads and other Glass Artefacts) v jazyku anglickom a slovenskom (ISBN 978-80-558-1105-5). Táto publikácia bola k dispozícii účastníkom od prvého dňa konferencie.

Chceli by sme touto cestou ešte poďakovať za sponzorskú podporu našej konferencie fabrike RONA Lednické Rovne, MUOP Bratislava, BIS Bratislava, SNM-AM Bratislava a Gemologickému ústavu FP UKF v Nitre. Veľká vďaka patrí Múzeu mesta Bratislava za pohostinnosť a poskytnutie priestorov a pohostinnú a priateľskú atmosféru v období trvania konferencie ako aj tradičnému spoluorganizátorovi Slovenskej sklárskej spoločnosti a jej predsedovi doc. P. Šimurovi, CSc. Na záver, ale nie na poslednom mieste ďakujem veľmi pekne všetkým členom organizačného výboru konferencie, priateľkám a priateľom z MMB a SNM-AM, prof. Krekovičovi a jeho študentkám z FF UK a pani predsedkyňi a výboru SAS pri SAV za neoceniteľnú pomoc všade tam, kde bolo treba.

Danica Staššiková-Štukovská

Plán vedeckých a odborných podujatí SAS pri SAV na rok 2017

Quo vadis slovenská archeológia?

Miesto: Katedra archeológie FFUK v Bratislave

Termín: 16. február 2017

Organizátori: SAS pri SAV

Zjazd slovenských archeológov a Vedecký seminár SAS pri SAV v roku 2017

Miesto: Archeologický ústav SAV, Nitra

Termín: 27. apríl 2017

Organizátori: SAS pri SAV, AÚ SAV Nitra

Výstava Kelti z Bratislavy – komentovaná prehliadka

Miesto: Bratislavský hrad, SNM-Historické múzeum

Termín: 31. máj 2017

Organizátori: SAS pri SAV

Medzinárodný seminár Keltské oppidá na strednom Podunajsku/Celtic oppida on the Middle Danube

Miesto: SNM-Historické múzeum, Bratislavský hrad

Termín: 4. – 5. september 2017

Organizátori: MÚOP, SAS pri SAV, SNM-HM, AÚ SAV, Campus France, Bibracte

Exkurzia a workshop Rímske pamiatky na Dolnom Dunaji

Miesto: Maďarsko, Chorvátsko, Srbsko

Termín: 10. – 16. september 2017

Organizátori: SAS pri SAV, AÚ SAV, Archeologický ústav Srbskej akadémie vied, Múzeum Slavónie v Osijeku

Medzinárodná konferencia Ancient Communities and Elites from the Bronze Age to Late Antiquity

Miesto: TU Filozofická fakulta, Katedra klasickej archeológie, Trnava

Termín: 6. – 8. október 2017

Organizátori: Trnavská univerzita, AÚ SAV, SAS pri SAV

26. pracovné stretnutie východoslovenských archeológov

Miesto: Hrad Stará Lubovňa

Termín: 5. október 2017

Organizátori: Lubovnianske múzeum-Stará Lubovňa, SAS pri SAV, AÚ SAV

Cyklus archeologických prednášok Mundus Arcanus

Miesto: Košice, Teologická fakulta Katolíckej univerzity a Kňazský seminár sv. Karola Boromejského

Termín: september – november 2017

Organizátori: SAS pri SAV, AÚ SAV

XX. Ročník Medzinárodný veľtrh archeoturistiky Paestum

Miesto: Paestum, Archeologický park, Taliansko

Termín: 26. – 29. október 2017

Organizátori: SAS pri SAV, MÚOP, BTB, AÚ SAV, MMB, ZÚ Rím, Slovenský inštitút v Ríme

Výročná cena Slovenskej archeologickej spoločnosti pri SAV za rok 2016

Výbor udelil výročnú cenu Slovenskej archeologickej spoločnosti pri SAV za rok 2016 Mgr. Martinovi Furmanovi, PhD. za vydanie publikácie *Opevnenia na Liptove. Refúgiá, hradiská a hrádky od praveku po stredovek*. Autor bol ocenený za mimoriadne kvalitnú, odborne aj výtvarne spracovanú jedinečnú monografiu o všetkých doteraz známych pravekých, protohistorických a stredovekých opevneniach v regióne Liptov. Martin Furman predstavil publikáciu členom na Zjazde Slovenskej archeologickej spoločnosti v roku 2017 v Nitre. Na tomto mieste pripájame jeho poďakovanie venované všetkým, ktorí sa akýmkoľvek spôsobom pričínili o vznik tejto monografie. Ocenenému srdečne blahoželáme, želáme veľa úspechov v ďalšom bádaní a publikačnej činnosti.

Poznámka: okrem výročnej ceny SAS pri SAV získala kniha cenu - 3. miesto v súťaži o najkrajšiu knihu regiónu „Kniha Liptova 2016“ a cenu Slovenskej historickej spoločnosti pri SAV za rok 2017 v kategórii populárno-vedecká práca.

Krátku anotáciu knihy nájdete v rubrike *Nové publikácie* v tomto čísle Informátora.

Redakcia

Pod'akovanie autora

V prvom rade patrí poďakovanie riaditeľovi Krajského pamiatkového úradu Žilina doc. Milošovi Dudášovi, CSc., ktorý vedel oceniť odbornú prácu svojich zamestnancov a podporou a úprimným povzbudením výraznou mierou prispel k jej zrodu.

Prom. hist. Jozefovi Moravčíkovi, zaslúžilému dlhoročnému archeológovi Považského múzea patrí vďaka za pozitívny posudok k podpore financovania knihy a k početným odborným radám k archeologickému materiálu opevnení Liptova.

Doc. PhDr. Michalovi Slivkovi, CSc. za jeho cenné rady k nepublikovanej či málo známej literatúre, za poskytnutie vlastných materiálov a najmä za recenziu monografie.

Mgr. Lucii Benedikovej, PhD. k poskytnutiu viacerých, dosiaľ nepublikovaných materiálov z niekoľkých polôh Liptova, ktoré počas prieskumov objavila či podrobnejšie dokumentovala.

Mgr. Zuzane Šimkovej zo Slovenského múzea ochrany prírody a jaskyniarstva v Liptovskom Mikuláši, ktorá popri pozitívnom posudku pre podporu vydania publikácie poskytla cenné osobné materiály z výskumu Liptovskej kotliny a informácie o zbierkovom fonde z jej pracoviska.

Mgr. Simone Sliackej a Mgr. Jane Saganovej z Liptovského múzea v Ružomberku za ochotu pri poskytnutí archívnych fondov a archeologického materiálu z Liptova. V tejto súvislosti patrí vďaka aj samotnému Liptovskému múzeu v Ružomberku, v ktorom sa ešte stále skrýva množstvo „pokladov“ hodných zverejnenia.

Mgr. Marekovi Bothovi a PhDr. Anne Peťovej zo Slovenského národného múzea Martin rovnako patrí vďaka za ochotu a pomoc pri získavaní údajov o archeologických nálezoch v ich zbierkach a poskytnutí ťažko dostupnej literatúry pre štúdium.

Dr. Péterovi Prohászskovi sa ochotné poskytnutie archívnych materiálov, ktoré výraznou mierou obohatili doteraz neznáme obdobie a udalosti v dejinách výskumu na Liptove.

PhDr. Jánovi Beljakovi, PhD. z AÚ SAV Nitra, v. p. Zvolen za poskytnutie materiálov z pozostalosti PhDr. Václava Hanuliaka a v tejto súvislosti zároveň patrí vďaka jeho manželke, pani Hanuliakovej za súhlas s ich použitím v monografii.

PhDr. Gabrielovi Fusekovi, CSc. z AÚ SAV Nitra za cenné rady pri technickej stránke úpravy knihy.

Mgr. Zuzane Stanekovej a Mgr. Tomášovi Koptákovi, PhD. za veľkú pomoc pri korektúrach. Ich práca prispela k tomu, že kniha je zrozumiteľnejšia, prehľadnejšia a ucelenejšia.

Michaelovi Daskalakisovi, konzervátorovi keramiky z Považského múzea v Žiline za neoceniteľnú pomoc pri určovaní keramiky z viacerých liptovských hradísk.

Mgr. Jánovi Zacharovi za nezištnú pomoc pri vyhotovení mapy Liptovskej kotliny a vyznačenia všetkých známych opevnení pojednávaných v knihe.

Igorovi Furuglášovi za trojdimenzionálne vizualizácie archeologických lokalít a objektov vyhotovených na podklade výsledkov archeologických výskumov. Predstavujú konkrétnu ukážku ako mohli vtedajšie obydlia v skutočnosti vyzerat'.

Fotografovi Petrovi Ledajovi za profesionálne zábery viacerých opevnení Liptova. Publikácia mohla byť tak obohatená priam o umelecké pohľady prepájajúce prírodné a kultúrne bohatstvo Liptova.

Maďarskému národnému múzeu v Budapešti za ochotné poskytnutie informácií o ich zbierkach, za možnosť ich štúdia a dokumentácie.

Spoločnostiam AA TERRAANTIQUA, s. r. o., ACANTHA ARCHEOLOGY, s. r. o., VIA MAGNA, s. r. o. a ARCHEOVÝSKUM, s. r. o. za súhlas s použitím informácií a fotografií z nepublikovaných výskumných

dokumentácii zo záchranných archeologických výskumov realizovaných na Liptove.

Vydavateľovi a prevádzkovateľovi webovej domény hiking.sk, Ľubomírovi Mäkkému za láskavé dovolenie využitia podkladových máp s vyznačením turistických trás na podklade ortofotomáp.

Mgr. Stanislavovi Furmanovi za nezištné a expresné vyhotovenie osobitej webovej stránky o monografii, prostredníctvom ktorej bolo možné získať nových záujemcov o publikáciu a tak zabezpečiť jej dofinancovanie.

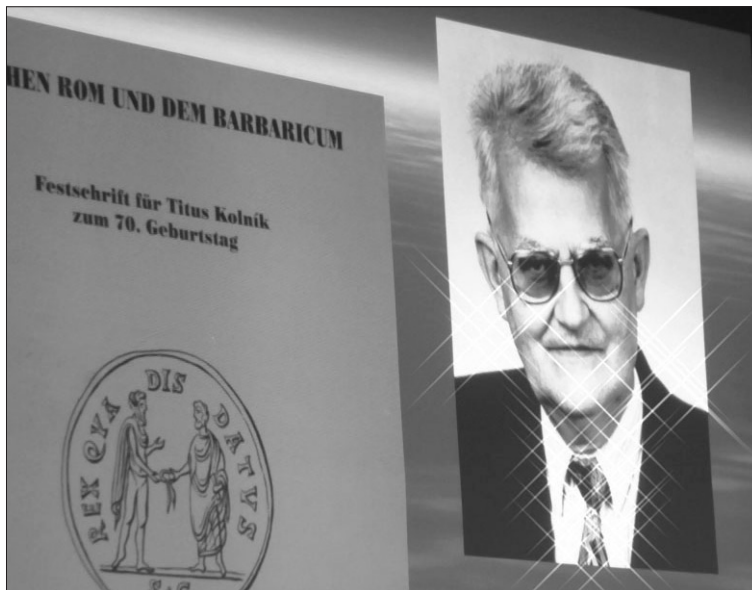
Na záver vyslovuje hlavný autor knihy špeciálne poďakovanie svojej manželke Sise. Je si dobre vedomý, že bez jej povzbudení a podpory by kniha nevznikla.

Martin Furman

Druhá časť výročného stretnutia členov SAS pri SAV v roku 2017 bola už tradične venovaná vedeckému semináru. Hlavný bod programu bol venovaný jubilantovi Dr. Titusovi Kolníkovi, ktorého pozdrav z dôvodu neprítomnosti odovzdal členom J. Rajtár. Prítomní si taktiež vypočuli autentickú nahrávku z rozhlasu z roku 2002, v ktorej T. Kolník hovoril o svojich výskumoch. Tému ďalej rozvinul V. Varsík v prezentácii *Rímske stavby v kvádskom barbariku. Výskumy T. Kolníka*.

Ďalšia časť vedeckého seminára bola venovaná aktuálnym problémom archeológie, kde boli prezentované výsledky terénneho i vedeckého výskumu členov spoločnosti: *Sídlisko z doby bronzovej vo Vysokej pri Morave* (P. Bobek – K. Elschek); *Budmerice. Siedma sezóna výskumu opevneného sídliska* (L. Choma Soročinová – J. Vavák); *Výskum na Pustom hrade vo Zvolene v roku 2016* (J. Beljak); *Výskumy Katedry klasickej archeológie TU v Trnave v roku 2016* (E. Hrnčiarik); *Výnimočný poklad mincí zo Španej Doliny (15.–16. storočie)* (J. Hunka); *Krátko o stope Dr. Mojmira Mazálka v knižnici SAS pri SAV* (V. Mitáš). Prezentácie boli podporené krátkou diskusiou. Anotácie vybraných príspevkov uvádzame nižšie. Výbor SAS pri SAV ďakuje všetkým prítomným a prezentujúcim. Zároveň veríme, že aj napriek tohtoročnému nižšiemu počtu prihlásených príspevkov ostáva vedecký seminár SAS pri SAV dôležitou platformou pre prezentáciu výsledkov vedeckého výskumu a odbornej práce členov spoločnosti. Budeme radi, ak v budúcnosti využijú intenzívnejšie túto možnosť aj členovia mimo univerzít a akadémie vied.

Výbor SAS pri SAV

Pavol Bobek - Kristian Elschek: Sídlisko z doby bronzovej vo Vysokej pri Morave

V roku 2016 realizoval Archeologický ústav SAV záchranný výskum na trase plynovodu v severnej časti katastra Vysokej pri Morave. Na miernom severozápadnom svahu nevýraznej pieskovej duny sa podarilo preskúmať 95 objektov, z ktorých väčšinu (85) tvoria kolové/stĺpové jamy. Vo všetkých prípadoch boli objekty silne poškodené a výskum zachytil iba ich spodné časti. Na úpätí severného a južného svahu boli zachytené kultúrne vrstvy, ktoré vznikli eróziou z vrcholovej časti duny. Vzhľadom k poškodeniu lokality pochádza z výskumu pomerne malé množstvo archeologických nálezov, ktoré však umožňujú datovanie do mladšej doby bronzovej, stupňov BD-BD/HA1. K najzaujímavejším patria fragmenty dvoch tuhovaných šálok, datovaných do stupňa BD z kolovej jamy 48. Časť nálezov, prevažne z kultúrnych vrstiev a zberov, naznačuje aj možnosť staršieho datovania osídlenia už od horizontu Blučina, resp. BC/BD. Archeozoologická analýza doložila prítomnosť kostí ovce, kozy a ošípanej. Zo šiestich zhľukov kolových/stĺpových jám sa podarilo jednoznačne identifikovať tri pôdorysy nadzemných stavieb, v prípade ďalších troch je identifikácia nejednoznačná. Výmera jednotlivých stavieb, tvorených dvoma paralelnými radmi stĺpových jám, sa pohybuje v rozmedzí 12 – 30 m². Podobné stavby, interpretované spravidla ako obytné, sa objavujú na viacerých súvekých sídliskách v strednej Európe. Uvedená lokalita je ďalším dokladom pomerne unifikovanej architektúry kultúr stredodunajských populácií.

Príspevok vznikol v rámci vedeckého projektu VEGA MŠ SR a SAV č. 2/0091/16 Slovensko v dobe bronzovej – križovatka súvekých európskych civilizácií.

Ján Hunka: Zaujímavý nález neskorostredovekých mincí z okolia Banskej Bystrice

Banská Bystrica je už skoro 500 rokov známa ako medené mesto. Nové objavy banských diel v Španej Doline časti Piesky ale dokladajú, že patrila už od doby bronzovej k popredným exportérom medenej rudy. Práve v uvedenej lokalite sa získali archeologické doklady o ťažbe a spracovaní polymetalických rudných zdrojov obsahujúcich aj medenú zložku. Objavili sa pingy, šachty, kamene zo stúp (*Točík – Bublová 1985, 47–135*). Med' odliata vo forme ingotov, kotúčov, obdĺžnikových platní sa v stredoveku, hlavne v 15. storočí, exportovala až do Pobaltia (*Vlachovič 1964; 1967; Hagara 1975*). Najväčšie banské aktivity sa však v Banskej Bystrici uskutočňovali v rokoch 1496 – 1546, keď bola v celej Európe známa prostredníctvom mediarskeho podniku Thurzovcov a Fuggerovcov nazvanom *Ungarischer Handel* či *Der Neusohler Kupferhandel* (*Skladany 1995*).

Banskí podnikatelia potrebovali na svoje aktivity základný kapitál vytvorený aj v minciach. Časti ich financií nachádzame dnes v podobe pokladov mincí z 13. až 18. storočia z Moštenice, Banskej Bystrice, Molče (Bovan 2007).

Zaujímavý poklad mincí sa našiel v roku 2012 archeologickým výskumom v sedle Glezúr, ktoré oddeľuje banské osady Špania Dolina a Piesky. Za informáciu o tomto náleze ďakujem bývalému pracovníkovi Stredoslovenského múzea v Banskej Bystrici M. Kvietkovi (Kvietok 2012). V poraste miestneho lesa sa na ploche 1 x 1 m v hĺbke 10–20 cm získalo asi 30 kusov medených a strieborných mincí. Z nich sa podarilo analyzovať až 26 kusov. Všetky mince sú slabo zachované, tak je pomerne ťažké zistiť ich presné určenie. V poklade sú zastúpené razby viacerých panovníkov, ktoré sa na Slovensku dosiaľ neobjavili. Predovšetkým minimálne 20 kusov medených dinero/denárov sicílsko-aragónskeho kráľa Jána II. (1458 – 1479). Štyri quattrina dvoch pápežov, Sixta IV. (1471 – 1484) a Lea X. (1513 – 1521). Tiež denár rímsko-nemeckého cisára Karola V. (1519 – 1556). A denár severotalianskeho mesta Pavia. Uvedený súbor mincí mohol byť uschovaný pred rokom 1520.

Príčiny ukrytia pokladu

Mince sa do Španej Doliny mohli dostať prostredníctvom viacerých spoločenských udalostí:

1. Banskými aktivitami Thurzovcov a Fuggerovcov. Zahraniční podnikatelia si priniesli svoj kapitál vyjadrený v minciach používaných v ich domovine. 2. Pápežské mince môžu poukazovať na situáciu, že títo predstavitelia cirkevnej moci sa snažili poskytovať rôznym panovníkom finančné dary, aby bojovali s Turkami prenikajúcimi po roku 1526 do strednej a západnej Európy. 3. Koncom 15. storočia v Uhorsku pôsobil aj ďalší Ján Aragónsky (Marsina 2004, 94, 250). Mal funkciu kardinála Pápežskej stolice, pôsobil aj ako ostrihomský arcibiskup (1480 – 1485). V roku 1480 mal Ján z Aragónska titul pápežského legáta Sixta IV. pre Uhorské, Poľské a České kráľovstvo. Pomáhal pri predávaní odpustkov v Dóme sv. Martina v Bratislave, čím získaval peniaze na výpravu proti Turkom. 4. Ukrytie súboru mincí zo sedla Glezúr bolo asi vyvolané celkovou nepokojnou situáciou počas 20.–30. rokov 16. storočia v oblasti Banskej Bystrice, keď vypuklo povstanie baníkov v rokoch 1525 – 1526. Bohatí banskobystrickí mešťania mali aj obavy z vpádu Turkov, ktorí sa snažili ovládať juh stredného Slovenska stálymi posádkami.

Literatúra a pramene:

Bovan 2007 – M. Bovan: Banská Bystrica ako nálezisko mincí a ako producent mincového kovu. Stredné Slovensko 11, Banská Bystrica 2007, 39–46.

Hagara 1975 – O. R. Hagara: Košice – Balt. Výroba a obchod v styku východoslovenských miest s Pruskom (1275 – 1526). Košice 1975.

Kvietok 2012 – M. Kvietok: Správa o zisťovanom výskume na Španej Doline v sedle Glezúr. Acta Historica Neosoliensia 15, Banská Bystrica 2012, 156–175.

Marsina 2004 – R. Marsina: Pod osmanskou hrozbou. Osudy Slovenska od Albrechta Habsburského do tragickej bitky pri Moháči v roku 1526 s prihliadnutím na začiatky renesancie v čase vlády Mateja Korvína. Bratislava 2004, 94, 250.

Skladaný 1995 – M. Skladaný: Thurzovsko-fuggerovský mediarsky podnik v Banskej Bystrici. Päťsté výročie vzniku thurzovsko-fuggerovského mediarskeho podniku v Banskej Bystrici. Banská Bystrica, 8–37.

Točík – Bublová 1985 – A. Točík – H. Bublová: Príspevok k výskumu zaniknutej ťažby medi na Slovensku. Študijné zvesti AÚ SAV 21, Nitra 1985, 47–135.

Vlachovič 1964 – J. Vlachovič: Slovenská meď v 16. a 17. storočí. Bratislava 1964.

Článok vznikol v rámci projektu VEGA č. 2/0170/15.

Vladimír Mitáš: Krátko o stope Dr. Mojmíra Mazálka v knižnici SAS pri SAV

Knižnicu Slovenskej archeologickej spoločnosti pri SAV (ďalej SAS alebo spoločnosti) začala budovať Slovenská sekcia pri ČSSA v druhej polovici 50. rokov 20. storočia. V súčasnosti je knižnica spoločnosti umiestnená v budove Archeologického ústavu SAV v Nitre. Vo fonde má vyše 1150 publikácií (stav v čase prezentácie referátu v apríli 2017). Príspevok vznikol na základe povšimnutia si detailov v tirážach troch kníh, ktoré predstavujú jednu z prvých knižničných prírástkov. V prípade knihy J. Neustupného: Náboženství pravěkého lidstva v Čechách a na Moravě (Praha 1940) to je perom napísaná poznámka „Dr. Mojmír Mazálek [pod tým] Kroměříž, 19. X. 40.“. V knihe od toho istého autora z edície Cesta k umění – Pravěké umění v Čechách a na Moravě (Praha bez vrocenia) ide o odtlačok pečiatky „Dr. MOJMÍR MAZÁLEK [pod tým] KROMĚŘÍŽ [pod čím je perom poznamenané] 9. IX. 41.“. Kniha K. Žeberu: Nejstarší památky lidské práce z Čech (Praha 1952) obsahuje perom do tiráže vpísané trojriadkové venovanie „Milému příteli PhDr. et JUDr. Mojmírovi Mazálkovi s přátelským pozdravem venuje autor.“ Žebera k nemu poznamenal: „Praha, 1. 8. 1952.“. Cieľom príspevku bolo priblížiť človeka – amatérského bádateľa – profesionálneho archeológa, ktorého vybrané knihy z pozostalosti sa stali súčasťou knižnice spoločnosti. Zároveň to bol pokus o vystopovanie cesty, ktorou sa tieto publikácie mohli dostať do SAS.

JUDr. a PhDr. Mojmír Mazálek (* 4. 11. 1907, Brankovice - † 27. 5. 1954, Praha), rodák z Moravy, sa aktívne zaujímal o archeológiu a od mladosti rád realizoval povrchové zbery. Vzťah k dobe kamennej a súdobej kamennej industrii u neho vzbudil K. Absolon. Mazálek najprv v Brne vyštudoval právo (JUDr. 1931), neskôr v Prahe archeológiu (PhDr. 1952). Od roku 1950 až do predčasnej smrti pracoval v AÚ ČSAV v Prahe. Založenia ČSSA pri

ČSAV v roku 1956 sa nedožil. Životnú dráhu Mazálka mapujú články viacerých českých a moravských bádateľov (Čižmář 1996; Filip 1954; 1969; Michálek 2008; Sklenář/Sklenářová 2005), z ktorých sa v referáte vychádzalo. Ďalej sa sledoval vzťah tejto osobnosti ku Slovensku, resp. k archeologickému bádaniu na našom území. Dôležitým článkom v pátraní sa ukazuje príspevok o „mezolitických“ nálezoch zo Slovenska v periodiku Archeologické rozhledy (Mazálek 1954; k odbornej stránke príspevku pozri napr. Bárta 1965, 161–162). Mazálek sa v ňom zaoberal zberovými nálezmi kamennej industrie z Hurbanova, polohy Bacherov majer. Tieto, ako píše, mu láskavo poskytol na spracovanie spolu s ďalšími údajmi Dr. B. Novotný. Z uvedenej stopy sa dedukuje, že vybrané knihy z pozostalosti Mojmirá Mazálka sa do knižnice Slovenskej sekcie pri ČSSA mohli dostať vďaka priateľstvu a kontaktom vyššie menovaných bádateľov. Je veľmi pravdepodobné, že popri zveľaďovaní knižnice Archeologického seminára FF Univerzity Komenského v Bratislave, o čo sa B. Novotný zaslúžil (Novotný 2004, 10–11), dochádzalo k presunu či výmene knižničných jednotiek, resp. duplikátov z pozostalosti medzi inštitúciami a pod. Oprávnenosť týchto úvah sa potvrdila v osobnom rozhovore autora s prof. M. Novotnou, ktorá Mazálka tiež osobne poznala.

Príspevok je venovaný pamiatke Mojmirá Mazálka, ktorý sa narodil pred stodesiatimi rokmi. Zároveň ide o „mikrosundu“ do dejín SAS pri SAV.

Literatúra:

Bárta 1965 – J. Bárta: Slovensko v staršej a strednej dobe kamennej. Bratislava 1965.

Čižmář 1996 – M. Čižmář: 40 let od úmrtí Mojmirá Mazálka. Pravěk N. Ř. 4, 1994 (1996), 396–397.

Filip 1954 – J. Filip: PhDr. a JUDr. Mojmir Mazálek (nekrológ). Archeologické rozhledy 6, 1954, 664–666.

Filip 1969 – J. Filip: Mazálek, Mojmir. In: J. Filip: Enzyklopädisches Handbuch zur Ur- und Frühgeschichte Europas 2 [1-z]. Prag 1969, 794.

Mazálek 1954 – M. Mazálek: Mesolitické nálezy ze Slovenska. Archeologické rozhledy 6, 1954, 7–12.

Michálek 2008 – J. Michálek: Několik výročí jihočeských archeologů. Arch. výzkumy v jižních Čechách 21, 2008, 326–328.

Novotný 2004 – Ľ. Novotný: Biografia. In: Ľ. Novotný (Zost.): Bohuslav Novotný, 1921–1996, Biografia Bibliografia Spomienky. Trnava 2004, 5–16.

Sklenář/Sklenářová 2005 – K. Sklenář/Z. Sklenářová: Mazálek Mojmir. Biografický slovník českých, moravských a slezských archeologů a jejich spolupracovníků z příbuzných oborů. Praha 2005, 372.

Príspevok vznikol v rámci projektu VEGA 2/0091/16 Slovensko v dobe bronzovej – krížovatka súvekých európskych civilizácií.

AKTUALITY

Stretnutia členov výboru SAS pri SAV s nestormi a prvými dámami slovenskej archeológie

Obr. 1. M. Musilová, jubilant T. Kolník a E. Kolníková. Foto: J. Rajtár.

Tento rok 2017 sa začal pre slovenskú archeológiu podstatným dátumom. 1. január nie je len štátnym sviatkom vzniku Slovenskej republiky, alebo prvým dňom v roku. Prvého januára 2017 sa dožil 85 rokov nestor slovenskej archeológie, významný bádateľ rímskej civilizácie na Slovensku a jeden zo zakladajúcich členov, v roku 1954 ešte len Slovenskej sekcie v rámci Československej spoločnosti archeologickej pri ČSAV, PhDr. Titus Kolník, DrSc. Titusa Kolníka si všetci vážime a preto sme ho ako jubilanta požiadali o úvodnú slávnostnú prednášku na výročnom Zjazde slovenských archeológov v Nitre vo štvrtok 27. apríla 2017. Žiaľ zo zdravotných dôvodov nebolo možné, aby Titus prišiel medzi nás. Janko Rajtár a Vlado Varsík mali vynikajúci nápad, účastníkom vedeckého seminára sprostredkovali nahrávku, ktorú robil Titus pred pätnástimi rokmi v Slovenskom rozhlasu spolu s vizuálnou prezentáciou. V. Varsík taktiež predstavil výskumy Dr. Kolníka pod názvom Rímske stavby v kvádskom barbariku. Všetci účastníci Zjazdu svorne vstali a potleskom vyjadrili úctu nášmu poprednému bádateľovi.

Osobne som spolu s Jankom Rajtárom po skončení Zjazdu navštívila manželov Evu a Titusa Kolníkovcov a odovzdala im v mene celej Slovenskej archeologickej spoločnosti pri SAV gratulácie a pozdravy od kolegov. Titus Kolník sa veľmi tešil a bol zvedavý na priebeh podujatia. Som rada, že som sa mohla s Titusom stretnúť, netušila som, že to bolo poslednýkrát, preto apelujem: *komunikujme navzájom pokiaľ sme živí, nenechávajme si vyjadrenia úcty na potom.*

Ako sa už stáva, v dnešnom modernom unáhlenom svete, sa snažíme zrýchliť spojenie a ušetriť výdavky na listy a poštové známky, s odôvodnením, však je tu internet a email, webová stránka, chaty a whats up. Našími členmi sú

však aj starší kolegovia, ktorí neholdujú týmto vymoženostiam modernej doby a tak sa stalo, že sa o výročnom Zjazde SAS pri SAV dozvedeli až post quem. Členovia Výboru SAS pri SAV, týmto prosia o ospravedlnenie všetkých, ktorí sa o podujatí nedozvedeli včas a do budúcnosti sľubujú nápravu. 28. júna 2017 sme sa preto zišli ako výbor v Nitre a pozvali medzi nás pani PhDr. Darinku Bialekovú, CSc. a PhDr. Máriu Rejholcovú, aby sme im odovzdali kvetinky a posedeli pri kávičke a zákusku. Obidve dámy majú bohaté skúsenosti a vedomosti nielen z archeológie, ale aj z činnosti Slovenskej archeologickej spoločnosti pri SAV, Darinka Bialeková bola v rokoch 1990 – 1996 jej predsedníčkou a Mária Rejholcová tajomníčkou. Myslím, že toto stretnutie bolo vzájomne obohacujúce a chceme aj v budúcnosti v takýchto stretnutiach pokračovať. Kolegyniam na východnom Slovensku PhDr. Márii Lamiovej-Schmiedlovej, CSc. a PhDr. Zlatici Čilinskej, DrSc. sme zatiaľ odovzdali kvetinky, ale budúci rok by sme sa s nimi radi v Košiciach aj osobne stretli.

Obr. 2. Jubilantky M. Rejholcová a D. Bialeková. Foto: M. Musilová.

Margaréta Musilová

Akcie výboru SAS pri SAV: prehliadka expozícií a výstav v MMB a SNM-Historickom múzeu na Bratislavskom hrade v roku 2017

Obr. 1. Výklad H. Sedláčkovej na výstave v Múzeu mesta Bratislavy. Foto: S. Droppová.

Obr. 2. Účastníci exkurzie na výstave Kelti z Bratislavy, kurátor výstavy I. Bazovský vpravo. Foto: M. Musilová.

V roku 2016 a 2017 mali členovia SAS pri SAV niekoľkokrát možnosť navštíviť výstavné priestory Múzea mesta Bratislavy a Bratislavského hradu v sprievode pracovníkov MÚOP a SNM-AM a zároveň aj členov výboru spoločnosti. Prvá akcia sa uskutočnila už 16. februára 2017 a pozvaní boli predovšetkým účastníci diskusného stretnutia organizovaného SAS pri SAV „Quo vadis slovenská archeológia 2“, ktoré sa v dopoludňajších hodinách uskutočnilo na Katedre archeológie FiF UK v Bratislave. Popoludní členovia i študenti archeológie navštívili bratislavskú starú radnicu a v priestoroch Múzea mesta Bratislavy a v sprievode kurátoriek si mali možnosť pozrieť nevšednú výstavu historického skla pochádzajúceho z archeologických výskumov Mestského ústavu ochrany pamiatok v Bratislave a Múzea mesta Bratislavy pod názvom „Čo sa rozbilo v prešporských domácnostiach? Sklo v dejinách Bratislavy“. Výstavou sprevádzali autorky Hedvika Sedláčková (obr. 1), Dana Rohanová, Petra Šimončíková-Koóšová (MÚOP a členka SAS pri SAV).

Ďalšia akcia sa uskutočnila 31. mája 2017, kedy si účastníci exkurzie mali možnosť formou komentovanej

prehliadky pozrieť aktuálnu výstavu „Kelti z Bratislavy“ prezentovanej v suterénnych priestoroch hradu. Sprevádzajúcimi boli kurátori výstavy Igor Bazovský (SNM-AM) a Margaréta Musilová (MÚOP). Exkurzia mala veľký úspech a zúčastnili sa nej okrem členov a priaznivcov SAS pri SAV aj študenti katedier archeológie z Bratislavy a Trnavy (obr. 2).

Počas posledného tohtoročného stretnutia výboru SAS pri SAV na Mestskom ústave ochrany pamiatok v Bratislave dňa 10.10. 2017 sa naskytla opäť možnosť navštíviť areál Bratislavského hradu. Tejto krátkej exkurzie sa na pozvanie predsedníčky SAS pri SAV zúčastnili niekoľkí členovia výboru ako i člen revíznej komisie. Okrem úspešnej výstavy „Kelti z Bratislavy“ si členovia pozreli aj severnú terasu hradného areálu, kde je od roku 2016 sprístupnená zrekonštruovaná baroková záhrada z tereziánskeho obdobia a Zimná jazdiareň.

Jana Mellnerová Šuteková

Výbor SAS pri SAV víta všetky ponuky záujemcov o exkurzie a komentované prehliadky na Slovensku, ale i v zahraničí, ktoré veľmi radi pre členov ale i priaznivcov SAS pri SAV, v prípade priaznivých podmienok, zorganizujeme. Návrhy posielajte na e-mailovú adresu spoločnosti, alebo nás informujte prostredníctvom kolegov, členov výboru.

40. výročie vzniku Odborné skupiny pro dějiny skla při ČAS

Výbor SAS pri SAV a Komisia História skla na Slovensku pri výbore SAS pri SAV venovala k 40. výročiu vzniku Odborné skupiny pro dějiny skla při České archeologické společnosti AV ČR nádherné dielo výtvarníka Patrika Illoa, ktorý ho Komisii nezištne daroval, za čo mu úprimne ďakujeme. Odbornej skupine pro dějiny skla a jej členom prajeme do ďalších rokov veľa úspechov a bohatú činnosť. Cenu odovzdala predsedníčka Komisie HS PhDr. Danica Staššiková-Štukovská počas slávnostného zasadania pri príležitosti výročia v Západočeskom múzeu v Plzni v novembri 2017. Ad multos annos!

Dar od výtvarníka P. Illoa a odovzdanie daru SAS pri SAV, za českú sklársku skupinu prebrala E. Černá.

Mgr. Art. Patrik Illo sa narodil 16. 11. 1973 v Považskej Bystrici. Vedúci ateliéru Sklo na Katedre užitočného umenia Vysokej školy výtvarného umenia v Bratislave (VŠVÚ). Je predstaviteľ súčasného vizuálneho umenia a rešpektovaný sklársky dizajnér. Pôsobí ako hlavný dizajnér a vizuálny umelec v spoločnosti RONA a.s. Venuje sa dizajnu skla, experimentálnemu dizajnu, tvorbe objektov a inštalácií. Je laureátom viacerých cien udeľovaných za dizajn, ako aj finalistom ceny Oskára Čepana za rok 2007. Svoje práce prezentoval na 40 samostatných a viac ako 100 súkromných výstavách na Slovensku a v zahraničí ako aj v rôznych publikovaných zbierkach.

Výbor SAS pri SAV

Študijná cesta Rímske antické pamiatky na Dolnom Dunaji v dňoch 10. – 16. septembra 2017

V minuloročnom Informátore sme na záver informovali o plánovanom podujatí na rok 2017, študijnej ceste po Rímskych antických pamiatkach na Dolnom Dunaji. Som rada, že sa tento zámer naplnil a hoci nás ako účastníkov bolo málo, zato krásnych zážitkov sme mali veľa. V nedeľu 10. septembra sme sa vybrali mikrobusedom do Székesfehérváru/Stoličného Belehradu. Toto prvé korunovačné mesto uhorských kráľov je zároveň aj družobným partnerom Bratislavy, práve kvôli korunováciám, ktoré od roku 1563 sa uskutočňovali v Prešporku/Bratislave. Pozreli sme si nielen zvyšky korunovačnej baziliky, v ktorej bolo korunovaných 36 uhorských kráľov, ale kde sú aj pochovaní vrátane sv. Štefana. Jeho meno nesie aj archeologické múzeum v centre mesta. Sú v ňom vystavené nálezy od rímskych čias až po tureckú okupáciu. V čase našej návštevy bola v múzeu špeciálna výstava o uhorskom

kráľovi Bélovi III, ktorý bol vychovávaný na byzantskom dvore ako nástupca Manuela Komnena pod menom Alexios. Osud mu však nedoprial byť cisárom, zato sa stal jedným z najvýznamnejších uhorských kráľov. Vystavené boli kópie jeho kostrových pozostatkov spolu so vzácnymi osobnými predmetmi.

Zo Székesfehérváru sme sa presunuli do neďalekého Gorsia (Herculia) pri obci Tác. Vďaka archeologičke Nándorfi Pálné sme mali vstupné do oboch múzeí zdarma a ešte sme aj dostali darčeky – katalóg múzea a magnetky. Archeologický park v Gorsiu bol sprístupnený v roku 1962. Antické mesto ležalo na križovatke dôležitých obchodných ciest na trase do Brigetia a Aquinca. Pôvodne vojenský tábor založený v polovici 1. storočia, sa za Trajána zmenil na posvätný okrsk *area sacra*, ktorý v roku 260 zničili sarmatskí Roxolani. Cisár Dioklecian nechal na jeho ruinách postaviť nové mesto s názvom Herculia podľa jeho spoluvládcu Maximiana Herculia. Z tohto tretieho obdobia sa zachovali ruiny mesta s kúpeľmi, dvomi ranokresťanskými bazilikami, rozsiahlou nekropolou, amfiteátrom a fortifikáciou, ktorá pretrvala až do stredoveku. Z antického stavebného materiálu bolo postavené mesto Székesfehérvár. Posledný úder mestu zasadili Turci. Prvé výskumy začali v roku 1934 a pokračovali až po vojne v roku 1958. Je pozoruhodné ako mesto investuje značný rozpočet do rozvoja Archeologického parku, kde sa každoročne konajú v máji Floralia. Toto podujatie priťahuje veľké množstvo návštevníkov z okolia a aj zo zahraničia. Vďaka podpore mohla v novom múzeu hosťovať výstava vybraných originálnych nálezov z Pompejí, zapožičaných Národným archeologickým múzeom v Neapole. Z Gorsia sme sa presunuli k pamätníku bitky pri Mohácsi, na maďarsko-chorvátskych hraniciach, kde sme si pripomenuli porážku uhorského vojska pod vedením kráľa Ľudovíta II. Jagelovského, 29. augusta 1526.

Druhý deň sme začali v Osijeku, kde sme sa stretli s archeológmi Múzea Slavonije Marinou Kovač a Igorom Vukmaničom, mojimi bývalými partnermi z EÚ projektu Danube Limes Brand (2012 – 2014). Chorvátski kolegovia sa nám venovali celý deň, navštívili sme rímske lokality na sprásovej terase nad Dunajom: Batinu (Ad Militare), Zmajevac (Ad Novas) a Lug (Albanum). Na lokalitách síce nie je veľmi čo vidieť, pretože sa nachádzajú na súkromných pozemkoch a sú zatiaľ preskúmané iba geofyzikálnymi metódami. Situované sú v krásnom vinohradníckom kraji komitátu Baranja. V rokoch 2010 – 2013 boli georadarom a elektro-odporovou metódou zistené v Batine budovy veliteľstva, baraky, horreum, valetudinarium a hradby, na základe ktorých bola výstavba pevnosti datovaná do obdobia cisára Antonína Pia (138 – 161). Auxiliárne rímske jednotky *cohors II Asturum*, *cohors II Augusta Thracum* ako aj oddiely *legio II Adiutrix*, *legio VI Herculia* a *equites Flavianenses* tu tiež stacionovali. V Zmajevaci ešte neprebehol výskum, ale predpokladá sa pevnosť menších rozmerov z 3. – 4. storočia. V Lugu sa nachádza kostol kalvinistov, na fasáde ktorého sú umiestnené rímske spólie. Počas záchranných výskumov v okolí sa našli vojenské hroby gótskych foederátov zo 4. storočia. V rámci projektu DLB sa obom archeológom podarilo vypracovať informačný systém o chorvátskej časti dunajského limitu, zverejnený aj na webovej stránke múzea. Poobede sme si spestrili plavbou v najväčšej vnútrozemskej delte Dunaja v biosferickej rezervácii UNESCO (2012) Kopački rit. Prítoky Dunaja, Mura a Dráva vytvárajú spolu lužné lesy a močariny, kde žije viac než 2300 chránených biologických druhov. Múzeum Slavonije v Osijeku je síce menšie múzeum, ale so zbierkami od praveku až po stredovek vo veľmi zaujímavej modernej inštalácii. Všetkých prekvapili krásne secesné stavby mesta, ktoré utrpelo ťažké poškodenie počas srbsko-chorvátskeho vojnového konfliktu v deväťdesiatych rokoch, ešte stále viditeľných na fasádach domov. Náročný deň sme zakončili v typickej etnokrme Darócz vo Vardaraci, kde bol miestnou špecialitou kohútí perkelt a žabacie stehienka.

Na tretí deň nám naši chorvátski priatelia vrele odporučili cestou do Sremskej Mitrovice v Srbsku navštíviť novučické múzeum vučedolskej kultúry, 5 km južne od Vukvaru. Lokalita Vučedol, osídlená od 6. tisícročia pred n. l., sa nachádza na pravom brehu Dunaja na miernej vyvýšenine (tell) a je eponymnou lokalitou eneolitckej vučedolskej kultúry (3000 – 2500 pred n. l.).

Archeologické výskumy sa tu začali v osemdesiatych rokoch, pričom poslednou sezónou sa stal rok 1990, kedy začala občianska vojna. Lokalita bola opustená až do roku 2001, kedy ju museli celú odminovať. Svoju znovuzrodeniu vďaka Vučedol profesorovi Aleksandrovi Durmanovi, ktorého sa nám pošťastilo stretnúť priamo na vykopávkach aj so študentami zo zagrebskej univerzity. Vďaka veľmi milej riaditeľke múzea Mirely Hutinec, sme mali možnosť pozrieť si krásne múzeum, vsadené citlivo do svahov pahorku, mimo otváracích hodín. Od vstupu do budovy sme nevychádzali z údivu, ako sa podarilo chorvátskym archeológom, muzeológom a architektom vytvoriť interaktívne a predovšetkým edukatívne múzeum XXI. storočia, venované jedinej lokalite a kultúre. Každý z nás si odniesol bohaté zážitky a hlavne novozískané vedomosti, ktoré nám veľmi nadšene sprostredkovala samotná pani riaditeľka. No a nezabudli sme si kúpiť symbol Vučedolu – keramickú jarabicu, objavenú v megarone, ktorý ako sa zdá, nebol len obyčajnou kováčskou dielňou, ale kultovým miestom. Z Vučedolu sme neradi odchádzali, ale čakali nás už srbskí kolegovia v Sremskej Mitrovici a v Beograde.

Sremska Mitrovica, antické Sirmium, leží na rieke Sáve, blízko chorvátsko-srbských hraníc v Srbskej Vojvodine. Už Plínius v *Naturalis historia* spomína toto mesto ako keltské oppidum, ktoré bolo v roku 35 pred n. l. dobyté Oktaviánom. Najviac archeologických dokladov pochádza z 2. storočia n. l. a neskôr. Za Trajána sa v roku 103 stalo Sirmium hlavným mestom provincie Dolná Panónia (Pannonia Inferior), odtiaľ cisár podnikal výpravy do Dácie. Aj Marcus Aurelius si zo Sirmia urobil rezidenciu, keď sa chystal do vojen s Markomanmi. Početné náhrobky legionárov v miestnom archeologickom múzeu potvrdzujú, akým dôležitým bolo toto mesto pre vojenské výpravy. Mesto rozkvitlo najmä v treťom a štvrtom storočí, preto niet divu, že odtiaľto pochádza 10 rímskych cisárov. Prvým

z nich bol *Décus* (249 – 251), nám je známy *Probus* (276 – 282), ktorý sa tu nielen narodil, ale bol tu aj zavraždený. Za vlády *Licinia* (308 – 324) sa mesto stalo cisárskou rezidenciou a z tých čias pochádzajú pozostatky impozantného cisárskeho paláca, ktoré sú prestrešené monumentálnou krycou stavbou. Privítala a sprevádzala nás riaditeľka Pamiatkového úradu Biljana Lučič. Zobrala nás aj do ranokresťanského chrámu, zasväteného sv. Dimitrijovi a archeologického múzea plného rímskych sarkofágov, kde sa nám venovala riaditeľka múzea Jasmina Davidovič. V roku 2018 bude Sremska Mitrovica hostovať účastníkov medzinárodného Limes kongresu, mesto si to zaslúži, veď je právom zapísané aj do Zoznamu svetového dedičstva UNESCO. Mesto bolo známe aj ako bašta kresťanstva. Od roku 304 tu sídlil biskup a uskutočnili sa tu štyri synody (351 – 359). Najväčšiu pohromu mestu spôsobil vpád Hunov v roku 441 a o sto rokov neskôr v roku 582 Avarov. Z tohto obdobia sa nachádza v archeologickom múzeu strešná krytina s vyrytým nápisom, modlitbou na záchranu mesta pred Avarmi. Zo Sremskej Mitrovice sme sa ponáhľali do Belehradu (*Singidunum*) na stretnutie so Štefanom Pop-Lazičom z Archeologického ústavu, ktorý nás zobral do lapidária pod pevnosťou Kalemegdan a na nádhernú vyhlídku sútoku rieky Sávy s Dunajom. *Singidunum* bolo sídlom légie *IV Flavia* a ťažilo zo svojej výhodnej strategickej polohy na sútoku dvoch riek. Ďalšie dve noci sme už trávili vo *Viminaciu* pri Starom Kostolaci, kde nás vrelo privítal archeológ Nemanja Mrdič, môj projektový partner. Nemanja a Snežana Golubovič sú vynikajúci ľudia, bez pomoci ktorých by sme túto exkurziu len ťažko zvládli. Všade kde sme prišli sme mali dvere dokorán otvorené, prijali nás kolegovia archeológovia, ktorí nám poskytli fundované výklady. *Viminacium* je bývalý legionársky tábor a hlavné mesto Hornej Moesie (*Moesia Superior*), ktoré bolo preskúmané „vďaka“ ťažbe hnedého uhlia. Pri vchode do areálu archeologického parku nás síce vítali teplárenské komíny a v tme blikali svetlá ťažných banských zariadení, ale uprostred pamiatkového areálu bol kľud a pohoda. „Účastníci zájazdu“ okrem mňa netušili kam idú a preto boli príjemne prekvapení, keď sa uprostred tmy zrazu ocitli v priestore nádhornej repliky rímskej vily s honosným názvom *Domus scientiarum Viminacium*. Každý dostal svoje *cubiculum*, spálňu na rímsky spôsob a k tomu výdatnú večeru s červeným vínom.

Štvrtý deň sme začali s prehliadkou *Viminacia*, na prekvapenie viacerých, nie rímskych, pamiatok, ale návštevou krycej haly, kde sa ukrývala celá kostra treťohorného mamuta s menom Vika, ktorý tu uviazol v močariskách. Nemanja nás následne zobral k východnej nekropole (14 000 odkrytých hrobov), mauzóleu, ku kúpeľom (*termae*) a k *porta praetoria* umiestnených tiež pod krycou stavbou. V Srbsku sme videli, že trend budovať ochranné prístrešky obrovských rozmerov, môže byť užitočné ale aj veľmi nákladné a nie vždy vhodné riešenie. Vo *Viminaciu* bol odkrytý aj amfiteáter značných rozmerov, ktorý bol zrekonštruovaný v drevenej replike a už v roku 2014 sa tu konalo veľkolepé predstavenie Verdiho *AIDY*. Ako som už spomenula pri Sremskej Mitrovici, Srbsko bude hostujúcou krajinou v poradí už 24. Limes kongresu v roku 2018 (<http://viminacium.org.rs/limes-congress-2018/>). Nemanja nás informoval, že v areáli archeologického parku o rozlohe 420 ha, chcú do budúceho roku vybudovať repliky rímskych vojenských barakov, v ktorých budú účastníci bývať a zažívať trochu reevokáciu rímskeho vojenského života. Mesto bolo založené už v 1. storočí a za jeho rýchly rozvoj vďaka Trajánovi a jeho úmyslom dobyť Dáciu. *Municipiom* sa stalo za Hadriána v roku 117 pod názvom *Viminacium Aelium Hadrianum*, neskôr za Gordiana III v roku 239 – *colonia*. Z tohto obdobia sú známe mince zobrazujúce na averze mladú ženu personifikáciu *Moesie*, opierajúcu sa o leva a býka, symboly *légii VII Claudia* a *IV Flavia*. Svoju základňu tu mala aj dunajská riečna flotila *classis Flavia Histrica*. Viacerí rímski cisári sa zdržovali vo *Viminaciu*, medzi nimi Septimius Severus, Gordian III, Filip Arabs, Trebonianus Gallus, Hostilianus, Dioklecian, Konštantín Veľký, Konstantius I a Justinián. Mesto bolo zničené Hunmi a nikdy viac nepovstalo z ruín, až teraz, kedy tu v roku 1977 vznikol archeologický park, v ktorom pracuje 25 bádateľov. Vo výskumnom centre sa nachádzajú podzemné depozitáre, konferenčná a výstavná miestnosť, laboratóriá, knižnica a *triclinium*, kde sme si užili hostinu na rímsky spôsob doslova. Naši srbskí kolegovia vedia ako na to a preto sa celkom zaslúžene stali hosťiteľmi budúročného Limes kongresu.

Z *Viminacia* sme sa na piaty deň vybrali pozdĺž Dunaja k stredovekej pevnosti Golubac, ktorá mala strážiť vstup do úžiny Železných vrát, alebo Djerdap, ako toto miesto Srbi volajú. Názov pôvodne Gerdap pochádza z turečtiny (perzsky girdap) s voľným prekladom Krútnava. V antike sa 134 km dlhý úsek volal katarakty – *cataractae*. O toto strategické miesto prebehlo v dejinách množstvo bitiek medzi Uhrami, Srbmi a Turkami, poslední ju mali v države až do 19. storočia. Pod pevnosťou prebiehal archeologický výskum, kde odkryli povrch rímskej cesty, vedúcej po pravom brehu Dunaja. Prvú cestu vôbec dal postaviť cisár Tibérius v rokoch 33/34. Pozdĺž nej sme sa vybrali ďalej na juh, aby sme sa pokochali krásami dunajských tiesňav s cieľom uvidieť 9000 ročnú pravekú lokalitu Lepenski Vir, Trajánov nápis, Appollodórov most pri *Pontes* a pevnosť Diana v Kladove. V Lepenskom Vire sme si pozreli v modernom múzeu už historický filmový záznam z roku 1965 z objavu Dragoslava Srejičiča. Socialistický zámer postaviť priehradu na Dunaji umožnil v rokoch 1965 – 1970 objav 136 príbytkov pravekých rybárov a lovcov. Títo zanechali pre budúcnosť jedinečné kamenné plastiky, stvárnújúce ich duševné predstavy, vychádzajúc z reálnych predlôh – rieky a rýb v nej žijúcich. Po absolvovaní Lepenského Viru, druhej splnenej túžby Ľuby Kaminskej, sme sa naobedovali v ďalšej etnofarme Kapetan Mišin Breg s nádherným výhľadom na Dunaj. Potom ostávalo splniť ďalšie naše želania a síce zohnať čln, ktorým by sme sa mohli priplaviť k Trajánovmu nápisu, vytesanom v časoch výstavby cesty, počas vojny s Dákmi medzi rokmi 101 – 106. Na Trajánovom stĺpe v Ríme je dodnes vidieť zobrazenie prechodu rímskych vojsk po pontónovom moste pri Lederate. Čln sme zohnali a v červených vestách sme sa vybrali v ústrety dobrodružnej 1,5 hodinovej plavbe po Dunaji. Rieka je tu hlboká až 110 m, táto

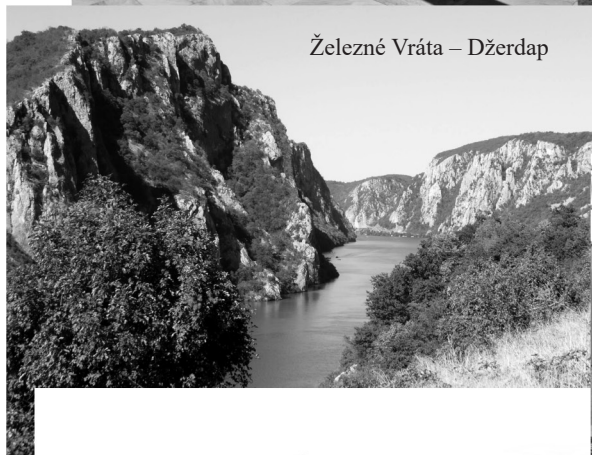
predstava nebola síce príjemná, ale zato nás čakal krásny slniečkom osvetlený nápis (3,57 x 1,62 m), ktorý bol kvôli zvýšeniu hladiny Dunaja presunutý o 35 m vyššie. Videli sme aj súčasné dielo, obrovskú Decebalovu hlavu vytesanú 12 alpinistami do skaly na rumunskej strane. Hlavu pokoreného dáckeho kráľa priniesol cisárovi Trajánovi jeden z legionárov *légie VII Claudia*, ktorej vojaci cestu stavali. Majestátne 300 m vysoké vápencové skaly a sila toku rieky v nás vzbudzovala rešpekt pred dielom rímskych legionárov. My sme odchádzali s dobrým pocitom, že sme si uctili 1900 výročie od smrti cisára Trajána, ktorý dokázal postaviť takéto stavby a za ktorého éry dosiahol Rímska ríša najväčší rozsah. Jarka Schmidtová a Ladislav Mathédesz z Múzea antiky v Rusovciach, zistili počas cesty, že naša Gerulata tu mala pendant v tábore s názvom *Gerulatis*. Žiaľ ani z tohto tábora ani z desiatok ďalších už nezostalo po výstavbe priehrady ani stopy.

Felix Romuliana – Gamzigrad

Cisárska vila v Mediane (Niš)
s Vesnou Crnoglavac uprostred

Železné Vráta – Džerdap

Sremska Mitrovica
– cisársky palác

Vučedol
s prof. Alexandrom Durmanom
a riaditeľkou Mirelou Hutinec

Nemanja Mrdič a busty rímskych cisárov vo Viminaciu

Viminacium – mauzóleum

Koláž záberov zo štúdijnej cesty po dolnom Dunaji. Foto: archív účastníkov exkurzie.

Na záver dňa sme ešte stihli navštíviť mohutnú auxiliárnu pevnosť Diana v blízkosti mesta Kladovo, kde sme prespali. Pevnosť mala strážiť umelo vytvorený splavný riečny kanál nariadený tiež Trajánom. Stretli sme tu archeologičku Jelenú Rankov, ktorá obdivuhodne sama žije v tejto opustenej pevnosti.

Šiestym dňom sme ukončili prehliadku rímskych pevností na Dunaji a presunuli sa do vnútrozemia. Predtým sme sa ešte museli rozlúčiť s Dunajom pri zvyškoch najväčšieho mosta antiky *Pontes*. Postavil ho grécky inžinier, architekt Apollodorus z Damašku, na pokyn cisára Trajána. Most mal 20 pilierov, 35 metrov vysokých a 20 m širokých v celkovej dĺžke 1079,5 m. Na oboch jeho koncoch boli vybudované pevnosti. Na rumunskej strane sa dnes nachádza mesto Drobeta Turnu Severin. Nemanja nám hovoril o zámere vytvoriť holografickú ilúziu mosta, ktorá by svietila najmä v noci. Či sa zámer podarí, je otázka budúcnosti, ale zatiaľ sa mu splnili všetky nápady. Z mosta dnes zostali len dva piliere a informačná tabuľa. Viac o výskumoch v Železných vrátnach a o moste sme sa dozvedeli v múzeu v Kladove, kde nás privítala Gordana Grabež. Cestou na juh, po tzv. ceste Rímskych cisárov, sme občas zahliadli Dunaj v jeho prirodzených brehoch až pokým sme neprišli do rímskej lokality UNESCO, do Gamzigradu, kde sa nachádzajú skoro neporušené múry a palácové stavby cisárskej rezidencie Felix Romuliana zo 4. storočia. Rímsky cisár Galérius (293 – 311) si nechal postaviť vo vnútrozemí tento komplex a pomenoval ho podľa svojej matky Romuly. Oba sú pochovaní na neďalekom pahorku v dvoch mohylových hrobách. Prekvapila nás nádherna fialového a zeleného porfýru, mramorových stĺpov a dlažieb, zachovaných dvojitéh hradieb s bránami a vežami. Nálezy z pamiatky sú vystavené v Mestskom múzeu v Zaječari, medzi nimi aj nádherná mozaika Dionýza objavená v roku 1969 v *tricliniu* paláca. Riaditeľka múzea Maja Živič nám vyšla v ústrety s voľným vstupom a publikáciou. Naš posledný cieľ Niš, rodisko cisára Konštantína Veľkého sa blížil. Cisár sa tu v *Naissus* narodil v roku 272, vládol v rokoch 306 – 337. Za jeho éry bolo uzákonené kresťanstvo ako oficiálne náboženstvo. To čo priťahuje turistov do Nišu je cisárska vila v Mediane, 4,5 km východne od mesta. Zvedaví sme boli aj my, čo uvidíme. Keď sme sa priblížili k miestu, videli sme obrovskú strechu ako keby športového štadiónu a pred plotom sedela a čakala na nás archeologička Vesna Crnoglavac. Bola milá, pretože už bolo dávno po otváracích hodinách a venovala nám zvyšok dňa až do západu slnka. Ako som spomenula na začiatku, nie všetky krycie stavby sú šťastné riešenia, hoci ich výstavba stojí aj milióny. Vesna nám rozprávala ako pri stavbe pilierov pre zastrešovací konštrukciu objavili ďalšie a ďalšie objekty, mozaikové dlažby. Projekt bol ale už nastavený tak ako bol a v súčasnosti stavba zakrýva len pôvodne odkrytú časť vily, ostatné nálezy buď zostanú zakryté pod zemou, alebo si počkajú na ďalšie riešenia. Horšie je, že krásne mozaiky uprostred vily, ktoré mali byť *in situ* prístupné verejnosti, musia zostať zakryté, pretože strecha vytvára mikroklima, ktorá spôsobuje výskyt plesní a iných neduhov. Niš a návšteva vily rozhodne stojí za to, nám ale už nezostával čas na dlhšiu obhliadku mesta. V sobotu na siedmy deň sme sa vracali domov. Mali sme pred sebou dlhú cestu. Pred Belehradom sme však nevyhnutne museli urobiť zastávku v neolitickú metropole na Dunaji - Vinči. Bez toho by sme sa nemohli vrátiť. Tellový pahorok leží na sprásovej terase, objavený bol v roku 1908 Milojem Vašičom. V miestnom múzeu sme si pozreli antropomorfné plastiky Dámy z Vinče a mačacích štylizovaných hláv zo 6. – 5. tisícročia pred n. l. Spokojní sme si na záver výletu dali halászle v rybárskom domčeku nad Dunajom. Myslím, že úplne platí heslo, ktoré majú na svojich stránkach kolegovia z Viminacia – Objavte neobjavené Srbsko. Je tu toho veľa čo vidieť. Veď pochádza odtiaľto 18 rímskych cisárov.

Medzi účastníkmi nášho poznávacieho zjazdu bol aj člen SAS pri SAV páter ThDr. Štefan Mordel, PhD., ktorý nám všetkým rozposlal fotografický album so spomienkami z cesty. Chcem mu týmto poďakovať a zagratulovať dodatočne k jeho 70tke, ktorú oslávil v apríli t. r. Verím, že sa ešte stretneme na ďalšej exkurzii.

Margaréta Musilová

Paestum-Salerno – XX. ročník mediteránneho veľtrhu archeologickej turistiky Borsa Mediterranea del Turismo Archeologico 26.–29. 10. 2017

www.bmta.it

V minulom roku 2016 sme sa ako Slovenská archeologická spoločnosť pri SAV zúčastnili po prvý krát spolu s Archeologickým ústavom SAV, Slovenským národným múzeom a Mestským ústavom ochrany pamiatok v Bratislave tohto mediteránneho veľtrhu archeologickej turistiky pri príležitosti archeologickej výstavy Kelti z Bratislavy v Perugii (bližšie v Informátore 2016/2).

Krásne prostredie, výborná organizácia a množstvo zaujímavostí zo sveta nielen talianskej, ale celosvetovej archeológie nás presvedčili o tom, aby sme sa podujatia zúčastnili aj tento rok. Obzvlášť preto, lebo veľtrh bol venovaný aj experimentálnej archeológii. Naš stánok podporila bratislavská organizácia cestovného ruchu Bratislava Tourist Board množstvom suvenírov na rozdávanie, od magnetiek, pier, odraziek až po propagačné materiály, pretože sú účinným prostriedkom na to, aby sa pri nás začali ľudia zastavovať. Potom sa už ľahšie hovorí aj o archeológii a o zaujímavostiach našej krajiny. Naším extra bonusom bolo, že sme tam boli ako jediná krajina V4. Okrem archeologického výskumu na bratislavskom hrade, ktorý priniesol objavy rímskych architektur v keltskom prostredí z 1. storočia pred Kristom, sme prezentovali aj rímske pamiatky na Slovensku nominované do Zoznamu svetového dedičstva UNESCO v Rusovciach-Gerulate a Iži-Leányvári pri Komárne. Propagovali sme aj spoločnú akciu s Múzeom mesta Bratislavy a síce *XX. ročník Rímskych hier* a *4. ročník cezhraničného podujatia Limes Day 2017*.

Slovenská archeologická spoločnosť sa okrem nováčického rolovacieho samostojaceho posteru s námetom

veľkomoravského hradiska v Ducovom (obr. 1), prezentovala aj tromi posterami, ktoré pripravila Dr. Danica Staššiková-Štukovská, CSc. Prvý poster bol na tému Archeopark – živá archeológia, o archeologickom skanzene v Hanušovciach nad Topľou. Druhý o činnosti komisie historického skla pri SAS a experimente s rekonštrukciou sklárskej pece z 9. storočia z Bratislavy, tavbou skla v nej a výrobou sklenených korálok a archeofajansí s použitím lokálnych minerálov. Experiment s tavbou sa uskutočnil v Hanušovciach nad Topľou 6. až 7. 10. 2017 v spolupráci s riaditeľkou múzea a skanzenu Dr. Máriou Kotorovou Jenčovou. Pre múzeum by bolo ideálne sa v budúcnosti plne prezentovať aj na tomto fóre. Témou tretieho posteru boli hudobné nástroje od praveku po stredovek, ktoré si majú návštevníci slovenského archeoparku tiež možnosť vyskúšať. O návštevu a prezentáciu v archeoskanzene v Hanušovciach nad Topľou prejavili záujem talianske združenia, ktoré experimentálne vyrábajú šperky z jantáru a vzácných kovov ako napríklad majster Francesco Pavan (www.4noveGioielli.com) z Mestre-Benátky (obr. 2), koženú obuv (obr. 3) imitujúcu originály podľa nástenných fresiek v etruských hrobkách až po stredovek (www.lucinacalzature.it). Z Maceraty pochádzala skupina kovolejárov, ktorá predvádzala experiment s odlieváním bronzu. Z Torgiana pri Perugii je zase skupina „Oro degli Etruschi“, ktorej umelci predvádzali technológie etruského šperkárstva, konkrétne granulácie. Ďalšie skupiny oživovali históriu ako napr. skupina Keltov Terra Taurina z Torína, pravekí ľudia „Cinghiale Bianco Teuta Lingones z Ferrary, alebo bojové zoskupenia „Legio I Italica“, Gréci „Simmachia Ellenon“ a gladiátori z Bergama. Talianske experimentálne skupiny si vedia zohnať peniaze na cestovné, potrebujú len pozvánku od hosťujúcich inštitúcií, ktoré im zabezpečia aspoň skromné ubytovanie.

Obr. 1. Slovenský stánok, v pozadí banner SAS pri SAV.

Obr. 2. Plagát Archeoexperience, výroby z jantáru a vzácných kovov.

Na archeologickom veľtrhu som sa stretla a rozprávala s Mounirom Bouchenakim, poradcom generálneho riaditeľa ICCROM o podpore zápisu rímskych pamiatok do Zoznamu svetového dedičstva UNESCO. Zoznámil ma s veľmi milou jordánskou princeznou Danou Firas, prezidentkou Petra National Trust, ktorá prejavila veľký záujem navštíviť Slovensko a Bratislavu. Pohrávam sa s myšlienkou pozvať ju k nám. Zúčastnila som sa odovzdávania výročných cien za archeologický objav roka, pomenovaných podľa Khaleda al Asaada, sýrskeho archeológa, ktorého popravili teroristi ISIL pred 2 rokmi v Palmýre. Na slávnostnom večernom odovzdávaní v paleokresťanskej bazilike z 5. storočia, sa zúčastnili jeho dvaja synovia a dcéra. Walid Asaad bol posledným riaditeľom archeologickej zóny v Palmýre, dcéra Fayrouz Asaad a syn Omar Asaad sú obaja archeológmi. Na diskusii vedenej riaditeľom archeologického parku v Paestume, Gabrielom Zuchtriegelom sa zúčastnili šéfredaktor časopisu Archeo e Medioevo Andreas M. Steiner, Fabrizio Parrulli, major oddelenia karabiniérov pri talianskom ministerstve kultúry, Silvia Costa, predsedníčka komisie pre kultúru a vzdelávanie Európskeho parlamentu a Fryad Rwandzi, minister kultúry, turizmu a starožitností Irackej republiky, ktorí diskutovali o ničení kultúrneho dedičstva v Sýrii a Iraku. Na otázku, či by chceli znovu postaviť všetky zrútené pamiatky, odpovedal Walid Asaad, že nie. Keď mladí ľudia, teroristi z ISIL zničili svoje kultúrne dedičstvo, historickú pamäť, tak si nezaslúžia, aby sa stavby znovu postavili. Nech zostanú navždy mementom ich prístupu k vlastným dejinám. ICCROM, medzinárodná organizácia pre ochranu a reštaurovanie pamiatok so sídlom v Ríme, má naďalej eminentný záujem na záchranu Palmýry, čo potvrdzuje aj prítomnosť Mounira Bouchenakiho na podujatí. Medzinárodnú cenu Objav roka dostal nemecký

archeológ Peter Pfälzner z Univerzity v Tübingene za objav osady z doby bronzovej v kurdskej lokalite Basetki v Iraku. Záujem návštevníkov vzbudil stánok propagujúci veľkú výstavu o Longobardoch v Taliansku, ktorá sa momentálne nachádza v Pávii a od 21. 12. 2017 do 25. 3. 2018 bude hosťovať v Národnom archeologickom múzeu v Neapole. Celkove sa veľtrhu zúčastnilo 22 krajín sveta a vyše 100 rôznych talianskych inštitúcií prezentujúcich archeologické lokality, parky, múzea a regióny. O Slovensko, Bratislavu a archeologické nálezy je veľký záujem,

len stále je málo materiálu v talianskom jazyku, ktorý by sme mohli záujemcov poskytovať. V budúcnosti odporúčam zúčastňovať sa takýchto akcií, pretože Slovensko je vo svete archeoturizmu ešte stále na chvoste. Názorným príkladom toho, ako sa má k takýmto osvedčeným podujatiam pristupovať, bol stánok Srbska s prezentáciou rímskeho mesta a legionárskeho tábora Viminacia na Dunaji. Podujatia sa zúčastnil sám srbský minister kultúry Vladan Vukosavljevič, ktorého ministerstvo aj finančne na prezentáciu prispelo. Viminacium sme navštívili aj v rámci exkurzie po Rímskych

Obr. 3. Stánok s koženými výrobkami a obuvou.

pamiatkach na dolnom Dunaji, v septembri t. r. Môžem len potvrdiť, že Archeologický ústav Srbska propaguje a prezentuje nielen Viminacium, ktoré bolo svojho času hlavným mestom rímskej provincie Moesia Superior, ale aj prostredníctvom projektu Cesta rímskych cisárov Itinerarium Romanum Serbiae (na území Srbska sa narodilo 18 cisárov) svoju antickú minulosť. Výstava už obehla južnú aj severnú Ameriku, pol Európy, dokonca bola tento rok aj v Prahe. Len Slovensko stále spí a na niečo čaká, čaká, že to niekto za neho urobí.

Margaréta Musilová

Deviata a desiatá sezóna na Tell el-Retábí – výsledky slovenskej časti výskumu

Ostatný report o výskumoch slovenskej časti poľsko-slovenskej archeologickej misie na tele el-Retábí bol uverejnený v Informátorovi SAS v roku 2015¹. Táto správa si naň dovoľuje nadviazať.

Obr. 1. Južný profil hlbšej (vnútornej) priekopy z 19. dynastie. Foto: L. Horáková.

Výskumy slovenskej časti misie sa v máji 2016 a septembri 2017 naďalej zameriavali na západný okraj telu. Medzi 18. a 26. májom 2016 sa na tele odpracovalo iba 80 hodín, sezóna bola kratšia kvôli čakaniu na bezpečnostné povolenie. Nadviazala na sezónu 2015 v sondách Y60X190, Y65X190, Y60X195 a Y65X195, na ploche cca 11 x 12 m. Práce sa zamerali na architektonické a archeologické pozostatky pod základmi ramessovskej hradby 2 (Petrieho Wall 2). Pokračovali vo všetkých miestnostiach Čierneho domu 1 zo stredu 18. dynastie (okolo polovica 15. storočia pred Kristom) a tiež vo vrstvách pod Čiernym domom. Tomu predchádzalo staršie osídlenie, postavené zo zelenkastých tehál, nazývané Zelený dom. Mal prinajmenšom dve fázy, datované po začiatku 18. dynastie (cca po polovici 16. storočia pred Kristom). Na severnej strane bol do muriva Zeleného domu „zasekaný“ Čierny dom 1. Celkový rozsah Zeleného domu je však neznámy – na západnej strane bolo jeho pokračovanie zničené novým „tratídom“ (ktorý eliminoval aj západnú stranu Čierneho domu 1), na východnej strane asi zachádza pod mohutnú severnú vežu migdolu. Bol však inak orientovaný ako Čierny dom 1 – presnejšie podľa svetových strán. Zdá sa, že jeho múry boli tiež viac erodované. Pod Zeleným domom boli zistené minimálne tri fázy osídlenia a pochovávaní z Druhého prechodného obdobia. Všetky uvedené architektúry boli postavené na agraďnom vale starobylého ramena Nílu a presahovali oblasť neskorších opevnení. Nebola však zistená prítomnosť hradieb z 18. dynastie, čo prispelo k hypotéze o absencii potreby opevnenia v tejto dobe, vzhľadom na mocenskú expanziu egyptskej ríše (podobne ako v Núbii).

Už v roku 2011 sa v oblasti Čierneho domu 1 objavilo viacero predmetov, patriacich do výplne mladšej fázy Zeleného domu. Súviseli s výrobou alebo používaním kozmetických potrieb (kostená tubička na čierne líčidlo na oči, aj s kovovou tyčinkou na jeho nanášanie, veko z alabastrovej nádoby na líčidlo). Objavené boli aj rôzne fragmenty surovín, ako priesvitná sľuda, či červená rumelka, ako aj kamenné drviče a roztieradlá a kus sopečnej pemzy. Veľmi podobné nálezy sa našli aj v sezóne 2016 – kompletná alabastrová nádoba na *kohl* (t. j. čierne líčidlo na oči), hruda galenitu (minerál, sulfid olovnatý – *PbS*) na výrobu *kohlu*, asi z ložiska Gebel Zeit pri Červenom mori a tiež kovová tyčinka na jeho nanášanie, či malá kovová čepeľka. Keďže súkromné podnikanie nebolo v Novej ríši súčasťou

slovníka starých Egyptanov, prevádzku dielne a dodávky surovín a materiálov na jej fungovanie musel zaisťovať štát. Preto sa dá predpokladať, že na začiatku Novej ríše na Retábí existovala dostatočne široká populácia, subjekty či inštitúcie, ktoré dokázali efektívne využívať aj také špecializované produkty, ako kozmetické prípravky a farbivá.

Zelený dom je tiež dôležitým prepojením medzi koncom Druhého prechodného obdobia a jeho hyksóskej populácie a začiatkom Novej ríše. Toto obdobie patrí k jedným z najmenej prebádaným v rámci staroegyptských dejín a preto jeho interpretácia v rámci Tell el-Retábí má aj širší egyptský/blízkovýchodný kontext. Stratigrafia a nálezy naznačujú, že obyvateľstvo z Retábí nemuselo úplne odísť, len sa adaptovalo na egyptskú vládu, asi spojenú s príchodom istého počtu egyptskej populácie. Vypudenie Hyksósov, zaznamenané v staroegyptských literárnych prameňoch, tak mohlo reálne prebiehať na úrovni bežnej populácie menej dramaticky, ako na úrovni (propagandy) mocenského establišmentu. K podobným záverom prišiel aj M. Bietak na rakúskom výskume v Tell el-Dab'e². Zostáva však vyhodnotiť význam asi 30 cm hrubej štrkopieskovej kultúrnej vrstvy, ktorá oddeľuje osídlenie Zeleného domu od úrovne, v ktorej sú rozpoznateľné obrysy hrobových jám a architektúra Žltého domu (podľa žltkastých piesčitých tehli), ktorá predchádza hroby.

Obr. 2. Severný profil plytšej (vonkajšej) priekopy z 19. Dynastie. Foto: L. Horáková.

Obr. 3. Bohato vybavený kostrový hrob SU 2459. Foto: R. Rábeková.

Hroby sú datované do Druhého prechodného obdobia. V priestore pod Čiernym domom ich bolo preskúmaných zatiaľ päť, nie je vylúčené, že ďalší hrob leží pod severovýchodným rohom Čierneho domu 1. V hrobe pod miestnosťou č. 2 boli pochovaní dospelý muž a mladšia žena. Vedľa nich bola zvieracia kostra, prílohou bola aj dýka s polguľovou vápencovou hlavicou rukoväte. V inom hrobe, na západnom okraji domov, boli tiež pochovaní viacerí jedinci a napriek tomu, že bol narušený v antickej aj modernej dobe, našli sa v ňom jednoduché korálky a hrot oštepu. Vykrádanie hrobov Druhého prechodného obdobia môže naznačovať, že demografická situácia na začiatku Novej ríše nemusela zostať

intaktná ani na „vidieku“ a prišielci mohli vykrádať ešte dobre viditeľné hroby.

Výskum v oboch sezónach prispel k lepšiemu spoznaniu materiálnej kultúry Druhého prechodného obdobia (a jej lokálnej varianty vo Wádí Tumilát). Osídlenie z Druhého prechodného obdobia malo na lokalite najmenej dve fázy. Aj pohrebisko z Druhého prechodného obdobia, bolo pravdepodobne viacfázové, s možnými presahmi z konca Strednej ríše až do začiatku Novej ríše. Výskumom stratigrafie sa tel zaradil k trojici najdôležitejších lokalít z Druhého prechodného obdobia v Egypte.

Staroveké antropogénne aktivity, najmä výstavba fortifikácií, tvarovali reliéf terénu v západnej časti telu tak, že sa nehlboko pod povrchom dajú skúmať kultúrne vrstvy už z Novej ríše a staršieho dáta. Tretie prechodné obdobie a Neskorá doba nemajú v tejto oblasti takú kvantitu, ako v centrálnom priestore telu, vymedzenom hradbami novorišských pevností.

Pod súčasným povrchom tak mohli byť už skôr skúmané zvyšky opevnenia z 20. dynastie (Ramesse III.) – brána typu migdol a hradba 2, ktoré môžu mať súvislosť s útokmi tzv. Morských národov. Archeologické a stavebno-inžinierske výskumy sa zamerali aj na typológiu a materiálové zloženie

Obr. 4. Ametystové korálky z hrobu SU 2455/2459. Foto: R. Rábeková.

tehiel hradieb aj migdolu, ich fyzikálne vlastnosti a objemové možnosti muriva (únosnosť až do výšky cca 10 m). Výskum tiež zistil špecifický spôsob spevnenia vnútornej strany hradby 2 šikmou rampou, nasýpanou z minimálne dvoch druhov piesku. Účel rampy v historickom, hydrologickom a stavebno-konštrukčnom kontexte je predmetom ďalšieho interdisciplinárneho výskumu.

Výskum v roku 2017 priniesol jedinečné poznatky aj o fortifikácii a opevňovacej technike 19. dynastie v sondách Y65X200, Y65X205 a Y65X210, Y70X200, Y70X205 a Y70X210. Bola tu objavená dvojité priekopa pevnosti Ramessa II (Petriho Wall 1). Priekopa prechádza od SSZ k JJV, pozdĺž západnej strany a/alebo aj SZ rohu hradby 1. Pozostáva z dvoch priehlbín - plytšej (cca 30 cm) a širšej (cca 6 m) na vonkajšej strane a hlbšej (cca 1,3 m) a užšej (cca 5 m) na vnútornej strane. Pri kopaní hlbšej priekopy narušili robotníci 19. dynastie v uvedenej oblasti o.i. masívnu hrobovú architektúru zo surovíc z Druhého prechodného obdobia. Objav umožnil overiť hypotézy o účele a datovaní objemnej pieskovej vrstvy pod hradbou 2³, ktorá bola vlastne colickou výplňou tejto staršej priekopy z 19. dynastie. Výnimočnosť fortifikácie spočívala aj vo zdvojení priekopy, pričom priebeh jej vonkajšej priehlbne potvrdila prítomnosť staršieho vstupu do pevnosti 19. dynastie, v oblasti pod a východne od severnej veže migdolu.

Výskum pod hradbou 2 v sondách Y60X190, Y60X195, Y60X200, Y65X190, Y65X195, Y65X200, Y70X195, Y70X200 a Y70X205 objavil aj osídlenia zo začiatku 18. dynastie a objekty a hroby z Druhého prechodného obdobia a začiatku Novej ríše.

Obr. 5. Dýka s vápencovou hlaviciou z hrobu SU 2009. Foto: R. Rábeková.

nálezov. Objavy zmenili pohľad na postavenie, resp. význam lokality v Novej ríši. Existencia objavených opevnení umožňuje predpokladať, že tel nebol iba garnízónou logisticko – skladovacej povahy, ale mal významnú úlohu pri aktívnej obrane východnej hranice starovekého Egypta. Interpretácie osídlenia a hydrologickej situácii navyše tiež poskytujú materiál pre posúdenie vývoja starovekého kanála, spájajúceho popri tele nílsku deltu so Suezskou šíjou, resp. Červeným a Stredozemným morom, ktorý zmieňovali už antickí autori. To celé len podčiarkuje medzinárodný význam výskumu na Tell el-Retábí a potrebu jeho pokračovania.

Slovenská časť výskumného tímu, najpočetnejšia z doterajších sezón, pracovala v roku 2017 v zložení Dr. Jozef Hudec (archeológ, egyptológ, vedúci tímu), Mgr. Veronika Dubcová (klasická archeologička), M.A. et Ing. Lucia Hulková, PhD. (egyptologička), doc. Dr. Květa Smoláriková (egyptologička), RNDr. Alena Šefčáková, PhD. (antropologička), Ing. Eva Stopková, PhD. (geodetka), Ing. Miroslav Černý, PhD. (stavebný inžinier), RNDr. Emil Fulajtár, CSc. (pedológ), Ing. Július Bruna (architekt), Mgr. Lenka Horáková (religionistika; dokumentátorka), Mgr. Radka Knápek (archeologička; dokumentátorka), Mgr. Paulína Šutorová (egyptologička; dokumentátorka), Mgr. Silvia Štubňová (egyptologička; dokumentátorka), PhDr. Renáta Rábeková (fotografka), František Engel (konzervátor), Bc. Lukáš Kováčik (študent klasickej archeológie; dokumentátor) a Bc. Ján Marko (študent blízkovýchodnej archeológie; dokumentátor). V roku 2016 v tíme alternovali Mgr. Markéta Kobierská (egyptologička; dokumentátorka), Mgr. Lucia Žilincová (archeologička; dokumentátorka), Mgr. Ľubomír Podhorský (dokumentátor), Bc. Magdalena Konopová (študentka archeológie; dokumentátorka), Bc. Marek Lintner (študent klasickej archeológie; dokumentátor) a Tomáš Kmeť (fotograf).

Jozef Hudec

Poznámky:

¹ Hudec, J. et al.: Siedma a ôsma sezóna na Tell el-Retábí – výsledky slovenskej časti výskumu. Informátor SAS, XXVI/2015/1-2, 11–14.

² Bietak, M.: Avaris: Capital of the Hyksos. British Museum Press, 1996, s. 67; Bietak, M.: "From where came the Hyksos and where did they go." In: Marée M. (ed.): The Second Intermediate Period (Thirteenth - Seventeenth Dynasties): Current Research, Future Prospects, OLA 192, Peeters, Leuven 2010, 164–171.

³ Priekopová fortifikačná technika bola dosiaľ v oblasti Deltý odkrytá len v pevnosti na Tell el-Borgu, viď: Hoffmeier, James K.: Akhenaten and the Origins of Monotheism. Oxford University Press, 2015, 180–185.

Obr. 6. Hrot kopije z hrobu SU 1696/1757. Foto: R. Rábeková.

Vďaka grantovému projektu VEGA s názvom Slovensko v dobe bronzovej - križovatka súvekých európskych civilizácií sme mohli byť súčasťou študijnej cesty do Dánska. Za poznaním (nielen) severskej doby bronzovej sme sa spoločne s niekoľkými členmi Slovenskej archeologickej spoločnosti pri SAV vybrali v dňoch 2. – 10. 6. 2017. Na študijný pobyt sme mali vyhradený jeden týždeň, preto sme si zvolili krajinu, rozlohou i počtom obyvateľov veľmi podobnú tej našej, aby sme ju mohli precestovať za archeologickými pamiatkami doslova krížom-krážom. Vzhľadom na rovinatý terén a charakteristické močiarne biotopy sú v Dánsku zachované mnohé mumifikované telá najmä z doby bronzovej a severskej doby železnej. Preto sa našim hlavným cieľom stalo spoznať o.i. organický archeologický materiál, ktorý sa v našich prírodných podmienkach zachová len výnimočne. Nemenej dôležitým cieľom bolo sledovať prezentačný potenciál kultúrneho dedičstva Dánska, pochopiť ho, inšpirovať sa, a tak držať krok so západoeurópskymi krajinami.

Obr. 1. Národné múzeum v Kodani, Sjaelland, Dánsko. Foto: P. Debnár.

skupín, čo odrzkadľovalo hustotu osídlenia v dobe kamennej. Predstavovali komunitné pohrebiská datované prevažne do obdobia kultúry zvoncovitých pohárov. Predpokladá sa, že v dobe kamennej bolo v Dánsku postavených približne 30 000 megalitických hrobov, z ktorých sa dodnes zachovalo asi iba 10 percent. Počas cesty sme navštívili niekoľko známych megalitov, ako napr. samostatne stojaci chodbový hrob Hulehøj na ostrove Bogø, ktorý bol prekrytý zemou a uzavretý peristaltom (kruh z kameňov okolo pohrebiska). Úzka chodba s dvomi interiérovými dverami zabezpečila vstup do hrovej komory. Podobného charakteru bol chodbový hrob Rugballe Grønhøj pri Horsense, kde sa v roku 1940 uskutočnil archeologický výskum. Za najväčší chodbový hrob v Dánsku sa považuje hrob s desať metrovou komorou Kong Asgers Høj na ostrove Møn. Ani nie 150 m od tohto chodbového hrobu sa nachádzal ďalší hrob, dolmen z doby kamennej Sprogedysen. Pekný príklad neolitickej pohrebnej konštrukcie poskytuje chodbový hrob Nørre Frenderup, kde Národné múzeum preskúmalo hroby 15 pochovaných jedincov datovaných do kultúry zvoncovitých pohárov. Okrem jednochodbových hrobov sa vyskytujú, i keď v menšej miere dvojchodbové hroby s dvomi spojenými pohrebnými komorami. Príkladom je Klekkendehøj, kde sa pri dvojitých chodbách dokonca zachovala aj terasa. Okrem chodbových hrobov sme navštívili najstaršiu kultúrnu pamiatku Dánska v Grønsalen, ktorá sa od ostatných líšila najmä svojimi rozmermi. Ide zároveň o jeden z najväčších dlhých hrobov v Dánsku. Podobné kamenné hroby boli postavené vo veľkej časti západnej Európy. Pravdepodobne tieto mohyly neboli postavané len ako domy mŕtvych, ale taktiež slúžili aj na vymedzenie obývaného územia. Spomedzi dolmenov sme navštívili Poskaer Stenhus pri obci Knebel. Toto kultové miesto nebolo doteraz archeologicky preskúmané. Slúžilo ako spoločná hrobka, postavená z 5 veľkých vzpriamených žulových kameňov usporiadaných do kruhu a kamenného bloku uzatvárajúceho pohrebnú komoru, na ktorú bola navŕšená hlina. Kamenný kruh dotvoril a zanechal na tomto mieste silného genia loci. Vchod do dolmenu bol orientovaný na východ, takže pri východe slnka v čase jarnej alebo jesennej rovnodennosti lúče dopadali priamo na pohrebnú komoru. Návštevou megalitických stavieb sme sa oboznámili s vtedajšími neolitickými staviteľmi, ktorí vynikali pevnými organizačnými štruktúrami.

Prechod z doby kamennej (3900 – 1700 p. n. l.) do doby bronzovej (1700 – 500 p. n. l.) v Dánsku predstavujú nové kontakty medzi severom a juhom. Na území Dánska sa nevyskytujú ložiská medi ani cínu. Tak začal zo Škandinávie prúdiť jantár smerom na juh až do Stredomoria a bronz a výrobky z neho zo strednej a juhovýchodnej Európy až do severských krajín. Kamenné nástroje boli nahradené bronzovými vďaka výmennému obchodu s jantárom. Tradícia pochovávanie pod mohylami z neolitu pretrváva aj v nasledujúcom období. Ich rozmer je však monumentálny a umiestnenie na exponovaných miestach v teréne charakteristické. Na vybudovanie jednej mohyly sa predpokladá použitie približne 650 000 kusov mačiny, čo predstavuje až sedem hektárov úrodnej pôdy. Celkový počet mohýl vybudovaných v dobe bronzovej na území Dánska sa pohybuje okolo 20 000. Dnes sú všetky chránené, sú dominantami v teréne a nie sú porušované poľnohospodárskou činnosťou. Azda najnavštevovanejšou

Dánsko je jednou z krajín, kde sa do súčasnej doby zachovali tisíce megalitických stavieb z neolitu (3900 – 1700 p. n. l.). Tieto stavby reprezentujú tzv. dolmeny – pohrebné komory, ktoré sa skladajú z niekoľkých vztýčených kvádrov s vodorovným prekladom z nepravidielných kamenných blokov rôznej veľkosti. Ďalej sú to chodbové hroby, ktoré sú na rozdiel od dolmenov zapustené do zeme a je k nim pripojená dlhá prístupová chodba do pohrebnej komory. Počas cesty sme prechádzali uvedenými typmi neolitických hrobov, ktoré sú zároveň najstaršími zachovanými stavbami v Dánsku. Dolmeny a chodbové hroby boli zvyčajne sústredené do malých

lokalitou z doby bronzovej v Dánsku je mohylník Trehøje v národnom parku Mols Bjerre v strednom Jutsku. Skupina troch mohýl postavených na hrebeni v nadmorskej výške 127 m n. m. pravdepodobne patrí do pohrebnej areálu pozostávajúceho z cca 30 mohýl, ktoré sa nachádzajú v kružnici s priemerom do 2 kilometrov od Trehøje. Do spomínaného mohylového pohrebiska patria aj dve najvyššie položené mohyly Stabelhøje v Agri (133 a 135 m n. m.), ktoré ponúkajú výnimočný kruhový výhľad na okolitú krajinu obklopenú Severným morom. Najsevernejším mohylovým pohrebiskom je Frendrup Nihøje v severnom Jutsku, ležiaci južne od mesta Aalborg. Sedem mohýl (podľa názvu pôvodne deväť) sa nachádza na terénnej vyvýšenine v nadmorskej výške 105 m a okrem toho, že slúžili ako hrobky, nemôžeme vylúčiť aj ich funkciu orientačných bodov v mladších obdobiach. Vďaka neporušeným mohylovým hrobom a zachovaným múmiám sa dochovalo množstvo cenných informácií o kroji doby bronzovej. V Národnom múzeu v Kodani môžeme pozorovať mumifikované telo 16 – 18 ročného dievčaťa z Egtvedu (1370 p. n. l.). Pri jej nohách ležali spálené kosti 5 – 6 ročného dieťaťa zabalené v textílii. Keďže je nepravdepodobné, že ide o jej vlastné dieťa, uvažuje sa aj o obetovaní. Odev dievčaťa pozostával z krátkej sukne zo špagátov a vlnenej blúzy. Cez pás mala kožený opasok, na ktorom bol pripevnený bronzový terč. Sukňa zo špagátov je znázornená aj na bronzových figúrkach žien Grevensvænge, predpokladá sa, že ide o rituálny odev, možno tanečnic. Na dne nádoby z kôry, ktorú malo dievča uloženú pri nohách, sa nachádzali zvyšky fermentovaného nápoja z brusníc. Nemenej dôležitým nálezom pre poznanie života a smrti sarsej doby bronzovej je mohyla Borum Eshøj. Pohreb dospelého 50 – 60 ročného muža ležiaceho na hovädzej koži, prikrýteho vlnenou dekou, bol centrálny. Na hlave mal plstenú čiapku. Odev ženy v tom istom veku pochovanej naľavo a mladého 20 – 22 ročného muža pochovaného vpravo od centrálného hrobu, bol taktiež vlnený. Dubové drevo, použité ako truhly, bolo podľa dendrochronologickej krivky zoŕaťé v roku 1351 p. n. l. Do vrchnej časti plášt'a mohyly bol v mladšej dobe bronzovej zapustený žiarový hrob muža, ktorého pozostatky ležali v drevenej urne spolu s miniatúrnym bronzovým mečom, pinzetou, britvou a „gombíkom“. Bronzové predmety boli zdobené zlatým plátovaním. Kultový slnečný vozík z Trundholmu (okolo roku 1400 p. n. l.) vystavený v Národnom múzeu v Kodani dopĺňa náš obraz o náboženských predstavách staršej doby bronzovej. Okolo roku 1000 p. n. l. nastáva v Dánsku zmena v pohrebnom rite vplyvom kultúr popolnicových polí. Žiarové hroby sú umiestňované do plášt'a starobronzových mohýl, alebo do ich bezprostredných blízkostí, zakladané sú aj nové pohrebiská. Na Jutskom poloostrove sa začínajú objavovať tzv. tvárové urny, ktoré sme si mohli pozrieť v Moesgaardskom múzeu. Výskyt tvárových urien v Dánsku spadá medzi roky 1000 – 600 p. n. l. Jednu z vystavených tvárových urien prikrýva keramická miska otočená hore dnom, ktorá predstavuje čiapku. Z popisku sa dozvedáme, že pokrývka hlavy je v dobe bronzovej symbolom vážnosti a múdrosti.

Staršia doba železná v Dánsku predstavuje obdobie od roku 500 p. n. l. až do roku 400 n. l. Delí sa na predrímsku alebo keltskú dobu železnú (500 – 1 p. n. l.), staršiu rímsku dobu železnú (1 – 200 n. l.) a mladšiu rímsku dobu železnú (200 – 400 n. l.). Prechod z doby bronzovej do doby železnej predstavuje začiatok ťažby železnej rudy z domácich zdrojov. Miestni obyvatelia už neboli závislí na bronzovej surovine zo vzdialených európskych oblastí. Osídlenie v staršej dobe železnej sa sústreďuje do malých oplotených farmárskych dedín. Život v nich je hodnoverne znázornený v archeologickom parku Hjemsted Oldtidspark (20 km južne od stredovekého mesta Ribe) a v skanzene v Lejre pri Roskilde. V prvom

Obr. 2. Archeopark Sagnlandet Lejre, Sjælland, Dánsko. Foto: P. Debnár.

zo spomenutých parkov bolo v 70-tych a 80-tych rokoch 20. storočia preskúmané urnové pohrebisko a sídlisko zo staršej doby železnej, nálezy sú vystavené v miestnom múzeu. O spôsobe odievania doby železnej sa dozvedáme v Národnom múzeu v Kodani, kde sa nachádza mumifikované telo ženy z močiarov v Huldremose. Žena vo veku viac ako 40 rokov bola pravdepodobne obetovaná niekedy v 2. storočí p. n. l. Oblečenú mala modrú vlnenú sukňu a červenú vlnenú šatku zopnutú pod ľavým ramenom ihlicou z vtácej kosti. Oba diely šiat mali károvaný vzor. Cez pľecia mala odetý plášť zošitý z niekoľkých kusov ovčích koží hnedej farby, okolo krku bledej farby, vlnou obrátený von. Pod vrchným plášťom sa nachádzal plášť zošitý z 11 kusov jahňacej kože tmavej farby, vlnou obrátený k telu. Spodný plášť bol prešíť 22 záplatami, pričom do jednej diery v plášti boli všité predmety (kostený hrebeň, modrá stužka, kožený pásik), ktoré sú interpretované ako amulety, nakoľko vrečko, v ktorom sa nachádzali, nemal otvor. V múzeu v Silkeborgu sme si mohli prezrieť ďalšie mumifikované telo tzv. Tollundského muža, ktorý má okolo krku zachované lano a na hlave čiapku z ovčej kože a vlny. Jeho telo bolo nahé, podobne ako telo Grauballského muža z konca 3. storočia p. n. l. vystaveného v Moesgaardskom múzeu v Aarhuse. Telo Grauballského muža je najlepšie zachovanou múmiou nájdenou v močiaroch, vďaka tomu, že bola na 50 rokov uložená do umelo vytvoreného

prostredia imitujúceho rašelinisko/močiar. Okolo prelomu letopočtov sa na území Dánska objavuje nový kov-striebro. Významným príkladom je strieborný kotol nájdený v močiaroch v Gundestrup. Na základe umeleckého štýlu je datovaný do rozpätia rokov 150 p. n. l. až do prelomu letopočtov. Predpokladá sa, že bol vyrobený niekde na hraniciach Trácie s keltskou civilizáciou, nakoľko výzdobné prvky sú charakteristické pre umelecký štýl Trákov, avšak na jednom výjave sú postavy s keltskými prilbami a vojenskými trúbkami (carnyxami). V tom čase Rímska ríša postupne zaberala časť západnej Európy a jej blízka prítomnosť viedla ku kultúrnym a sociálnym zmenám v Dánsku, čo sa odrazilo v hrobovej výbave najvyššej vrstvy. Rímsky píšiaci riad vyrobený v Taliansku z jedného z najbohatších hrobov v severnej Európe zo začiatku 1. storočia z Hoby a rímske provinciálne sklené poháre z pohrebiska z 2. – 3. storočia v Himlingøje vystavené v Národnom múzeu v Kodani, jasne demonštrujú intenzívne styky dánskych kniežat s Rímskou ríšou.

Obr. 3. Mohylník Trehøje, Národný park Mols Bjerge, Stredné Jutsko, Dánsko.
Foto: autorky.

stáli štyri identické dlhé domy pripomínajúce loď usporiadané do štvorca, rozdelené na tri miestnosti s veľkou centrálnou halou a štyrmi vchodmi. Vchody boli umiestnené tak sofistikovane, aby v prípade ohrozenia ochránili obyvateľov: dva protiľahlé vchody na krátkych stenách a dva na dlhých stenách v diagonále. Pevnosť v Trelleborgu bola doplnená o vonkajšie opevnené nádvorie a pohrebisko so 135 hrobmi. Na nádvorí stálo 15 dlhých domov usporiadaných tak, že ich os smerovala do stredu hlavnej pevnosti. Za najstaršiu pevnosť sa považuje pevnosť vo Fyrkate, ktorá mohla byť postavená o jeden až dva roky skôr ako ostatné. Okrem pevnosti sme mali možnosť navštíviť najlepšie zachované, nielen vikinské pohrebisko, nachádzajúce sa neďaleko mesta Aalborg, s názvom Lindholm Høje. Pohrebisko bolo objavené koncom 19. storočia pod štyrmi metrami naviateho piesku, ktorý ho zakonzervoval. Na pohrebisku sa pochovalo nepretržite 600 rokov, pričom hroby zo staršej doby železnej sú žiarové a vplyvom christianizácie okolo roku 900 sa stretávame s inhumáciou. Najzaujímavejším však na celom pohrebisku bolo, že jednotlivé náhrobné kamene boli vyznačené v tvare kruhov, lodí a trojuholníkov čo symbolizovalo pohlavie zosnulých. Zatiaľčo kruhy patrili ženským hrobom, lode a trojuholníky označovali mužské hroby.

Naše putovanie za archeologickými pamiatkami smerovalo aj do Múzea vikinských lodí v Roskilde. Vystavené tu boli vraky lodí potopené v 11. storočí pri neďalekom fjorde, ktoré boli v 60-tych rokoch minulého storočia vyzdvihnuté z morského dna a postupne zrekonštruované. Okrem tejto expozície sme mali možnosť pred múzeom vidieť rekonštrukcie ďalších funkčných historických lodí. Približne jeden kilometer od múzea sa nachádzala najstaršia gotická katedrála postavená z tehál, zaradená v roku 1995 na zoznam svetového kultúrneho dedičstva UNESCO, v ktorej sa nachádzajú hrobky 38 dánskych panovníkov.

Výnimočne hlboký dojem v nás zanechal návšteva Múzea v Kerteminde na ostrove Fyn. Tu sa v roku 1935 lekárnik a amatérsky archeológ Poul Helweg Mikkelsen odhodlal preskúmať nenápadnú vyvýšeninu na brehu Kerteminde Fjordu. Objavil unikátny a na území Dánska ojedinelý hrob, mohylu navrhnutú nad loďou z vikinského obdobia, kde bol pochovaný okolo roku 925 miestny kráľ. Prevoz lode v tom čase nebol možný aj z toho hľadiska, že drevená loď bola vo veľmi zlom stave (ide zväčšej časti o negatív trupu lode). Nad hrobom sa preto vybudovala betónová klenba, čím sa vytvorili podmienky pre zachovanie tak cenného kultúrneho dedičstva, akým pohrebný drakkar bezpochyby je. Predpokladá sa, že loď leží na pôvodnom mieste, kde bola vypravená na svoju poslednú plavbu do Valhally, pričom mal kráľ zo sebou svoj majetok, vrátane 11 koní a štyroch psov a pravdepodobne aj ľudskú obeť. Žiaľ, hrob bol vyplienený ešte v čase vikingov, avšak archeologickým výskumom sa podarilo nájsť ešte niekoľko vzácných predmetov. Z lode sa zachovalo aj železné kovanie, 2000 nitov, krúžky pre upevnenie sťažňa, kotva s reťazou a hlavne dračia hlava z provy lode, zdobená železnými „kučerami“. V múzeu je tiež vystavená celková rekonštrukcia lode, vrátane zosnulého kráľa a jeho pohrebnej výbavy. Pred mohylou sa na brehu nachádzala zrekonštruovaná pôvodná vikinská lodenica, kde vznikli repliky drakkaru.

V strednom Jutsku sme mali príležitosť pochopiť dôvod zaradenia do Zoznamu UNESCO jednu z najvýznamnejších vikinských pamiatok na území mesta Jelling. Ide o dva, na vrchu ploché, mohylníky z čias kráľa Groma a jeho syna Haralda Bluetootha z 10. storočia. Mohyly sú takmer identické s priemerom 70 m a výškou 11 m. Uprostred

Popri zachovaných mohylách nachádzame vo voľnej prírode ďalšie významné kultúrne dedičstvo Dánska, a to zrekonštruované pamiatky z čias vikingov. Ide o kruhové pevnosti postavené pravdepodobne okolo roku 980 na príkaz kráľa Haralda Bluetootha, ktorý s ich pomocou centralizoval vládu. Navštívili sme pevnosť v Aggesborgu, ktorá je najväčšia kruhová pevnosť v Dánsku a dve ďalšie, o niečo menšie pevnosti v Trelleborgu a Fyrkate. Všetky kruhové pevnosti tvoril presný kruh s dvomi cestami, ktoré sa križovali uprostred v pravom uhle. Taktiež vznikli štyri brány, vždy naproti sebe. V každej štvrtine kruhu

nich stoja dva runové kamene, na jednom z nich je napísané, že kráľ Harald nariadil vybudovať tieto mohyly na pamiatku svojho otca Groma a matky Thyry, ten Harald, ktorý sa stal kráľom celého Dánska a Nórska a dal Dánom kresťanstvo. Na juhozápadnej strane kameňa sa nachádza najstaršie vyobrazenie Krista v Škandinávii, s nápisom o prijatí kresťanstva v Dánsku medzi rokmi 953 a 956. Uprostred mohýl sa dnes týči kostol, ktorého stojí na mieste, kde pôvodne postupne stáli až tri drevené kostoly, ktoré všetky vyhoreli. Zaujímavosťou bol pohreb vtedajšieho zosnulého kráľa pochovaného na vrchol nízkeho kopca/mohyly z doby bronzovej. Telo bolo vložené do drevenej hrobky a prikryté dubovými kmeňmi. Potom bol pahorok zakrytý žulovými balvanom, na ktorý sa tri roky navršoval násyp. Významnosť tohto miesta potvrdzuje aj samotný archeologický výskum kostola, kde sa našla hrobka kráľa, ktorý sem bol z mohyly premiestnený. Objavili sa aj kamene, ktoré boli usporiadané do tvaru lode dlhej približne 170 m, uprostred ktorej stála centrálna mohyla. Počas archeologického výskumu bola objavená drevená palisáda dlhá 1440 m, ktorá ohraničovala celý pohrebný areál. Zázitkové centrum v múzeu v Jellingu ponúkalo jedinečné super moderné senzorické ukážky odkazujúce na dedičstvo, ktoré po sebe Vikingovia zanechali. Virtuálnou prehliadkou archeologicky skúmaného miesta sme sa preniesli do vikinskej mladšej doby železnej a tým sme mohli jednoducho a názorne pochopiť históriu a význam tejto lokality, ktorá je právom zaradená do Zoznamu UNESCO. Pohanský vikinský svet v podobe mohýl a runového kameňa v kontraste s nápisom o prijatí kresťanstva a súčasne stojacim kostolom nemá nikde na svete obdobu.

Trojicu pamiatok zaradených do UNESCO, ktoré sme navštívili, uzatvára kráľovský zámok Kronborg. Leží na strategickom mieste na pobreží Øresundskej úžiny, odkiaľ je najkratšia vzdialenosť do Švédska po mori. Pochopiteľne sa stal dôležitým kontrolným bodom, kde sa vyberalo „morské“ mýto. Nenechali sme si újsť ani prehliadku najstaršieho zachovaného mesta v Dánsku – Ribe. Na území dnešného mesta bol v 8. storočí založený prístavný trh a odvtedy sa mesto kontinuálne vyvíjalo. Okrem zachovaného jadra mesta Ribe zo 16. storočia sme navštívili katedrálu, ktorá vyrástla z podkladu dreveného kostolíka datovaného do roku 860 n. l. a v 12. storočí prestavaného do románskeho slohu.

Na spiatocnej ceste sme sa zastavili v najstaršom vikinskom archeologickom parku v Haithabu pri Schleswigu v severozápadnom Nemecku. Park je postavený priamo v pôvodnom 24 ha sídelnom areáli na pobreží, obklopený 1300 m dlhým poloblúkovým valom. Nazrieť sme mohli aj na stále prebiehajúci archeologický výskum pohrebného areálu. Návšteva Haithabu uzavrela naše poznatky o mladšej dobe železnej v severnej Európe. Obohatení novými vedomosťami a inšpirovaní prezentačnými možnosťami jednej krajiny sme sa vrátili domov.

Petra Chebenová – Barbara Zajacová

Pramene a literatúra:

www.fortidsmindeguide.dk

www.natmus.dk

<http://whc.unesco.org/en/list/697>

Hildegard Elsner 2004: Wikinger Museum Haithabu: Schaufenster einer frühen Stadt. Neumünster.

Príspevok vznikol v rámci projektu VEGA MŠ SR a SAV č. 2/0091/16 Slovensko v dobe bronzovej - križovatka súvekých európskych civilizácií.

DISKUSIA

Quo vadis slovenská archeológia II – Čo sa zmenilo?

Výbor SAS pri SAV zorganizoval vo štvrtok 16. februára 2017 druhý ročník diskusného stretnutia Quo vadis slovenská archeológia, tentokrát v Bratislave, na pôde Filozofickej fakulty UK v priestoroch archeologického seminára. Hlavnou víziou je rozvíjať a udržiavať diskusiu na mnohé témy slovenskej archeológie a zároveň vytvoriť platformu pre zverejnenie a výmenu názorov odborníkov z rôznorodých inštitúcií, od pracovníkov z múzeí, pamiatkových úradov až po archeológov pôsobiacich na univerzitách či v slovenskej akadémii vied. V tomto roku bolo v pléne viac ako 40 prítomných všetkých generácií vrátane študentov a diskusia bola vecná, zväčša pokojná a korektná. Stretnutie otvoril iniciátor *Quo vadis...* prof. E. Krekovič a nadviazal na témy otvorené v prvom ročníku v roku 2016 s otázkou „Čo sa zmenilo?“ vrátane aktuálnej otázky novelizácie zákona o ochrane pamiatkového fondu, čím zároveň privítal hosťku diskusie pani Ing. I. Kodoňovú z Ministerstva kultúry SR. Na E. Krekoviča nadviazala predsedníčka SAS pri SAV PhDr. M. Musilová, ktorá informovala o vzniku dočasnej pracovnej skupiny pre archeologické kultúrne dedičstvo pri Rade vlády SR pre kultúru, ktorá vznikla z iniciatívy SAS pri SAV a krátko i o poslednom zasadnutí tejto pracovnej skupiny, ktoré sa uskutočnilo predchádzajúci deň 15. februára¹. Na MK SR bol okrem iného predstavený *Návrh novely zákona č. 49/2002 Z. z. o ochrane pamiatkového fondu*², ktorý prítomným opätovne aj na *Quo vadis...* predstavil T. Kopták (KPÚ Žilina). Po krátkej diskusii sa pokračovalo informáciami z pôdy Archeologického ústavu

o Evidencii archeologických nálezisk a nálezov v AÚ SAV, ktoré za autorský kolektív predstavil P. Bednár (spoluautori E. Blažová, M. Ruttkay). Boli vysvetlené prioritné okruhy evidencie, obsah databáz a možnosti prístupu do tejto evidencie s prioritným prístupom pre pracovníkov AÚ SAV. Diskusiu rozvinul M. Furman (KPÚ Žilina) príspevkom *Kto by sa mal zmeniť?* Ďalší príspevok o návrhu *Centra pre preventívnu archeológiu (východiská, koncept, realita)* predstavil M. Horňák (Slovenská asociácia archeológov) a na problematiku záchranných výskumov nadviazal J. Beljak (AÚ SAV) témou *Aký je vedecký prínos archeológie ako segmentu stavebníctva na Slovensku?*

Obr. 1. Prof. E. Krekovič otvára diskusiu. Foto: A. Žitňan.

Obr. 2. Diskusie sa zúčastnila aj p. Ing. I. Kodoňová z MK SR. Foto: A. Žitňan.

zákona o ochrane pamiatok, aktuality z rokovaní Archeologickej rady, Pamiatkovej rady a i. Ďalšie diskusné stretnutie je naplánované na február 2018. Termín a miesto stretnutia s návrhom tém bude včas zverejnená.

Jana Mellnerová Šuteková

Zdroje:

- ¹ Informácie o činnosti DPS pre archeologické kultúrne dedičstvo sú dostupné aj na webe SAS pri SAV v rubrike “Zaujímavé stránky” alebo na webe MK SR.
- ² Predstavený diskusný príspevok vrátane návrhu novely je dostupný https://www.academia.edu/31480539/N%C3%A1vrh_novely_z%C3%A1kona_o_ochrane_pamiatkov%C3%A9ho_fondu_2002_Z.z._pr%C3%ADspevok_na_Quo_vadis_slovensk%C3%A1_archeol%C3%B3gia_II (navštívené dňa 1. 11. 2017).

Aký je vedecký prínos archeológie ako segmentu stavebníctva na Slovensku?

Ako študent archeológie som začiatkom roku 2001 so záujmom sledoval diskusiu o Návrhu zákona o ochrane pamiatkového fondu medzi vtedajším zástupcom riaditeľa Archeologického ústavu Slovenskej akadémie vied Matejom Ruttkayom, predsedom Slovenskej archeologickej spoločnosti Jánom Rajtárom a pracovníkmi Ministerstva kultúry SR a Pamiatkového ústavu. Publikované boli v denníku Práca a archeológovia z akadémie vied upozorňovali predovšetkým na to, že z celkovej koncepcii návrhu zákona vyplýva, že plnohodnotnou súčasťou pamiatkového fondu budú len tie archeologické nálezy a náleziská, ktoré vyhlási MK SR za kultúrne pamiatky, pamiatkové rezervácie a zóny, resp. o ktorých bolo začaté takéto konanie; nateraz nezistené archeologické nálezy a nálezové situácie nepodliehajú ochrane pamiatkového zákona; v zákone chýba špecializovaný orgán na ochranu archeologických pamiatok a pretransformovaný Pamiatkový ústav ho asi nebude viesť v plnej miere nahradiť; nový úrad by nemal byť určený iba na vydávanie povolení a vyjadrení k stavbám, ale mal by aj zabezpečiť konzerváciu a uskladnenie nálezov a aj ich prípadnú prezentáciu; obavu z toho, že výskumy budú realizovať aj menej seriózne fyzické osoby s oprávnením, ktorých činnosť môže spôsobiť veľké škody na archeologických lokalitách, keďže si ich podľa zákona bude môcť vyberať priamo stavitel'.

Naopak pracovníci MK SR a PÚ SR upozorňovali na v tom období dominantné až monopolné postavenie Archeologického ústavu Slovenskej akadémie vied. Zároveň sa vyjadrili, že Krajské pamiatkové úrady budú môcť rozhodnutia týkajúce sa archeologických nálezov a archeologických nálezísk vydávať iba po prerokovaní s Archeologickým ústavom SAV. Toto však už dnes neplatí.

Zákon o ochrane pamiatkového fondu bol prijatý 19. decembra 2001 a nadobudol účinnosť od 1. apríla roku 2002. Od vtedy sa na Slovensku realizovalo určite niekoľko tisíc archeologických výskumov. Od 1. apríla 2004 sa otvoril trh aj pre súkromné spoločnosti. Prvá vznikla v novembri 2005 a v poslednom desaťročí mnoho ďalších. Sú medzi nimi zastúpené aj firmy, ktoré prostredníctvom archeologických výskumov vytvárajú obrovské finančné zisky, ale ich vedecký výstup je podľa nám dostupných informácií minimálny, resp. žiadny. Je pri tom dôležité aby odborná i laická verejnosť mala z archeologických výskumov osôh vo forme prednášok, výstav i publikácií. Napokon aj mnohé výskumy sú často financované z verejných zdrojov. Členov Archeologickej rady, ktorí sú ich koordinátormi o výskumoch oprávnené osoby spravidla neinformujú a kedysi štandardné odborné komisie (nielen stretnutie pracovníka KPÚ, výskumníka a v lepšom prípade investora) vôbec nezvolávajú. Realizujú pri tom náročné a početné plošné archeologické výskumy na polykultúrnych lokalitách, kde je každá rada skúsenejšieho kolegu mimoriadne cenná. O ich výsledkoch sa nedozvieme ani roky po dokončení výskumu. Často nie je výskumná dokumentácia odovzdaná Pamiatkovému úradu a viaceré spoločnosti ich pravdepodobne zo zásady vôbec neodovzdávajú Archeologickému ústavu. Napriek početným urgenciám cez Archeologickú radu a Pamiatkový úrad – nikto neplnenie zákonnej povinnosti nesankcionoval. Doteraz z rokov 2012-2016 odovzdali Archeologickému ústavu SAV 268 nálezoviek – čo je iba fragment z celkového množstva realizovaných výskumov. Pri novelizácii pamiatkového zákona v roku 2014 bol zavedený limit 5 výskumov. V tom čase nemalo niekoľko archeológov odovzdané výskumné dokumentácie z niekoľkých desiatok výskumov. Napriek tomu vytrvale realizujú ďalšie. Som presvedčený o tom, že na neodovzdané nálezovky z výskumov realizovaných pred júlom 2014 nebola udelená amnestia a títo archeológovia nemali mať umožnené robiť ďalšie výskumy – kým neodovzdajú chýbajúce dokumentácie z pred júla 2014.

Obr. 3. Pohľad do pléna počas diskusie. Foto: A. Žitňan.

Rovnako dnes nevieme ako je naložené s obrovským množstvom archeologických nálezov – majetku štátu, ktoré sa počas výskumov súkromných a verejných inštitúcií objavilo. Evidenciu by mal viesť PÚ SR, avšak podľa posledných informácií v dôsledku nedostatku personálnych kapacít zvláda prevziať iba zlomok od súkromných spoločností realizujúcich archeologické výskumy. Tie najcennejšie nálezy by pritom mali mať svoje miesto na výstavách. Namiesto je preto zmena spôsobu nakladania s archeologickými nálezmi.

Na Slovensku za posledných 15 rokov prevzal realizáciu záchranných archeologických výskumov súkromný sektor, ktorý zatiaľ nepreukázal, že má záujem výskumom získané informácie sprístupniť. V odbornej literatúre výsledky ich výskumov nie sú publikované ani v stručnej podobe. Pre odbornú verejnosť tak ostávajú utajené cenné informácie, ktoré by mohli dopomôcť k poznaniu o vývoji Slovenska v jednotlivých dejinných úsekoch.

Aktuálne si kladiem zásadnú otázku - či archeologické lokality poškodzujú viac detektoristi alebo spoločnosti, ktoré pod vidinou zisku bez problémov a žiaľ aj bez postihu vybagrujú celé archeologické lokality. Zarážajúce je pritom, že celé toto bagrovanie dokumentujú kolegovia archeológovia, ktorí bager neodoženú ani keď likviduje architektúru Národnej kultúrnej pamiatky zapísanú v ústrednom zozname pamiatkového fondu.

V poslednom období vznikol fenomén tzv. kočovných archeológov. Sú to absolventi archeológie, ktorí nemajú stabilné zamestnanie a pracujú v rôznych spoločnostiach vykonávajúcich archeologické výskumy. Tie často dôvodia neodovzdanie výskumnej dokumentácie práve tým, že osoba ktorá ten výskum v teréne realizovala už pre nich nepracuje a terénnu dokumentáciu im neodovzdala. Možno aj v dôsledku presunu financií za realizáciu záchranných výskumov do súkromných spoločností upadla činnosť regionálnych múzeí v jednotlivých častiach Slovenska, kde by aj absolventi škôl mali stabilnú prácu a zároveň by pomohli rozvíjať archeológiu v danom regióne.

Mnohé sa dá určite vylepšiť aj vo vzdelávacom procese na vysokých školách. Predovšetkým je dôležité aby odbornú terénnu prax študenti neabsolvovali na záchranných investičných výskumoch, ale na vedeckých školských výskumoch s náležitým odborným zázemím. Vyvarujú sa tak zlozvykom, ktoré už teraz sledujeme pri nastupujúcej generácii archeológov do praxe.

Nedoriešená ostáva tiež ochrana archeologických lokalít na Slovensku pred vykrádaním tzv. detektoristami a poškodzovaním počas poľnohospodárskej činnosti i lesnej ťažbe. Tu by bolo vhodné zapojiť aj amatérskych

archeológov, lesníkov a samosprávu aby dbali na ochranu známych archeologických lokalít, ktoré sa nachádzajú v katastrach obcí, kde pôsobia. Je nevyhnutné aj na Slovensku zaviesť vhodné opatrenie a v prvej etape chrániť pred poškodzovaním orbou a ťažbou aspoň najvzácnejšie a najohrozenejšie lokality. Nešlo by o mnohohektárové plochy ornej pôdy, ale iba o ochranu konkrétnych najdôležitejších lokalít mimoriadne dôležitých pre dejiny Slovenska. Napr. žiarové pohrebiská, ktoré majú urny uložené mimoriadne plytko a hlbokou orbou sú každoročne poškodzované. Niektoré príklady ukazujú, že je to možné. Bolo by vhodné vypracovať manuál postupu - metodickú inštrukciu - ako má archeológ v tomto prípade postupovať.

Za dôležité považujem vytvoriť podrobnú a v teréne overenú archeologickú topografiu. Slovensko ani začiatkom 21. storočia nemá dôkladne zmapované svoje archeologické kultúrne dedičstvo. Aj dnes sú na mape osídlenia Slovenska biele miesta. Nie sú spôsobené tým, že by tam osídlenie nebolo, ale tým, že sa v nich nerealizovalo archeologické bádanie. Potrebne je, aby sa evidencia archeologických nálezísk nevedla len v kanceláriách na základe archívnych prameňov, ale aby tieto lokality boli aj reálne overované a geodeticky zamerané priamo v teréne. Tu by som privítal spoluprácu AÚ SAV, PÚ SR, univerzít, múzeí i ďalších pracovísk pri tvorbe „Archeologickej mapy Slovenska“ – najlepšie postupne po jednotlivých regiónoch. Bude tiež potrebná mimoriadna podpora MK SR, ktoré by malo byť koordinátorom takéhoto projektu. Archeologické lokality by mohli byť následne v istej miere zverejnené na webe – základné informácie sú už dnes prístupné cez NIPI. Snahou je vytvorenie on-line databázy archeologických lokalít so základnými informáciami k nim. Slúžila by orgánom štátnej správy, samosprávam, ako aj laickej verejnosti a podnikateľom i ako pomôcka pri plánovaní výstavby.

Obr. 4. Prítomní boli zástupcovia všetkých generácií archeológov. Foto: A. Žitňan.

Žiaľ posledné roky ukázali, že mnohé archeologické spoločnosti sa zaoberajú predovšetkým vytváraním finančného zisku, a nie vedeckým zhodnotením realizovaných výskumov na dôležitých archeologických lokalitách. Archeológia tak prestáva byť vedeckým odborom, ale stáva sa segmentom stavebného podnikania. Dnes je už pravdepodobne nemožné aby výskumy realizovali výlučne štátne a verejné inštitúcie, ale je nevyhnutné aby aj súkromné firmy publikovali svoje výsledky a sprístupňovali ich verejnosti. Považujem preto za dôležité aby spoločnosti, ktoré vykonávajú archeologické výskumy nedisponovali iba osvedčením o osobitnej odbornej spôsobilosti na vykonávanie

pamiatkového výskumu v odbore archeológia udeleným MK SR, ale aby podkladom na jeho vydanie bolo aj osvedčenie o spôsobilosti vykonávať výskum a vývoj, ktoré udeľuje MŠVVaŠ SR na základe predpisov Zákona č. 172/2005 z 21. marca 2005 o organizácii štátnej podpory výskumu a vývoja a o doplnení zákona č. 575/2001 Z. z. o organizácii činnosti vlády a organizácii ústrednej štátnej správy v znení neskorších predpisov.

Úplne na začiatku procesu novelizácie pamiatkového zákona alebo prípadnej tvorby nového Zákona o archeologickom kultúrnom dedičstve je potrebné a nevyhnutné podrobiť dôkladnej analýze dodržiavania zákona č. 49/2002 Z. z. o ochrane pamiatkového fondu v znení neskorších predpisov. To dá odpoveď nato, či je potrebné tvoriť nový samostatný archeologický zákon, alebo bude postačujúce novelizovať platný pamiatkový zákon. Myslím si, že veľa vecí sa dá riešiť v rámci existujúceho zákona. Predovšetkým však bude potrebné konečne odňať spôsobilosť fyzickým i právnickým osobám, ktoré vedome a dlhodobo porušujú pamiatkový zákon. Ďalšou zmenou pamiatkového zákona pravdepodobne sprísňime pravidlá pre archeológov, ktorý ho dnes rešpektujú a archeologické spoločnosti, ktoré zákon vytrvale ignorujú v súčasnej podobe tak budú s najväčšou pravdepodobnosťou konať aj po jeho novelizácii.

V stredu 15. 2. 2017 sme mali zasadnutie dočasnej Pracovnej skupiny pre archeologické kultúrne dedičstvo pri Rade vlády SR pre kultúru a teším sa, že mnoho aj tu spomenutých podnetov bolo členmi skupiny pozitívne prijatých a pravdepodobne sa stanú súčasťou novelizovaného pamiatkového zákona.

Ján Beljak

2. seminár o archeológii pod vodou

V dňoch 14. – 15. 1. 2017 sa vo Varšave konal 2. seminár o archeológii pod vodou (*2nd Warsaw Seminar on Underwater Archaeology*) organizovaný Inštitútom archeológie Varšavskej univerzity. Počas dvoch dní odznelo celkom 25 referátov z rôznych krajín (Južná Amerika, Austrália, Perzský záliv, Chorvátsko, Nemecko, Nigéria, Nórsko, Poľsko, Slovensko, Slovinsko, Srbsko, Španielsko a Turecko). Referáty boli rozdelené do štyroch sekcií. Prvá sekcia zahŕňovala príspevky o archeológii pod vodou v riekach a jazerách Európy. Okrem zaujímavých nálezov a lokalít prezentovaných v tomto bloku sa dôraz kládol aj na rôzne typy metodických prístupov pri skúmaní v náročných podmienkach, kde viditeľnosť je častokrát nižšia ako 0,5 m. V tejto sekcii vystúpil so svojim príspevkom aj novo sformovaný tím archeológov zo Slovenska. K. Daňová (Archeologický ústav SAV), M. Daňová (Trnavská univerzita) a J. Stehlíková (Zavod za podvodno Arheologijo, Slovinsko). Predstavenie vízií a perspektív autoriek vyvolalo medzi účastníkmi z ostatných krajín značný ohlas, vlnu záujmu a podpory. Z krajín Strednej Európy sme aktuálne poslední, kto nemá pre túto špecifickú časť archeológie vytvorený bádateľský tím ani metodiku výskumu.

Druhé kolo prednášok bolo venované popularizácii a experimentom. Mimoriadne pôsobivý projekt ponúkla Museum of Underwater Archaeology in Cartagena (<http://museoarqua.mcu.es/>, Španielsko). K dispozícii je úplná virtuálna prehliadka múzea, spojená s výkladom, samozrejme za poplatok. Výnimočnosť tohto projektu je práve v dostupnosti informácií. Prvý prednáškový deň bol ukončený prezentáciou v Múzeu potápania vo Varšave.

Ďalšie kolo prednášok bolo venované archeológii Stredozemného a Čierneho mora. Táto sekcia ponúkla množstvo zaujímavých príspevkov o prístavoch, vrakoch lodí, obchode, ale aj o dejinách potápania. Radi by sme vyzdvihli projekt Zadarskej univerzity s názvom AdriaS, ktorý je zameraný na výskum chorvátskeho pobrežia. Tento projekt je otvorený všetkým záujemcom nielen archeológom. Pracovné tímy na jednotlivých lokalitách sú medzinárodné a pozostávajú z archeológov ale aj potápačov a dobrovoľníkov. Projektu AdriaS sa zúčastnili v septembri 2016 aj dve z členiek tímu Slovenska (K. Daňová a J. Stehlíková).

Posledná sekcia sa sústredila na výskum mimo Európy a to hlavne na Strednom východe, Afrike a v Amerike. Pre slovenskú archeológiu majú význam najmä zistenia Kuwaitsko-poľskej archeologickej misie v Kuvaite. Predmetom výskumu členov poľského tímu je aj pobrežie pri lokalite Al Khidr, ktorú skúma slovenský tím z Archeologického ústavu SAV.

Na záver treba skonštatovať, že napriek absencii tohto druhu výskumu má Slovensko ohromný potenciál. Počas seminára sme mali možnosť konzultovať aktuálne problémy s ďalšími účastníkmi a predbežne dohodnúť ďalšiu spoluprácu. Podujatie prinieslo množstvo nových impulzov a bolo úspešným krokom k rozvoju archeológie pod vodou na Slovensku. Poľskí kolegovia sa netajili tým, že by privítali iniciatívu zo strany študentov slovenských univerzít, ktorí by sa v odbore mohli vzdelávať v rámci programu ERASMUS.

Klaudia Daňová – Miroslava Daňová

Druhý ročník konferencie Fémfonalas leletek – az ásatástól a kiállításig/Artefakty z kovových nítí – od nálezu k výstave

Členky SAS pri SAV Lucia Nezvalová a Zuzana Poláková sa 28. 2. 2017 v Magyar Nemzeti múzeum v Budapešti zúčastnili na zaujímavom podujatí, na ktorom sa stretli odborníci z radov konzervátorov, reštaurátorov, archeológov, etnológov ako aj prírodovedcov, zaoberajúci sa hlavne novovekým textilom. Toto stretnutie nadviazalo na podobné podujatie, ktoré sa konalo v roku 2015. Okrem prednášok boli prezentované postery zobrazujúce konzervovanie a rekonštrukciu textilných artefaktov a predvádzali sa ukážky rekonštrukcie paličkovanej čipky aj s praktickou demonštráciou.

Obr. 1. Účastníci 2. varšavského seminára o archeológii pod vodou. Foto: A. Kozłowski.

Nosnou témou stretnutia boli textilie s použitím kovovej nite (typ priadze) v rôznych súčiastiach odevu a v rôznom chronologickom období, obzvlášť však v 16.–17. stor. Nálezy textílií z kovových nití počas archeologických výskumov vyvolávajú niekoľko otázok – od ich vyzdvihnutia priamo v teréne až po reštaurovanie, uloženie a ich vystavenie, a preto sú predmetom bádania rôznych vedných disciplín a odborníkov.

Po úvodnom príhovore a otvorení podujatia nasledovali jednotlivé prednášky rozdelené do troch blokov. V rámci prvého bloku venovanému analýze materiálu vystúpila M. Békési-Gárdánfalvi s príspevkom *Múzeumi textilek színezékvizsgálati módszerei*. Autorka sa zaoberala problematikou určovania pôvodných farieb múzejných textílií, ktorá vyžaduje nevyhnutnú spoluprácu medzi prírodovedcami a reštaurátorom. Prezentovala rôzne metódy na určovanie farbív organického a anorganického pôvodu.

Obr. 1. Archeologička O. Zay počas jej prezentácie o spodnej bielizni zo včasného novoveku. Foto: Z. Poláková.

Nasledujúci príspevok T. Weiszbura – K. Gherdán *Fémfonallal kívarrt pártáöv (Felsőalpár, templom régészeti lelőhely) Anyagvizsgálatának első eredményei* priniesol analýzu textilu z nedávneho nálezu (2015) hrobu mladého dievčaťa zo 16. stor. v interiéri kostola v obci Felsőalpár. V oblasti pása pochovanej sa našli zvyšky opasku vyrobeného s použitím kovových nití. Cieľom analýzy bolo materiálové určenie. Ukázalo sa, že kovové nite boli vyrobené z pozlátenej striebornej fólie.

Po kratšej diskusii nasledoval blok s tematikou kultúrnych dejín, ktorý otvorila prezentácia archeologičky J. Pásztkai-Szeőke *Arany textíliák a kezdetektől a római kor végéig*. Autorka sa venovala archeologickým nálezom „zlatého textilu“ za posledné roky s osobitným dôrazom na rímske nálezy. Archeologička na záver pripomenula blížiacu sa konferenciu

v Budapešti venovanú textilu (*Mixtura texturalis. Ember és textil a Kárpát-medencében* – konala sa v apríli).

Archeologička O. Zay prezentovala „...Győcs gatyá, pendely...“ – Alsőneműk a kora újkori viseletben nálezy spodného odevu, t. j. odevu, ktorý prichádza priamo do kontaktu s povrchom tela alebo odevu, ktorý sa nosí pod viditeľným oblečením (obr. 1). Na základe ikonografických zobrazení a historických poznatkov predstavila rôzne druhy odevov zo včasného novoveku, napr. živôtky, goliere, nohavičky a nohavice.

Etnografka a muzeologička L. T. Erdei s príspevkom *Fémfonalas csipkék a 16.–17. századi magyarországi öltözeteken* sa venovala kovovým čipkám zo 16.–17. stor., pričom na základe ikonografických zobrazení poukazovala na spôsob a miesta, kde bol odev zdobený čipkou. Okrem kovovej čipky predstavila aj iné druhy čipiek.

Po prezentáciách nasledovala diskusia a po nej sa odišlo na obedňajšiu prestávku.

Po obede začala poobedňajší blok prednášok trojica autoriek prezentáciou posterov, ktoré však mali pripravené aj vo forme prednášky. Reštaurátorka textilu M. Egervári s príspevkom *Párta rekonstrukciók készítése, szerezése a restaurálásban és a kiállításban* prezentovala reštaurovanie a rekonštrukciu niekoľkých artefaktov zo 17.–18. stor. v zbierkach Laczkó Dezső Múzeum s použitím kovovej nite – party (Dudar, Nemesvitai) a kovové čipky (Veszprém, Pápa).

Čipkárka a zberateľka G. Devecsei s príspevkom *Fémfonalas vertcsipke rekonstrukciók* priblížila rekonštrukciu čipky zo 16.–17. stor. Pripravila ju na výstavu, ktorú chystalo múzeum v Debrecíne (Déri Múzeum). Rekonštrukciu urobila na základe vlastnej etnografickej zbierky (2001 – 2007 Torockó, Torockószentgyörgy)

Príspevok reštaurátorky B. Lengyel *A Gödöllői pártá rekonstrukciója* predstavil rekonštrukciu party, ktorá bola nájdená ešte v roku 1967. Rekonštrukcia sa stala súčasťou stálej expozície v mestskom múzeu v Gödöllő (Gödöllői Városi Múzeum).

Po posterových prezentáciách nasledoval posledný blok prednášok s názvom reštaurovanie a rekonštrukcie, ktorý otvoril príspevok M. Egervári *A Veszprémi érseki könyvtár tulajdonában lévő, fémfonalas rokokó terítő restaurálása során felmerült problémákról és azok megoldásairól, párhuzamban állítva néhány korábbi munkatapasztalattal*. Autorka prezentovala svoje skúsenosti s reštaurovaním kombinácie textilu a kovu a predstavila rozličné postupy.

Reštaurátorka J. Edőcs s príspevkom *Gránátköves pártá (Kőszeg) restaurálásának lépései, valamint pillanatképek Ják és Kőszeg középkori temetőinek viseletmaradványairól* priblížila reštaurovanie a rekonštrukcie viacerých archeologických nálezov párt z výskumu cintorína v meste Kőszeg realizovaného v rokoch 1997 – 1999 ako aj v roku 2011. Nálezy boli prezentované od ich pôvodného stavu („in situ“) v teréne až po ich reštaurovanie. V druhej časti príspevku autorka zároveň konzultovala svoje poznatky s reštaurovaním nálezov (konkrétne z cintorínov v Jáku a Kőszegu) s odborným publikom.

B. Lengyel s príspevkom *A Drégelypalánki pártá restaurálása és rekonstrukciója* prezentovala reštaurovanie a rekonštrukciu troch párt, ktoré boli získané počas archeologického výskumu v Drégelypalánk v roku 2011. Na rekonštrukciu kovovej nite bolo použité ľanové vlákno a mosadzná fólia. Podklad party bol vytvorený z ľanového plátna, zamatu a kože.

Po prezentáciách nasledovala praktická ukážka výroby paličkovanej čipky od čipkárky G. Debecsei (obr. 2), ktorá bola stredobodom záujmu a otázok už počas predchádzajúcich prestávok.

Môžeme skonštatovať, že podujatie bolo nanajvýš inšpirujúce a určite by bolo vhodné rozmýšľať nad jeho obdobou aj na Slovensku. V zbierkach rôznych inštitúcií sa nachádzajú početné novoveké textilie s použitím kovových nití z archeologických výskumov, ktoré by si rozhodne zaslúžili viac pozornosti. Obzvlášť prítiažlivá by bola otázka rekonštrukcie niektorých textílií.

Obr. 2. Živá diskusia pri prezentácii ukážok paličkovanej čipky čipkárky G. Debecsei. Foto: Z. Poláková.

Zuzana Poláková – Lucia Nezvalová

Príspevok vznikol v rámci projektov VEGA č. 02/0156/14, VEGA č. 02/0175/16 a VEGA č. 02/0037/17.

XIV. konferencia Archeológia západu Ukrajiny vo Ľvove

17. až 19. mája 2017 sa priestoroch oddelenia archeológie „Inštitutu ukrajinoznavstva im. I. Kryp'jakevyča NAN Ukrajiny“ na Ul. Vynnyčenska 24 uskutočnila už XIV. medzinárodná vedecká konferencia Archeológia západu Ukrajiny, tentoraz venovaná 125. výročiu narodenia československého a ukrajinského archeológa Jaroslava Pasternaka. Konanie konferencie podporila aj Ľvovská mestská rada. Májové stretnutia archeológov vo Ľvove, nazývanom aj Florenciou východnej Európy, sa od roku 2003 stali už tradíciou. Starobylý Ľvov tak už po štrnásty krát veľmi pohostinne prijal archeológov z Ukrajiny (Kyjev, Ľvov, Odesa, Charkov, Užhorod, Luck, Rivne, Ivano-Frankivsk, Ternopiľ, Borščiv), Poľska (Rzeszów, Krakov, Varšava, Lublin, Sanok, Poznaň, Wrocław), Bieloruska (Minsk), Českej republiky (Brno), Slovenska (Levoča), Litvy (Klaipėda), Ruska (Petrohrad) a Rakúska (Viedeň). Konferencie sa zúčastnilo takmer 100 bádateľov.

Vedecký program konferencie sa konal 17. a 18. mája, nasledujúci deň 19. mája účastníci konferencie boli na exkurzii na Volyni. Konferenciu otvoril riaditeľ „Inštitutu ukrajinoznavstva im. I. Kryp'jakevyča NAN Ukrajiny“ profesor Mykola Lytvyn, ktorý privítal účastníkov a poprial im plodnú prácu a živú rozpravu. Za Ľvovskú mestskú radu účastníkov konferencie pozdravila vedúca oddelenia ochrany historického prostredia Lilija Onyščenko-Švec, ktorá porozprávala o svojej účasti na terénnom archeologickom výskume a zdôraznila význam vedeckých konferencií ako platformy pre odbornú komunikáciu.

Na konferenciu bolo prihlásených spolu 81 vedeckých referátov. V priebehu dvoch pracovných dní nakoniec odznelo vyše 70 zaujímavých správ, ktoré pokryli takmer všetky historické obdobia od doby kamennej až do neskorého stredoveku, ale aj históriu archeologického výskumu na Ukrajine a v susedných krajinách. Prvý rokovací deň bol spoločný, počas druhého pracovného dňa boli prednášky rozdelené do dvoch sekcií – 1. sekcia archeológie praveku, 2. sekcia archeológie stredoveku a novoveku.

Slovenskí archeológovia prihlásili dva referáty. Gabriel Lukáč: *Valcové veže na stredovekých hradoch na severnom Slovensku: genéza, funkcia*; Ján Chovanec: *Kachlice krásnych slohov v Karpatoch*. Referát o kachliciach bol neskôr predložený na nasledujúcu XV. konferenciu.

Tretí deň konferencie pokračoval pre archeológov na zvyčajnom mieste – v teréne. Volyn je historickou oblasťou na území dnešnej severozápadnej Ukrajiny. Rozprestiera sa medzi riekami Prypiat' a Západný Bug, severne od Halyče a Podillja. Zájazd do miest Volodymyr Volynskiy a Zymne s obhliadkou viacerých archeologických a architektonických pamiatok poskytol množstvo nových poznatkov, zážitkov a pozitívnych emócií. Sú to miesta, kam sa najmä zahraničný bádateľ dostane zväčša jediný raz. Zakončenie exkurzie a tým aj celej konferencie sa uskutočnilo pohostením ukrajinskými špecialitami v útulnom prostredí koliby pri jazere Lisne.

XIV. konferencia Archeológia západu Ukrajiny vo Ľvove mala vysokú vedeckú, organizačnú a metodologickú úroveň. Naznačili sa nové vedecké trendy a odkryli sa širšie horizonty pre medzinárodnú vedeckú spoluprácu.

Ján Chovanec

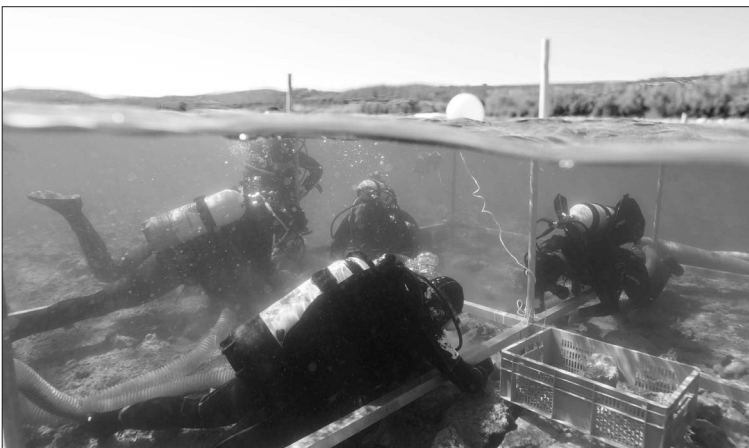

Siedmy ročník Dní Antona Točíka pripadol v kalendári na 31. 5. 2017. Ako každoročne išlo predovšetkým o neformálne stretnutie pracovníkov Archeologického ústavu SAV, ktorí vo svojich referátoch informovali kolegov, ale aj verejnosť o najnovších výsledkoch činnosti za uplynulý rok. Rovnako ako po iné roky sa úvodného slova ujal riaditeľ Archeologického ústavu M. Ruttkay. Okrem bilancovania situácie o stave vedy a výskumu na pracovisku vyjadril aj poľutovanie nad nízkym záujmom mladých začínajúcich bádateľov o zapájanie sa do súťaží ako mladý tvorivý pracovník, mladý vedecký pracovník SAV a ďalšie, ktoré prinášajú pre držiteľov istú dávku prestíže ako aj finančného bonusu. S uvedeným súvisí fakt, že do Súťaže o Cenu Antona Točíka pre mladého tvorivého pracovníka bolo prihlásené len jedno dielo. Komisia pre udelenie ocenenia sa rozhodla nevyhlásiť výsledky súťaže pre rok 2017. Program pokračoval najnovšími objavmi Kuwaitsko-slovenskej archeologickej misie na ostrove Failaka v Kuwaite. Referujúci K. Pieta/M. Ruttkay a Z. Robak informovali o pokračovaní terénnych aktivít v lokalite Al Qusur. Slovenský tím skúma v tejto oblasti najväčšiu obytnú stavbu osady, ktorá patrila kresťanskej nestoriánskej komunite vo včasnislamskom období. V sezóne 2017 sa podarilo odkryť ďalšie časti domu s rôznou funkciou ich využitia. Na základe koncentrácie masívnej keramiky – tzv. storage jars/torpedo jars sa podarilo identifikovať skladovacie priestory. Medzi najvzácnejšie však patria fragmenty sklenených nádob, ktoré naznačujú na majetnosť obyvateľov tohto domu. Predmetom ďalšieho príspevku bolo vydanie katalógu žiarového pohrebiska z mladšej doby bronzovej z Radzoviec. Ide o jednu zo štyroch plánovaných monografií o náleziskách z doby popolnicových polí v obci. Autori monografie V. Furmánek/V. Mitáš/+V. Budaváry priblížili genézu výskumu, ako aj množstvo publikačných a propagačných výstupov, ktoré sú s výskumami v Radzovciach späté. Novinky v oblasti laténskeho hradísk na strednom a hornom Ponitří predniesol vo svojom príspevku K. Pieta. Pozornosť sa sústredila najmä na unikátny nález bronzových plastiek a nádoby z lokality Slatina nad Bebravou. Uvedené nálezy majú zrejme antický pôvod. Prvý blok prednášok uzatvárala L. Benediková s publikáciou autorského kolektívu L. Benediková/+J. Katkinová/+V. Budinský-Krička: Ilava, Porubská dolina. Pohrebisko lužickej kultúry na strednom Považí. Ide o rozsiahlu monografiu s katalógom a vyhodnotením pohrebiska. Ako bonus bol pridaný appendix od M. Horňáka, ktorý vyhodnotil osídlenie regiónu v uvedenom období. Autormi ďalšej dôležitej monografie, ktorá bola predstavená v rámci Dní A. Točíka boli J. Zábojník a +J. Béreš. J. Zábojník oboznámil prísediach s publikáciou „Pohrebisko z obdobia avarského kaganátu vo Valalikoch-Všechsvätých“. Ide o komplexné spracovanie pohrebiska vrátane prírodovedných analýz. V druhej časti prednášok sa pozornosť sústredila aj na najnovšie archeologické výskumy. M. Ruttkay s P. Smetanovou sa vo svojom príspevku zamerali na výskum Kostola sv. Jozefa v areáli Zoborského kláštora. Ide o dlhodobý projekt ako aj intenzívnu spoluprácu so Zoborským skrášľovacím spolkom. Archeologický ústav v posledných rokoch venuje zvláštnu pozornosť geofyzikálnemu výskumu, ktorý prináša každoročne nové poznatky o desiatkach lokalitách. M. Cheben prezentoval len niekoľko vybraných lokalít, kde bol geofyzikálny výskum kombinovaný s ďalšími metódami výskumu, na základe ktorých bolo možné presnejšie datovať namerané hodnoty. Ako sa v praxi ukazuje metóda tohto výskumu sa postupne dostáva do popredia aj pri predpisovaní metodiky výskumov Krajskými pamiatkovými úradmi. Využívaná je hlavne, ako jeden z predstihových opatrení pred začatím stavby. Poslednou referujúcou bola L. Luštková, ktorej sa podarilo zachytiť a zdokumentovať (v náročných podmienkach záchranného výskumu) časť žiarového pohrebiska z mladšej doby bronzovej v Rimavskej Sobote. Záver podujatia patril diskusi. V rámci Dní A. Točíka knižnica AÚ SAV ponúkala časopisy a monografie za zľavnenú cenu. Musím však so smútkom konštatovať, že aj napriek bohatému programu si dvere na Archeologický ústav našlo len niekoľko študentov...

Kludia Daňová

Letná škola archeológie pod vodou v Chorvátsku

Od 2. do 9. septembra 2017 sa tím slovenských archeológov a študentov zúčastnil Letnej školy archeológie pod vodou v chorvátskom Tkone na ostrove Pašman. Akcia nadviazala na minuloročný workshop a vznikla aj vďaka iniciatíve Katedry klasickej archeológie (M. Daňová) a Archeologického ústavu SAV (K. Daňová). Pozitívom bola najmä medzinárodná účasť kolegov a študentov zo Slovinska, Nemecka a Albánska. Práve vďaka nej sme sa mohli oboznámiť so situáciou stavu bádania v ďalších krajinách a porovnávať rôzne prístupy, metódy výskumu, ale aj legislatívne prostredie tej-ktorej krajiny.

Obr. 1. Účastníci v akcii. Foto: Matej Martincak/ARS NAUTICA.

Obr. 2. Účastníci letnej školy archeológie pod vodou. Foto: Matej Martincak/ ARS NAUTICA.

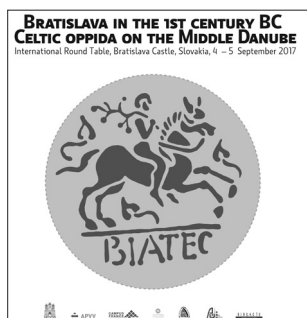
Išlo o plytkú pobrežnú lokalitu s výraznými kamennými štruktúrami viditeľnými na leteckých záberoch. Prvým krokom bol podrobný prieskum dna v okolí kamennej štruktúry. Následne sa vytipovalo miesto pre overovaciu sondu. Samotné odhalenie náleziska si vyžadovalo dôslednú prípravu. Rovnako ako na súši aj vo vode sa pracuje pomocou siete, tá je však na rozdiel od našich kovov. K odsávaniu sedimentu sa používajú klasické hasičské hadice napojené na odsávacie zariadenie vyrobené priamo na tento účel. Vďaka netypickému prostrediu, ktoré výrazne obmedzuje verbálnu komunikáciu sme si tak mohli vyskúšať tímovú prácu za sťažených podmienok. Práca pod vodou si vyžaduje nesmierne dôsledné plánovanie a stratégiu. Každý člen tímu má svoju úlohu. Pri komunikácii sa používajú plastové kresliace dosky, prípadne medzinárodne platná posunková reč, ktorú bežne využívajú potápači. Pracuje sa väčšinou vo dvojiciach tak, aby v prípade kolízie alebo nepredvídaných problémov s výstrojom mohol jeden druhému okamžite poskytnúť pomoc. Výsledky našej snahy sme zároveň dokumentovali pod vodu (kreslili, fotili - fotogrametria, filmovali). Dôležitou súčasťou letnej školy bola aj práca v laboratóriách, kde sa predmety odsolňujú a dokumentujú. Na rozdiel od nálezov z nášho prostredia sa predmetom vytiahnutým z vody musí venovať zvláštna pozornosť.

Vyvrcholením týždenného programu bol ponor k vraku lode pri ostrove Gnalič v hĺbke 24 až 28 m, kde sme mali možnosť vidieť použitie metód v praxi a vyskúšali sme si hľadanie artefaktov, odoberanie vzoriek a odsávanie sedimentu vo väčšej hĺbke. Vrak tejto lode je zároveň od roku 2012 súčasťou medzinárodného výskumu, ktorý implikuje moderné metódy v archeológii. Výsledky štúdií, rekonštrukcie, zoznam spolupracujúcich inštitúcií i dokumenty z výskumov sú dostupné online na www.AdriaSProject.org alebo na YouTube.

Letná škola bola príjemným, aj keď náročným spôsobom ako sa bližšie zoznámiť s metódami archeológie pod vodou. Radi by sme podobnú aktivitu dlhšieho trvania (2 týždne) zopakovali aj budúci rok a motivovali tak študentov i absolventov s potápačskou kvalifikáciou k lepšiemu spoznaniu metód tejto špecifickej časti archeológie a postupne vytvorili tím schopný podobné výskumy samostatne realizovať aj na Slovensku.

Miroslava Daňová – Klaudia Daňová

Medzinárodný seminár Bratislava v 1. storočí pred Kr. & Keltské oppidá na strednom Dunaji

V dňoch 4. – 5. septembra 2017 sa uskutočnil medzinárodný seminár *Bratislava v 1. storočí pred Kr. & Keltské oppidá na strednom Dunaji*, v priestoroch novootvoreného lapidária pod Čestným nádvorím bratislavského hradu. Rokovacia reč bola angličtina, nemčina a francúzština. Organizátormi boli Mestský ústav ochrany pamiatok v Bratislave (MÚOP) v spolupráci s francúzskymi projektovými partnermi z Centra európskej archeológie (CAE) v Bibracte, Francúzskym veľvyslanectvom v Bratislave, SNM-Historickým múzeom, Slovenskou archeologickou spoločnosť pri SAV a Archeologickým ústavom SAV v Nitre.

Spolupráca s Francúzmi si dala za cieľ vedeckú a metodologickú konfrontáciu archeologického výskumu vedeného na lokalitách v Bratislave a Bibracte, ktoré boli obe v 1. storočí pred Kr. dôležitým sídlom regionálnej moci, potvrdzujúcim privilegované a včasné kontakty s rímskym svetom. Táto spolupráca je podporovaná Agentúrou pre vedu a výskum APVV (SK-FR-2015-0022) a Campus France pod programom *Štefánik*.

Ambiciózný program reštaurovania bratislavského hradu v rokoch 2008 až 2014, priniesol už k aj tak bohatým archeologickým nálezom Bratislavy, výnimočné objavy vo vzťahu k prvopočiatkom urbanizácie. Tieto objavy,

hlavne pozostatky rímskych stavieb v keltskom prostredí, svedčia o tom, že Bratislava sa nachádzala v 1. storočí pred Kr. na križovatke rôznych vplyvov. Cieľom seminára bolo prezentovať medzinárodnej archeologickej komunite tieto zásadné objavy, aby sme vedeli pochopiť kultúrne a sociálne zmeny, ktoré sa objavujú v oblastiach na strednom Dunaji v kľúčovom momente ich histórie; stimulovať výmenu názorov medzi komunitou archeológov pôsobiacich na laténskych lokalitách na strednom Dunaji s cieľom prispieť k syntéze dát týkajúcich sa ich najstaršieho urbánneho osídlenia (2. storočie pred Kr. – 1. storočie po Kr.). Pozvanie prijalo 50 odborníkov, archeológov a historikov z 10 európskych krajín: Česka, Francúzska, Maďarska, Nemecka, Poľska, Rakúska, Slovenska, Slovinska, Švajčiarska a Talianska. V pondelok 4. septembra bol seminár slávnostne otvorený námestníčkou primátora Bratislavy – Ivetou Plšekovou, J. E. Christophom Leonzim – francúzskym veľvyslancom na Slovensku, Petrom Bartom – riaditeľom SNM-HM, Vincentom Guichardom – generálnym riaditeľom Bibracte (CAE) a Margarétou Musilovou, predsedníčkou SAS pri SAV, ktorá zároveň predstavila projekt BIBA. Maciej Karwowski z Naturhistorisches Museum Wien, informoval o medzinárodnej konferencii k absolútnej a relatívnej chronológii neskorej laténskej doby na strednom Dunaji, ktorá sa konala v 12.-13. 6. 2017 na Magdalensbergu v Rakúsku. Prvý blok moderoval Heimo Dolenz, vedúci výskumu Magdalensbergu z Landesmuseum Kärnten. Andrej Vrtel z Katedry archeológie FFUK predstavil vo svojom príspevku keltské osídlenie Bratislavy, po ňom nasledoval príspevok Margaréty Musilovej (MÚOP) o keltsko-rímskych architektúrach na bratislavskom hrade z 1. storočia pred Kr. Branislav Resutík (MÚOP) analyzoval nálezy z Rímskej stavby II – ako domu bohatého obchodníka, pričom zdôraznil výnimočný objav mosadzného 12 kg ingotu. Na neho nadviazala so svojou veľmi zaujímavou prednáškou o začiatkoch používania mosadze v Európe - Janka Istenič z Národného múzea Slovinska. Prvý blok prednášok uzavrel znovu Andrej Vrtel, príspevkom o archeologickom výskume na nádvorí hradného paláca (2008-2011). Následne boli všetci účastníci pozvaní na prehliadku výstavy Kelti z Bratislavy za sprievodu autorov výstavy. Po obede pokračoval ďalší blok, ktorý moderoval rakúsky archeológ, autor výskumu na neďalekom Braunsbergu – Otto Urban z Viedenskej univerzity. Prezentácia architektky Jany Minaroviech (ŠTUDIO 727) a Jána Rajtára (AÚ SAV) priniesla analýzu rímskej architektúry objavenej na bratislavskom hrade a počítačové vizualizácie s rekonštrukciami stavieb. Peter Barta (FF UK Bratislava) v spoločnom príspevku s Máriou Hajnalovou (UKF Nitra) informoval veľmi pútavo až dramaticky o rádiokarbónovom datovaní antropogénneho kalcitu a jačmeňa z Rímskej stavby I (výskum M. Musilovej). Na nich nadviazala Alena Šefčáková, antropologička z Prírodovedného múzea SNM, zaoberajúca sa celú svoju profesionálnu kariéru vyhodnocovaním kostrových nálezov ľudských jedincov. Jej príspevok priniesol zaujímavé zhrnutie nálezov z neskorej doby laténskej z Bratislavy, pričom potvrdila násilnú smrť v prípade viacerých jedincov aj z hradu. O neskorolátenskom osídlení Devína informovali Karol Pieta (AÚ SAV) a Katarína Harmadyová (MMB). Rado Čambal, Igor Bazovský a Marek Budaj zo SNM-AM a SNM-HM uviedli najnovšie výskumy a objavy neskorolátenského osídlenia na JZ Slovensku. Blok slovenských príspevkov uzavrel príspevok Kristiána Elscheka (AÚ SAV) o zázemí bratislavského a devínskeho oppida v južnej časti slovenského Pomoravia z 1. storočia pred Kr. – 1. polovici 1. storočia po Kr.

Obr. 2. Ch. Léonzi (francúzsky veľvyslanec, vľavo) a V. Guichard (generálny riaditeľ Bibracte) v počas prednášok.

Obr. 1. Spoluorganizátorka M. Musilová s francúzskym veľvyslancom Ch. Léonzim na recepcii.

Neskoršie popoludní sa pokračovalo príspevkami zahraničných účastníkov: Jiří Militký (NM Praha) hovoril o bratislavskom keltskom mincovníctve z pohľadu nového spracovania pokladu z Deutsch Jahrndorfu, ktorý je čiastočne uložený v Magyar Nemzeti Múzeu v Budapešti. Historik Péter Kovács z katolíckej univerzity Petra Pazmányho v Pilišskej Csabe rozoberal historické pramene k danému obdobiu, konkrétne Strabóna a interpretáciu pojmu *Deserta Boiorum*. Účasť na seminári prijal aj riaditeľ Archeologického parku Carnuntum z Rakúska, Franz Humer, ktorý hovoril o neskorolátenskom a včasnorímskom osídlení Carnunta. Na záver premietol

krátky film o geofyzikálnych výskumoch v oblasti archeologického parku, pričom na záver zdôraznil, že podľa neho keltským Carnuntom malo byť práve bratislavské oppidum. To vzbudilo samozrejme nadšenie v našich radoch. O podobnom keltsko-rímskom horizonte z 1. storočia pred Kr. referovala Kristina Adler-Wolfl zo Stadtarchäologie Wien a Peter Ramsel (AÚ SAV) na základe objavov v Rasumoffsky Gasse a Rochusmarkte vo Viedni v roku 2015. Tento blok moderoval Gilbert Kaenel (Université de Genève), ktorý zároveň viedol záverečnú diskusiu.

Prvý deň skončil večer o siedmej recepciou na rezidencii francúzskeho veľvyslanca na Godrovej ulici, za čo pánovi veľvyslancovi a jeho spolupracovníkom úprimne ďakujeme.

Druhý deň konferencie sa seminára zúčastnil aj generálny riaditeľ Sekcie kultúrneho dedičstva pri MKSR Radoslav Ragač. Hneď na úvod mal prednášku riaditeľ Keltsko-rímskeho múzea v Manchingu, Wolfgang David o juhobavorskom oppide z perspektívy Podunajska. Pán David zároveň vyjadril v osobnej komunikácii pozvánku presunúť výstavu Kelti z Bratislavy do Nemecka, pretože považuje za dôležité predstaviť nemeckému publiku naše nálezy. O keltskom oppide na neďalekom Oberleisbergu v Rakúsku a jeho zázemí prednášal Maciej Karwowski, poukázal na odlišnosti oboch oppid, ktoré sú relatívne krátko od seba vzdialené. Wolfgang Artner z Grazu (Archäologischer Dienst Kärnten) nadšene informoval o nečakanom objave výšinného sídliska z doby železnej

Obr. 3. Účastníci konferencie na Bratislavskom hrade.

v Hornom Štajersku na lokalite Gerschkogel pri St. Georgen (Juenburg). S Wolfgangom Artnerom sme našli spoločné znaky keramiky norického typu v Bratislave. Veľký záujem vzbudil príspevok mladého kolegu z Podunajského múzea v Komárne Mareka Gereho a Prisky Ratimorskej o najnovších nálezoch z tejto oblasti. Pre zahraničných účastníkov to boli veľké novinky a informácie, o ktorých by sa inak asi nedozvedeli. Škoda, že maďarskí kolegovia sa seminára zúčastnili iba pasívne, prišli kolegyné z Taty, Komáromu a Szombathely, z Budapešti sme žiaľ nedokázali získať nijakú účasť. Posledný blok pozostával z dvoch príspevkov. Jána Kyselu (Karlova Univerzita Praha) o Bratislave, a južanských importoch a písomných prameňoch, čo nám môžu vypovedať a čo by sme chceli aby nám vypovedali. Jeho vtipnú, ale zároveň podnetnú prezentáciu predniesla Petra Goláňová z Masarykovej univerzity v Brne, ktorá pôsobí už niekoľko rokov na Bibracte. Počas letných prázdnin tam vedie výskum s tímom študentov. Naši francúzski partneri Nicolas Delferrière, Florent Delencre, Andrea Fochesato (IT) a Lörinc Timár (HU) uzavreli seminár príspevkom o pohľade na bratislavskú archeológiu z Galie. Máme veľa spoločných znakov aj keď sa to vzhľadom na vzdialenosti a iný vývoj zdá neskutočné.

K odbornosti seminára prispeli aj posterové prezentácie od Márii Hajnalovej, Wolfganga Artnera, Branislava Kovára, Lucie Benedikovej, Karola Pietu, Miroslavy Švihurovej, Gertrúdy Březinovej, Petra Milu, Franza Humera, Ondreja Šedu a Radka Knapka. Na rolovacích posteroch si mohli záujemci prečítať informácie o výskume hradu v rokoch 2008-2014 od MÚOP a VIA MAGNY s. r. o.

Na záver si zasadli za okrúhly stôl Vincent Guichard, Otto Urban, Gilbert Kaenel, Andrej Vrtel a autorka príspevku. Témou bola diskusia o tom, kam sa má ďalej uberať regionálny projekt o výskume neskoršej doby laténskej na strednom Dunaji. V prvom rade treba nájsť cesty a financie k spracovaniu množstva nálezov z Bratislavy, ich publikovaniu a následne analýze vývoja v tejto oblasti. Bez toho sa nebude dať vyriešiť otázka, kto dal postaviť stavby na hrade, pre koho a prečo zanikli. Bratislava ako mesto bola intenzívne osídlená od praveku, počas stredoveku až doteraz. Výskum Bratislavy sa nedá porovnávať s výskumami na lokalitách, ktoré neboli od doby laténskej zastavané a na ktorých prebiehal výskum posledných 100 rokov. Takými miestami sú Bibracte aj Magdalensberg. Je preto obdivuhodné, že sa napriek hustej zástavbe a osídleniu podarilo za posledné desaťročia v tomto meste urobiť toľko zásadných objavov.

Organizátori sa na záver poďakovali všetkým prednášajúcim a účastníkom seminára. Po prednáškach a diskusií sa záujemci presunuli na severnú terasu hradu, kde nám pracovníci Archeologického ústav SAV Marián Samuel a Braňo Kovár ukázali prebiehajúci výskum v severovýchodnom nádvorí terasy, za čo im tiež ďakujeme. Po obede sme sa presunuli na hrad Devín, kde nás kolegynia Katarína Harmadyová sprevádzala po práve prebiehajúcom výskume. Ide o záchranný výskum, ktorý predchádza výstavbe novej budovy Informačného centra pre návštevníkov hradu a pracoviska s depozitármi. Vďaka nórskeho fondom sa podarilo v máji t. r. sprístupniť po 10 rokoch aj horný hrad, akropolu, z ktorej bol ako vždy nádherný výhľad, čo ocenili najmä zahraniční účastníci. Pozreli sme si aj novú expozíciu v hradnom brale.

Z tohto seminára by mal byť výstup vo forme zhrňujúcej publikácie, kde by bola aj bibliografia literatúry k neskorej dobe laténskej na území Bratislavy a jej širokého zázemia s anglickým prekladom. Vyžiadali si to naši zahraniční partneri, pretože oni sa po slovensky asi nenaučia, a ak áno, iba výnimočne. Slovenskí odborníci si budú musieť pocvičiť cudzie jazyky, aby vedeli so zahraničím komunikovať, pretože bez komunikácie v cudzích rečiach nemôže dôjsť k ďalšiemu vývoju v tejto problematike.

Margaréta Musilová

49. medzinárodná konferencia archeológie stredoveku

Medzi 18. a 22. septembrom tohto roku sa uskutočnila vo Zvolene medzinárodná konferencia archeológie stredoveku. Nosná téma pre tento rok bola produkcia, spracovanie a skladovanie potravín v stredoveku a včasnóm novoveku. Hlavným organizátorom konferencie bol Archeologický ústav SAV v Nitre, pričom participovali aj Mesto Zvolen, Katedra plánovania a tvorby krajiny a Fakulta ekológie a environmentalistiky Technickej univerzity vo Zvolene, Katedra archeológie Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre, občianske združenie Archeofact a Priaznivci Pustého hradu. Na konferencii sa zúčastnili bádatelia tradične zo Slovenska a Čiech, okrem toho aj z Nemecka, Poľska a Ukrajiny. Na konferencii odznelo 32 prednášok a prezentovaných bolo 29 posterov.

Registrácia a prednášky prvého dňa prebiehali na Zvolenskom zámku. Účastníci konferencie mali možnosť si ho tiež prehliadnúť s odborným výkladom Michala Šimkovica. Úvodné referáty predniesli Matej Ruttkay s Marekom Vojtečkom a Tünde Lengyelová. Príspevok prvých dvoch menovaných sa sústredil najmä na súčasný stav bádania a jeho problémy na Slovensku ohľadom produkcie potravín. Tünde Lengyelová načrtla spôsoby stravovania na šľachtických dvoroch v ranom novoveku.

Obr. 1. Účastníci konferencie na Pustom hrade. Foto: Ján Beljak.

V prvom prednáškovom bloku na začiatku zazneli príspevky týkajúce sa stredovekých lokalít vo Zvolene a jeho okolí. Najprv Noémi Beljak Pažinová a Radoslav Ragač predstavili hrad Peťuša z historického hľadiska a prezentovali najnovšie výsledky archeologického výskumu. Následne Ján Beljak, Noémi Beljak Pažinová a Michal Šimkovic predostreli výsledky výskumu cisterny na Pustom hrade. Vodou a cisternami, tentokrát však na hradoch johanitského štátu v Egeide sa zaoberal vo svojej prednáške Miroslav Plaček. Blok uzatvorili Mário Bielich a Zoltán Vozák príspevkom o konzumácii mäsa na hrade Gýmeš.

V druhom bloku odzneli nakoniec len dve prednášky z pôvodne plánovaných

štyroch. Miroslava Cejpová a Magdalena Biedermanová účastníkov uviedli do problematiky kúrenísk v kuchyniach Pražského hradu. Igor Prokhnenko prezentoval druhy potravín, ktoré sa skladovali na zámkoch v regióne severovýchodnej časti Hornej Tisy. Týmto blokom zároveň skončil úvodný deň konferencie.

Druhý deň sa pokračovalo v priestoroch Technickej univerzity vo Zvolene. Úvodné prednášky patrili archeobotanickým témam. Najprv Michaela Látková predstavila výsledky analýz rastlinného materiálu z hradiska v Mikulčiciach, v druhej prednáške prezentovala Mária Hajnalová výsledky práce autorského kolektívu v zložení: Michaela Látková, Mária Hajnalová, Laurent Bouby, Pavol Eliáš, Miroslav Havlík, Jana Mihályiová a Jana Hlavatá, nálezy kôstok vinnej révy z Mikulčíc a zaoberala sa otázkou, či patrili divému alebo pestovanému viniču.

V druhom bloku Dieter Barz predniesol referát zaoberajúci sa hospodárskymi aktivitami na včasnostredovekých hradoch. Michal Slivka nás uviedol do problematiky kláštorného hospodárstva. Jan Frolík prezentoval referát, ktorý mal s Janom Musilom o odpadových jamách z Chrudimi, ktoré predstavujú posledný článok v reťazi produkcie a spracovania potravín.

Popoludní odznela ako prvá prednáška Martina Miňa a Moniky Fratričovej, v ktorej sa zaoberali skladovacími priestormi v meste Krupina. Drahomíra Frolíková prezentovala výsledky výskumu zloženia stravy jedincov pochovaných v Prahe-Strešovicach, ktorý vykonávala spolu so Sylvou Kaupovou. Milan Hanuliak predstavil obilné zásobnice, zásobné jamy, exteriérové pece a ohniská nájdené počas výskumov v Beckove, Slovenskej Novej Vsi a Zelenči. Kryštof Derner a Petr Hrubý sa zaoberali otázkou obživy baníckych a hutníckych komunít v stredoveku. V rovnakom období boli tiež využívané pastviny so stromami, ktorých efektívnosť skúmali vo svojom príspevku Michal Wiezik, Tomáš Lepeška a Juraj Modranský. Táto prednáška bola zároveň poslednou prednáškou druhého dňa konferencie. Následne sa účastníci konferencie mohli ísť pozrieť na stredoveký hrad Peťuša, alebo do Lesníckeho a drevárskeho múzea vo Zvolene.

Posledným dňom, počas ktorého zaznievali prednášky, bola streda. Deň otvoril David Papajík príspevkom o lúpežníkoch a ich krádežiach potravín. František Gabriel a Lucie Kursová ukázali nové nálezy džbánovitých objektov, ktoré priniesli nové poznatky voči už publikovaným exemplárom. Michal Wojenka informoval o vykopávkach na hradisku w Bugaji okolo Zebrzydowskej kalvárie. Jozef Labuda predniesol nové poznatky o opevnení Banskej Štiavnice v 16. až 18. storočí, o objektoch zo 17. a 18. storočia či technických zariadeniach, zistených počas archeologických výskumov. Marián Samuel priblížil históriu a najnovšie poznatky z archeologického výskumu Kostola sv. Martina, nachádzajúceho sa v obci Banka

Obr. 2. Prvý prednáškový deň v Rytierskej sieni Zvolenského zámku. Foto: Ján Beljak.

pri Piešťanoch. Bořivoj Nechvátal predstavil rekonštrukciu johanitskej kúrie v Radomyšli. Martina Slámová sa príspevku zaoberala systémom poľnohospodárskych terás, ktorý sa zachoval na území Horného Tisovníka. Jan Musil a Petr Netolický predložili výsledky multidisciplinárnej analýzy jednej zo zásobných jám, ktoré boli odkryté počas výskumu pri stavbe obchvatu na lokalite Vestec II. Maxim Mordovin priblížil stolovú keramiku nájdenú na kohárovských hradoch zo 17. a 18. storočia. Novovekou keramikou, tentokrát z Chmielnika sa vo svojej prednáške zaoberala Larisa Vinogradská. Nálezy keramických lievikov z Devína predstavila Petra Šimončíčová Koošová. Využitie drevených sudov na skladovanie nápojov a potravín z historického hľadiska analyzoval Jaroslav Nemeš. Lýdia Chovancová predstavila návrhy na ochranu barokového mníšskeho príbytku, ktorý bol nájdený na Zoborskom kláštore. Posledná prednáška konferencie sa týkala kobaltu a jeho ťažby a využitia pri farbení rôznych predmetov, z autorského kolektívu ju prezentovali Markéta Augustýnová a Pavlína Schneiderwinklová.

Obr. 3. Na Peľuši účastníkom exkurzie neprialo počasie. Foto: Ján Beljak.

Po náročnom prednáškovom dni, však konferencia neskončila. Účastníci sa presunuli k posterom, na ktorých ďalší bádatelia prezentovali výsledky svojej práce. Zúčastnili sa s nasledovnými posterami: Ingrid Belčáková – *Historické krajinné podmienky pre produkciu a skladovanie potravín*; Peter Bednár/Zuzana Poláková/Ján Hunka/Mária Krošláková – *Poklad mincí v novovekom hrobe v interiéri Katedrály sv. Emeráma na Nitrianskom hrade v Nitre*; Daniel Bešina – *Virtuálna prezentácia malých stredovekých opevnení*; Jan Biederman – *Potraviny a zásobovanie v živote vojska pozdnieho stredoveku – srovnání možností a perspektiv z prostředí Francie a Českých zemí*; Zora Bielichová/Karol Hensel/

Marián Samuel – *Z pivnice kamaldulského mnícha. Archeofaunálne nálezy zo Zoborského kláštora v Nitre*; Zuzana Borzová – *Význam značiek a výzdobných motívov (?) na poľnohospodárskom náradí v stredoveku a novoveku*; Alexander Botoš/Ján Tirpák – *Nedeštruktívny geofyzikálny prieskum zaniknutého kostola sv. Michala (?) v Šuriciach, okr. Lučenec*; Martin Čechura – *Olovené plomby ve středověku a novověku*; Jan Frolík/Jiří Šindelář – *Pohřebiště u kostnice v Sedlci u Kutné Hory. Příspěvek ke způsobu dokumentace vrcholně středověkých hřbitovů*; Martin Hložek/Hana Jordánková/Irena Loskotová – *Provenience surovin k výrobě rytířských kamen z brněnského Petrova*; Josef Hložek/Pavel Vařeka/Jarmila Savková – *Nové nálezy kovových součástí středověkého pluhu z Plzeňska a Rokycanska*; Lukáš Hlubek – *Raně středověké osídlení na Šternbersku (současný stav bádání)*; Lukáš Hlubek – *Pozdně gotické komorové kachle z areálu města Litovle*; Martin Janovský/Ján Horák – *Přírodní prostředí vybraných středověkých lokalit a jeho variabilita*; Michal Holeščák – *Mongol arrowheads in Slovakia*; Miriam Jakubčinová – *Neskorostředověké zbadlá z Bojněj*; Branislav Lesák – *Spracovanie obilia na príklade nálezu z archeologického výskumu, na Kapitulskej ulici č. 7 v Bratislave*; Branislav Lesák/Margaréta Musilová/Branislav Resutík – *Príklady skladovania potravín na bratislavských parcelách v stredoveku*; Jan Musil/Petr Netolický – *Sídlištní a hospodářský*

komplex tvrže Suchotlesky (k. ú Ronov nad Doubravou); Lucia Nezvalová – *Sekundárne porušené hroby v 9. – 12. storočí*; Martin Omelka/Otakara Řebounová – *Skladování a zpracování vybraných druhů potravin z pohledu raně novověkých písemných a ikonografických pramenů aneb „Zaměřeno na citrón...“*; Jiří Orna/Veronika Dudková – *Produkce, zpracování a skladování potravin v pozdně středověké Plzni*; Eva Paudišová – *Historické městské vinohrady v Bratislave – tradícia pestovania viniča a výroby vína*; Milan Procházka – *Zánik a obnova vesnic po 30-ti leté válce – odraz v archeologických a historických pramenech na příkladu smečenského panství*; Milan Procházka/Josef Hložek/Petr Menšík – *Předhradí hradu Ralsko – otázka podoby hospodářského zázemí*; Dominik Repka – *Výskum Oponického hradu v roku 2016*; Lenka Sedláčková/Pavel Staněk – *Unikátní nález zuhelnatělého pečiva z 2. poloviny 13. století v Brně*; Petra Smetanová/Ján Hamaj – *Archeologický nález dřevěného sudu, jeho následná konzervace a dokumentace*; Katarína Šimunková/Noémi Beljak Pažinová – *Konzumácia mäsa na hradoch vo vrcholnom stredoveku: prípadová štúdia z hradu Peťuša (predbežné výsledky)*; Terézia Vangľová – *Ojedinelé druhy nádob z včasnostredovekého hradiska Bojná*; Vendula Vránová/Jakub Vrána – *Čelechovice na Hané – archeologický doklad skladování potravin ve vesnickém prostředí vrcholného středověku*.

Posledný deň konferencie bol venovaný exkurzii, na ktorej sme si pozreli pamiatky vo Zvolene a jeho okolí. Ako prvé to boli kostoly v Čerine a Zolnej so zachovanými stredovekými nástennými maľbami. Následne sme sa presunuli na Pustý hrad, kde nám obšírny výklad podal vedúci výskumu Ján Beljak. Tiež sme si tu pripomenuli Václava Hanuliaka, archeológa, ktorý dlhé ruky skúmal práve Pustý hrad a ktorý už, bohužiaľ, nie je medzi nami. Celá konferencia sa zavŕšila vo štvrtok spoločenským večerom, na ktorom bol priestor zhodnotiť jej priebeh a tradične sa účastníci podpisovali na obrus. Na záver môžem konštatovať, že konferencia bola vedecky prínosná a dúfam, že účastníci boli spokojní. Budúci rok sa snáď opäť stretneme, tentokrát v Brne.

Lucia Nezvalová

Príspevok vznikol v rámci grantového projektu VEGA 2/0037/17.

Medzinárodná konferencia Otázky neolitu a eneolitu našich zemí, 25. – 27. 9. 2017

Organizátori tohtoročného stretnutia odborníkov na neolit a eneolit v strednej Európe, Katedra histórie, sekce archeologie na FF Univerzite Palackého v Olomouci, nás hostili v malebnom prostredí Prostějovska v Běleckom Mlýne v Zdětíne (asi 10 km od Prostějova, na rozhraní Hané a Drahanské vrchoviny). Na medzinárodnej konferencii, ktorá sa konala 25. až 27. septembra 2017, sa zúčastnilo viac ako 60 bádateľov z Česka, Moravy, Poľska a Slovenska, vrátane niekoľkých členov Slovenskej archeologickej spoločnosti pri SAV. Počas troch konferenčných dní odznelo 34 prednášok v štyroch tematických blokoch: prehľad aktuálnych výskumov; problémy relatívnej a absolútnej chronológie; spoločnosť neolitu a eneolitu, krajina neolitu a eneolitu. Zo slovenského výskumu boli prezentované nasledovné aktuality: N. Beljak Pažinová: *Bakova jama pri Zvolene (stredné Slovensko) – doklad pôsobenia pravekých kovolejárov*; P. Tóth – J. Petřík: *Technológia výroby staroneolitickej keramiky na juhozápadnom Slovensku*; I. Cheben – M. Furholt: *Sídlišká kultúry lineárnej kultúry v povodí Žitavy medzi Vráblami a Hulom*; M. Cheben – K. Daňová – A. Nemergut – M. Vojteček: *Nové nálezy z mladšej doby kamennej z výskumu Jaguár-Landrover pri Nitre*; A. Nemergut – M. Cheben – M. Gabulová: *Kolekcia kamennej štiepanej industrie z eneolitickej lokality Nitra-Chrenová, poloha Selenec*; M. Soják – K. Švaňa – M. Hronec: *Výskum neolitickej lokality Spišská Nová Ves-Smíčovská Roveň v roku 2016*; E. Horváthová – R. Hreha – R. Malček: *Rekonštrukcia osídlenia na strednej a hornej Toryse v mladšej a neskorej dobe kamennej*.

V posterovej sekcii, zaradenej v programe pred spoločenský večer, bolo prezentovaných deväť posterov, z toho nasledovné aktuality výskumu slovenských bádateľov: J. Mellnerová Šuteková: *Bratislava v 4. tisícročí calBC. Kritika prameňov a aktuálny stav bádania*; K. Baránková: *Architektúra na sídlisku lengyelskej kultúry v Žlkovciach*; P. Tóth – J. Mellnerová Šuteková: *Archeologický prieskum v Domadiciach, okr. Levice. Identifikácia neolitického sídelného areálu na základe terénneho prieskumu*; B. Zajacová – I. Cheben: *Sídliskové objekty lengyelskej kultúry zo Žiliny-Bánovej*.

Obr. 1. Účastníci konferencie pred klasicistickým zámkom v Brodke u Prostějova.

Organizátori spestrili konferenciu dvomi nenáročnými exkurziami, hneď prvý podvečer sa mohli účastníci prejsť na eneolitické hradisko Hrad u Bílovic, blízko Běleckého mlýna, v utorok sme sa vybrali autobusom po archeologických lokalitách Prostějovska a Uničovska, v klasicistickom zámku Brodek u Prostějova sme mali možnosť pozrieť si výstavu o „hanáckom Stonehenge“ (neskoroeneolitický kultový areál zvoncových pohárov), ktorou nás sprevádzal autor Pavel Fojtík.

V druhej etape sme z obce Otaslavice ležiacej na východnom úpätí Dražanskej vrchoviny, ktorá sa môže pochváliť dvoma hradmi (Horný hrad z 14.-15. storočia a vodný hrádok z 15. storočia), vystúpili na polykultúrne hradisko Obrova noha s krásnym výhľadom po okolitej krajine bohatej na doklady pravekého osídlenia.

Ďakujeme organizátorom za skvelú organizáciu a výber miesta konferencie, vďaka čomu sme spoznali miesto konania prvého pracovného stretnutia odborníkov na neolit a eneolit ešte v druhej polovici 70-tych rokov 20. storočia pod vedením Dr. Mirka Šmída. V roku 2018 by sme sa mali pravdepodobne stretnúť v juhozápadných Čechách v okolí Plzne.

Jana Mellnerová Šuteková

Príspevok vznikol v rámci projektu MŠ SR VEGA 1/0787/16.

IV. konferencia O histórii výroby fajok a archeologických nálezoch fajok na Slovensku

Dňa 29. septembra 2017 sa v Tekovskom múzeu v Leviciach uskutočnila v poradí už štvrtá konferencia venovaná dejinám fajok a fajkárstva na Slovensku. Tento raz sa na nej zúčastnili výhradne slovenskí bádatelia.

V úvodných príhovoroch vystúpili hlavná organizátorka M. Nováková z Tekovského múzea a M. Stražanec z PIPE CLUB-u NITRA, ktorí všetkých privítali a oboznámili s programom. Riaditeľ múzea J. Dano zároveň poďakoval sponzorom: primátorovi mesta Levice, akciovej spoločnosti ENSECO ako aj Agentúre BOZP a PO Anna Kováčová.

Prvý blok prednášok otvoril M. Žáčik z Tribečského múzea v Topoľčanoch. Jeho prednáška sa týkala „Pozoruhodnej striebornej tabakovej dózy Stummerovcov“. Autor v príspevku porozprával o dejinách rodu Stummer a jeho vzťahu k Topoľčanom. Strieborná dóza na tabak, pochádzajúca z ich pozostalosti, je darom cukrovaru v Pečkách pri Prahe Leovi Stummerovi z roku 1905. Váha dózy je 3,2 kg striebra a je bohato ornamentálne zdobená v secesnom štýle. Druhý príspevok predniesol V. Mitáš z Archeologického ústavu (ďalej AÚ) SAV v Nitre. Názov príspevku (v spoluautorstve s J. Bátorom z Katedry archeológie FF UK v Bratislave a AÚ SAV) bol „Ďalšie nálezy osmanských fajok zo západného Slovenska“. V prednáške bolo prezentovaných 39 fajok a dve viečka z povrchových zberov, ktoré od študentských čias v priebehu druhej polovice 20. storočia nazhromaždil J. Bátor so spolupracovníkmi v jeho rodnej obci Nevidzany, prípadne v jej najbližšom okolí na Zlatomoravecku. Prvá časť príspevku sa venovala dvom tureckým fajkám zo 17. storočia, ktoré bolo možné vyhodnotiť v kontexte s obdobím osmanskej okupácie Uhorska. Autori referátu tieto fajky priamo aj nepriamo spájajú s udalosťami okolo bitky pri Veľkých Vozokanoch v roku 1652; resp. s udalosťami na hornom Požitaví, ktoré jej buď predchádzali, alebo sa udiali krátko po nej. V prednáške sa informatívne poukázalo aj na chronologicky mladšie nálezy keramických fajok z tohto súboru, prevažne z 18. a 19. storočia. Tretí príspevok prezentoval M. Bielich z AÚ SAV v Nitre. Jeho názov (v spoluautorstve s M. Sojákom z AÚ SAV) bol „Nálezy hlinených fajok z archeologických výskumov a prieskumov na Spiši“. Autori spracovali 130 zlomkov fajok z 35 spišských lokalít. Príspevok sa bližšie dotkol aj prvej archeologickej doloženej fajkárskej dielne na Slovensku, ktorej existencia sa doložila na Spišskom hrade. Tá vyrábala fajky od polovice 17. storočia. Fajky zo Spiša M. Bielich prezentoval v chronologickej postupnosti. Predstavil aj nové kolky z 19. storočia (ISAK; ROTHMAN.W: KREMELITZ), ktoré zatiaľ na Slovensku neboli zaregistrované. Prvý prednáškový blok uzavrela prednáška A. Uhnáka z Katedry etnológie a mimoeurópskych štúdií Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnave. Názov príspevku bol „Marketingová značka ako symbol sociálneho statusu. Na príklade cigaretových značiek v Mexiku“. Tento mladý bádateľ navštívil Mexiko v rokoch 2010, 2014, 2016 a jeho výskumnú vzorku tvorilo 100 ľudí. Zistil, že hlavnými konkurenčnými cigaretovými značkami v Mexiku sú americké MARLBORO a mexické DELICADOS. Jeho výskum preukázal, že americké značky preferujú najmä mladí a bohatí. Delicados originales prináležia sociálne slabším vrstvám, patriotom a intelektuálom, ktorí sú v princípe protiamerickí. V reklamnom priestore Mexika dominujú americké značky MARLBORO a LUCKY STRIKE.

Po tejto netradičnej prednáške nasledovala hodinová prestávka s obedom, kávičkou a zákuskom. Pauza sa spojila s návštevou aktuálnej výstavy Tekovského múzea o zaniknutej obci Mochovce, ktorá v 70. rokoch minulého storočia ustúpila výstavbe atómovej elektrárne.

Druhý blok prednášok otvoril zaniatený „zakladateľ“ vedeckého výskumu archeologických nálezov fajok na Slovensku M. Čurný z Krajského múzea v Prešove. V príspevku s M. Kučerovou prezentovali „Súbor fajok

Obr. 1. M. Nováková otvára konferenciu. Foto: V. Mitáš.

Obr. 2. M. Čurný referuje. Foto: V. Mitáš.

druhá prednáška V. Mitáša (v spoluautorstve s R. Malčekom, AÚ SAV), tento raz na tému „Fajky z Muránskeho hradu, okr. Revúca“. Analyzované fajky pochádzajú z výskumov v rokoch 2014, 2016 ako aj zo zberov v areáli hradu po roku 2000. V roku 2014 sa v priestore Koháryovského paláca podarilo v jednej zo sond identifikovať „hromadný nález“ keramických fajok (11 kusov a jeden ručne vymodelovaný nepodarok). Ten môže dokladať miestnu, ako sa opakovanne zdôraznilo, príležitostnú výrobu fajok. V súbore sa nachádzala i jedna honosná turecká fajka s neobvykle vysokou hlavičkou. Táto fajka mohla patriť významnej osobnosti, ktorá na hrade Muráň pobudla na prelome 17. a 18. storočia. Dve fajky z druhej polovice 17. storočia sú z priestoru protitureckého bastiónu, ktorý sa skúmal v roku 2016, ďalšie predstavujú zberové nálezy. Pri tejto príležitosti V. Mitáš ukázal mapu archeologických nálezov fajok z Gemera, kam patrí i Muráň. Tekovské múzeum tradične zastupoval P. Pleva, ktorý prezentoval „Inšpiračné zdroje pri výzdobe fajok“. Najčastejším motívom podľa jeho analýzy sú poľovnícke motívy, o čom však možno polemizovať. Náboženské motívy zastupuje najmä zobrazenie sv. Juraja. Ďalej poukázal na obľubu mytologických motívov a pod. Diskusiu vyvolali nielen ľúbostné motívy na fajkách, ale aj iné námety, napríklad z banického prostredia, o ktorých sa v prednáške nehovorilo. Záverečný referát (spoločne s M. Novákovou) predniesol zakladateľ a prezident PIPE CLUB-u NITRA M. Stražanec. Zhodnotil „14 rokov Fajkárskeho klubu v Nitre“. Klub zorganizoval 36 výstav fajok na Slovensku, spoluorganizoval štyri medzinárodné konferencie a dve kolokviá. Právom sa môže pochváliť organizáciou Majstrovstiev Európy v pomalom fajčení fajky, ktoré sa uskutočnili v roku 2016 v Nitre. Autor sa poďakoval všetkým priateľom a sympatizantom, vrátane pracovníkov AÚ SAV v Nitre, za spoluprácu na týchto podujatiach a predniesol vízie do budúcnosti.

V závere M. Nováková poďakovala všetkým zúčastneným a prisľúbila zorganizovanie jubilejnej V. konferencie o fajkách, i napriek tomu, že sa pomaly chystá do dôchodku. Posledné slovo na podujatí patrilo známemu zberateľovi fajok z Prešova M. Mihaličovi, ktorý veľmi emotívne poďakoval organizátorom za ďalšiu úspešnú konferenciu a prisľúbil svoju účasť o dva roky, aj keď sa jeho vek blíži k deväťdesiatinám. Konferencia doznela v priateľskej atmosfére a v skoro nekonečnej diskusii na nádvorí Levického hradu.

Mário Bielich – Vladimír Mitáš

Príspevok vznikol v rámci projektov VEGA 2/0175/16 a VEGA 2/0091/16.

26. stretnutie východoslovenských archeológov na hrade Lubovňa

V roku 2017 sa stretnutie východoslovenských archeológov presunulo na severný Spiš. V barokovom podhradí hradu Lubovňa sa v zrekonštruovaných priestoroch Domu správcu stretli dňa 5. októbra 2017 archeológovia pôsobiaci na východe Slovenska, aby informovali o najaktuálnejších výsledkoch zo svojich terénnych výskumov a poznatkov z najnovšieho teoretického bádania.

Účastníkov stretnutia privítal riaditeľ Lubovnianskeho múzea, PhDr. Dalibor Mikulík, ktorý následne odovzdal slovo predsedkyňi Slovenskej archeologickej spoločnosti pri SAV, PhDr. Margaréte Musilovej. Účasťou

Obr. 1. Úvodný príhovor riaditeľa Lubovnianskeho múzea, PhDr. D. Mikulíka a predsedkyne SAS pri SAV, PhDr. M. Musilovej.

Obr. 2. Jubilantka Zlatica Čilinská.

komentovala prebiehajúci archeologický výskum na kežmarskom Korze. Po prestávke a občerstvení začal druhý blok prednášok. Mgr. Kamil Švaňa informoval o archeologickom výskume v Spišských Vlachoch a Mgr. Mária Ďuďáková informovala o výsledkoch výskumu v kaštieli v Hendrichovciach. Zamestnanec Krajského múzea v Prešove, Mgr. Marián Čurný, PhD. predstavil nálezy textilu z archeologických výskumov v konkatedrále sv. Mikuláša v Prešove. Príspevok ku metodike terénneho výskumu ohľadom uplatnenia metódy vertikálnych rezov v prostredí východného Slovenska odprezentoval Mgr. Mário Comisso. Na záver odznela prednáška archeologičky Ľubovnianskeho múzea, Mgr. Zuzany Kasenčákovej, ktorá predstavila prebiehajúci archeologický výskum na III. nádvorí hradu Ľubovňa, v priestore vojenských kasární.

Obr. 3. Hrad Ľubovňa.

Na 26. stretnutí východoslovenských archeológov odznelo 10 prednášok, ku ktorým bola po jednotlivých blokoch vedená diskusia. Podujatie pokračovalo na hrade Ľubovňa, v priestoroch prebiehajúceho archeologického výskumu vojenských kasární, kde účastníci mohli vidieť priamo in situ výsledky výskumu. Ani tento rok nebol výnimkou a účastníci boli obohatení o množstvo nových poznatkov v príjemnej priateľskej atmosfére. Za zorganizovanie 26. stretnutia východoslovenských archeológov ďakujeme Slovenskej archeologickej spoločnosti pri SAV, Archeologickému ústavu SAV a hostiteľskému Ľubovnianskemu múzeu – hrad v Starej Ľubovni.

Zuzana Kasenčáková

Odborný seminár „Vplyv reformácie na pamiatkový fond Slovenska“

V dňoch 4. – 5. 10. 2017 sa v Národnom dome Štefánika v Brezovej pod Bradlom konal celoslovenský odborný seminár pri príležitosti päťstého výročia reformácie a to v podobe vystúpenia Martina Luthera vo Wittenbergu dňa 31. októbra 1517. Odborný seminár bol organizovaný Krajským pamiatkovým úradom Trenčín a Pamiatkovým úradom Slovenskej republiky, v spolupráci s Mestom Brezová pod Bradlom a Cirkevným zborom Evanjelickej cirkvi a. v. v Brezovej pod Bradlom. Okrem pracovníkov jednotlivých krajských pamiatkových úradov na seminári vystúpili aj výskumníci z iných inštitúcií, čo prinieslo rôzne náhľady na nosnú tému.

Cieľom odborného seminára bolo poukázať na prejav nového učenia v rôznych oblastiach hmotnej kultúry. Vplyv reformácie na pamiatkový fond Slovenska bol priblížený predovšetkým z pohľadu konkrétnych regionálnych oblastí.

Po úvodných príhovoroch vystúpil generálny biskup ECAV na Slovensku M. Klátik s prednáškou *Kultúrne dedičstvo ECAV na Slovensku (hnuteľné a nehnuteľné pamiatky)*. Prvý blok prednášok pokračoval nasledujúcimi príspevkami – V. Čičaj: *Reformácia a jej dobové prostredie*, L. Lichancová – P. P. Uhlík: *Stručné dejiny cirkevného zboru evanjelickej cirkvi a. v. v Brezovej pod Bradlom a jeho významné osobnosti* a L. Pastierová – M. Šišmiš st.: *Významné osobnosti evanjelickej cirkvi a. v. a ich odkaz v pamiatkovom fonde okresov Trenčín a Nové Mesto nad Váhom*. Úvodné prednášky boli dobrým odrazovým mostíkom pre celkové uchopenie témy ako aj ďalšie oboznámenie sa už s konkrétnymi vplyvmi v oblasti záujmu hlavných organizátorov podujatia. Po diskusii a prestávke odzneli

prednášky – M. Dudáš: *Artikulárne kostoly na Slovensku a stereotypy ich súčasného poznania*, K. Damjanovová: *Stredoveké nástenné maľby v evanjelických kostoloch Hontu a Gemera (okr. Revúca)*, Ľ. Fillová: *Čriečky z minulosti zvolenského seniorátu. Osobnosti, príbehy, stavby*.

Po obednejšej prestávke nasledoval ďalší blok prednášok – G. Habánová: *Hmotné kultúrne pamiatky na Habánov –Hutteritov vo Veľkých Levároch*, I. Tóth: *Komárno ako centrum Reformovanej kresťanskej cirkvi na Slovensku v nadväznosti na jeho pamiatkový fond*, M. Vdovičiková: *Kultúrne pamiatky evanjelickej a. v. cirkvi v Trenčíne a okolí*. Po kratšej prestávke odzneli posledné príspevky prvého dňa seminára – Z. Poláková – Z. Rábiková: *Evanjelici v Trnave*, E. Šmelková: *Evanjelická cirkev v štítnickej doline*, Ľ. Suchý – D. Sabol: *Prestavby stredovekých kostolov v čase reformácie v regióne Šariša na príklade unikátnych nálezov stropov v Župčanoch a Brezovičke*. Príspevok Z. Polákovovej-Z. Rábikovej priblížil najnovší archeologický nález časti evanjelického cintorína v širšom centre Trnavy, ktorého existencia bola doteraz známa len ojedinelou zmienkou v literatúre. Zachytený cintorín na Šrobárovej ulici je možné na základe nálezov datovať rámcovo do 17.–18. stor.

Po prednáškach v rámci prvého dňa odborného seminára sa spoločne navštívil Kostol Najsvätejšej Trojice a Ev. a. v. kostol v Brezovej pod Bradlom. V posledne zmienenom sa potom pokračovalo v pripravenom programe v podobe Pásma slova a hudby (spevokoly ECAV Brezová pod Bradlom a Zvonkohra Košariská-Priepasné).

Druhý deň seminára otvorili nasledujúce príspevky – K. Ďurian – Ľ. Kürthy: *Kremnica, evanjelický a. v. kostol a fara – stavebno-historický príbeh osobitého areálu* a B. Matáková: *Mobiliár evanjelického a. v. kostola v Zemianskych Kostolčanoch*. Pôvodne plánovanú prednášku J. Smatanovej *Prezentácia mecéna v koncepcii evanjelických oltárov v 17. storočí na Slovensku* nahradila z predchádzajúceho dňa presunutá prezentácia – I. Bujnová – D. Maximová: *Využívané – nevyužívané evanjelické a. v. kostoly na východnom Slovensku*. Príspevok J. Smatanovej si však záujemci budú môcť prečítať v pripravovanom zborníku. Po diskusii a prestávke nasledoval posledný blok prednášok – K. Haberlandová: *Evanjelický a. v. kostol v Trnave od architekta Jozefa Mareka*, D. Haberland: *Armbrusterova kúria vo sv. Jure – temporálna modlitebňa svätajurských evanjelikov*.

Seminár bol uvedenými prezentáciami ukončený. Po prestávke sa uskutočnila z predchádzajúceho dňa odložená prehliadka pamätnej izby Dušana Jurkoviča a pokračovalo sa v plánovanej exkurzii rodného domu gen. M. R. Štefánika v Košariskách a Mohyly gen. M. R. Štefánika na Bradle.

Môžeme len vyjadriť nádej, že v blízkej budúcnosti s výskumom orientovaným aj na starší novovek bude možné výraznejšie prispieť k poznaniu a vplyvu reformácie na hmotnú kultúru a teda na pamiatkový fond Slovenska aj z pohľadu archeológie.

Zuzana Poláková – Zuzana Rábiková

Príspevok vznikol v Archeologickom ústave SAV v rámci projektu VEGA č. 02/0156/14 a VEGA č. 02/0175/16 a Krajskom pamiatkovom úrade Trnava.

Konferencia Argenti fodina 2017 v Banskej Štiavnici

Každé tri roky a v čase baníckych osláv Salamander Banská Štiavnica organizuje Slovenské banské múzeum, s viacerými spoluorganizátormi, medzinárodnú vedeckú konferenciu s názvom Argenti fodina. Nebolo tomu ináč ani v termíne 6. – 8.10.2017. Obsahová náplň prednášok je vždy otvorená viacerým vedným odborom, súvisiacich však s baníctvom a montanistikou všeobecne. Hlavnou témou konferencie bola geológia, čomu sa podriadili nielen úvodné referáty, ale aj exkurzie. Archeologickú obec zo spektra 23 prednášok by mohli zaujímať nasledovné:

Daniel Pivko: *Ťažba ušľachtileho kameňa v historických kameňolomoch na Slovensku*

František Bakos – Peter Paudits: *Analýza povrchových prejavov starej banskej činnosti po ťažbe drahých kovov v Pukanci*

Jozef Labuda – Juraj Paučula: *Náučný chodník po archeologickej lokalite Glanzenberg v Banskej Štiavnici*

Zora Bielichová: *Archeozoologický výskum na lokalite Glanzenberg v Banskej Štiavnici*

Tom Cotterell: *The history of the discovery of lead sulphate (anglesite) at the 18th century copper mine at Parys Mountain, Anglesey, Wales*

Renata Czech Blońska – Ewelina Mišta: *Arsenic sulphide unique beads from Bodzia. Recent research and discoveries. (joint presentation with Ewelina Mišta)*

Ivan Cheben – Michal Cheben – Adrián Nemergut: *Nové ťažobné pole na rádiolarit a jeho zázemie v Sedmerovci*

Martin Štefánik: *Banské a mincové komory v 13. - 15. storočí v stredoslovenskom banskom regióne*

Pavol Žigo: *Vplyv montánných regiónov na slovenské jazykové územie*

Peter Jancsy: *Miestny stavebný kameň v historickom jadre Banskej Štiavnice*

Mirosław Karbowniczek – Tadeusz Karwan – Dariusz Rozmus – Ireneusz Suliga: *New archeological and archeometallurgical research of the early medieval lead and silver smelting sites in the border areas of Upper Silesia and Małopolska*

Ondřej Malina: *ArcheoMontan 2018 v Západním Krušnohoří. Využití dat leteckého laserového skenování a archeologický průzkum montánních reliktů v revíru Horní Blatná*

Ján Hunka: *Nový nález mincí zo Španej Doliny*

Aldona Garbacz-Klempka – Dariusz Rozmus – Marek Szymaszkiewicz: Lead products in Lusatian culture 7th – 6th BC in the lead ore-rich areas in the Wyżyna Śląska and in the Wyżyna Krakowsko-Częstochowska.

Súčasťou konferencie bola i exkurzia do Hornonitrianskeho banského skanzenu bane v Cígli pri Prievidzi a prehliadka expozitúry Slovenského banského múzea – Expozícia uhoľného baníctva na Slovensku, Handlová. Na neskoré popoludnie 7. 9. 2017 bola zorganizovaná prehliadka podzemného kameňolomu Kysihýbel pri Banskej Štiavnici (lektor Mgr. P. Jancsy), ako aj prehliadka intravilánu jadra mesta s ukázkami využitia miestneho kameňa ako stavebného materiálu (oporné múry, dláždenie ciest a chodníkov, architektúra NKP Starý zámok a podobne). Na záver konferencie si jej účastníci mohli pozrieť tradičný historický sprievod postáv zo života Banskej Štiavnice – Salamander 2017.

Jozef Labuda

ARCHEOLOGIA A VEREJNOSŤ

Výstava „Lietava oživujúci hrad“

Dňa 6. 6. 2017 sa uskutočnila vernisáž výstavy „Lietava oživujúci hrad“, ktorá bola umiestnená do historickej budovy SNM na ulici Andreja Kmeťa v Martine. Výstava trvala od 7. 6. do 20. 8. 2017. Organizátormi podujatia boli Slovenské Národné múzeum v Martine, Múzeum Andreja Kmeťa, Archeologický ústav SAV v Nitre, Múzeum v Kežmarku a Združenie na záchranu Lietavského hradu.

Na úvod vernisáže sa prítomným prihovorili zástupca múzea Andreja Kmeťa A. Bendík, riaditeľ Združenia na záchranu Lietavského hradu Ľ. Chobot a riaditeľ AÚ SAV doc. M. Ruttkay. Po príhovoroch nasledovala krátka diskusia, do ktorej sa zapojili pozvaní hostia vernisáže, ktorí odcedili veľké zánietenie členov združenia pri obnove národnej kultúrnej pamiatky.

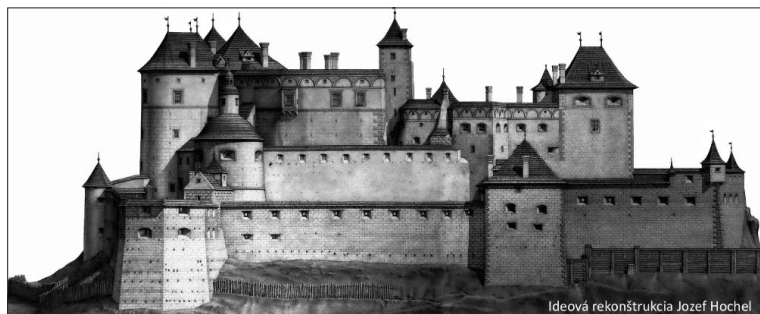
Výstava bola rozdelená do troch tematických okruhov: život na stredovekom hrade, archeologický výskum Lietavského hradu a autorská výstava fotografií Petra Danka.

V prvej miestnosti sú prezentované rekonštruované nálezy z hradov severného Slovenska. Ide hlavne o militárie, keramiku a kachlice. Väčšina nálezov pochádza z 15. – 16. storočia. V tejto miestnosti sú inštalované aj opracované kamenné články z archeologického výskumu Lietavského hradu (fragmenty kamenného schodiska, zdobené okenné rímsoy, zlomky maľovaných maltových podláh).

V druhej miestnosti sa nachádzajú dve vitríny s nálezmi z archeologického výskumu Lietavského hradu v rokoch 2008 – 2016. V prvej vitríne sú predmety z výstavby hradu (klince, kovania, zlomky maľovaných omietok, sklenené terčíky vitráže, kachlice) a zlomky renesančnej keramiky zo 16. – 17. storočia. V druhej vitríne sú predmety dennej potreby šľachty a militárie. Najstaršia keramika lužickej kultúry objavená na hrade je doplnená bronzovou ihlicou dvojkonického tvaru, ktorá pochádza z neskoršej doby bronzovej. Militárie reprezentujú železné strelky do kuše, guľky a fragment bronzovej lafety z obdobia 15. – 17. storočia. Ďalším zaujímavým fragmentom je zlomok skleneného pohára orientálneho pôvodu (2016), ktorý dopĺňa zlomok keramiky (2011), ktorého pôvod je v Osmanskej ríši.

Obr. 1. A. Bendík a Ľ. Chobot otvárajú výstavu „Lietava oživujúci hrad“ v Múzeu Andreja Kmeťa v Martine.

Obr. 2. Kresbová rekonštrukcia hradu Lietava podľa J. Hochela.

Poslednú skupinu nálezov tvorí 6 fragmentov hlinených dvojdielných fajok zo 17. – 18. storočia, ktoré predstavujú najmladšie archeologické nálezy z hradu. Miestnosť je doplnená aj o postery, ktoré popisujú život na hrade a predstavujú zaujímavé nálezy, ktoré sú stále v procese konzervácie v AÚ SAV v Nitre. Steny všetkých miestností dopĺňajú historické zobrazenia hradu Lietava (M. Benka) a rekonštrukcie hradu od J. Hochela.

V tretej miestnosti bolo umiestnených 10 fotografických obrazov na plátne. Obrazy boli predajné. Fascinujúce scenérie Lietavského hradu s Martinskými hoľami, Rozsutcom a hradom Hričov nenechali chladným žiadneho návštevníka. Hrad Lietava v rôznych ročných obdobiach alebo v búrke upútal aj malých návštevníkov.

Po otvorení výstavy nasledovalo krátke pohostenie. Časť výstavy bude po skončení presunutá na Lietavský hrad, kde bude vytvorená expozičná miestnosť pod záštitou AÚ SAV v Nitre.

Mário Bielich Obr. 3. Otvorenie výstavy.

Príspevok vznikol v rámci projektu VEGA 02/175/16.

Informátor SAS XXVIII/2017/1-2

Informátor SAS XXVIII/2017/1-2

Informátor SAS XXVIII/2017/1-2

Informátor SAS XXVIII/2017/1-2

Informátor SAS XXVIII/2017/1-2

Informátor SAS XXVIII/2017/1-2

Kelti z Bratislavy. Edukačné aktivity pre školské skupiny a detských návštevníkov v SNM – Historickom múzeu

Výstava Kelti z Bratislavy približuje Bratislavu ako keltské mesto s bohatou remeselnou výrobou a čulým obchodným ruchom. Atraktívne spracovanie a mnoho vystavených archeologických nálezov doplnených o antickú architektúru *in situ* poskytujú veľa podnetov pre prácu s deťmi a školskými skupinami, ktorým je vo výstave venovaná interaktívna detská línia a vzdelávací program Bratislava v čase Asterixa a Obelixa. Prostredníctvom programu objavujú deti stopy o zaniknutom meste – bratislavskom keltskom oppide, pričom na záver získavajú komplexnú predstavu. K výstave bolo realizovaných viacero sprievodných podujatí.

Vzdelávacia línia výstavy vychádza z metódy učenia sa na stanovištiach. Skladajú sa z aktivít zameraných na všeobecné zmysly detského návštevníka a rozvíjajú jeho logické či pohybové danosti. Vzdelávací program nadobúda „bádateľský“ charakter. Dôraz sa kladie na predmet ako taký. Deti môžu hľadať všetky záchytné body, ktoré im môžu napovedať, aký bol pôvodný účel predmetu.

V rámci interaktívnej línie, ktorá slúži aj individuálnym návštevníkom bez lektorského sprievodu, sú stanovištia, ktoré sú súčasťou výtvarného a architektonického riešenia výstavy. Sú označené grafickým symbolom – lišiakom, ktorý je maskotom detských programov SNM -Historického múzea. Ide o stanovištia: *Puzzle* – poskladanie črepov štyroch keltských

nádob na magnetickej tabuli (téma Hrnčiarstvo). *Odfoť sa s # Keltmi* – imitácie dámskeho a pánskeho keltského odevu, do ktorých sa môžu deti prezliecť a vidieť sa v zrkadle. Možno tak nadviazať na rolovú hru. *Pozri sa dovnútra* – súbor troch otváracích zásuviek s rozdielnym obsahom, ktorý môžu deti skúmať svojimi zmyslami. V prvej z nich majú deti správne určiť dve keltské mince zo súboru mincí (a bankovky) z rôznych období, v druhej zo skupiny látok z rôznych materiálov vybrať dve, ktoré poznali aj Kelti. Tretia zásuvka je venovaná potrave. V tejto zásuvke sa deti oboznámia tiež s historickým prameňom od Diodóra Sicílskeho, v ktorom autor zachytil priebeh keltskej hostiny.

V priestore upravenom na sedenie deti hrajú *pexeso*. Správne dvojice vytvárajú párovaním obrázkov predmetov z keltských čias s predmetmi zo súčasnosti. V závere výstavy sa nachádza sedenie so stolom. Tu si deti môžu odtlačiť keltskú mincu. V rámci lektorovaného vzdelávacieho programu vytvárajú „keltskú podlahu“. Motív dlažby typu *opus signinum* je prenesený na „kuchynský“ valček, ktorým po namočení do farby môžu deti odtlačať na papier motív podlahy.

Interaktívny vzdelávací program *Bratislava v čase Asterixa a Obelixa* je určený predovšetkým žiakom 3. až 6. ročníka základných škôl, avšak s rozšíreným obsahom je určený aj študentom vyšších ročníkov, resp. stredných škôl. Pozitívny ohlas na program, resp. lektorovanú prehliadku výstavy je aj od mladších návštevníkov, ba aj z materských

škôl, u ktorých sa väčší dôraz kladie na interaktívne úlohy na stanovištiach a každodennosť. Pre tých najmenších je tiež pripravené maľovanie sadrových odliatkov keltských mincí. Program spravidla trvá 60 až 70 minút. V období január až október 2017 sa vzdelávacieho programu zúčastnilo 73 školských skupín.

Pre rodiny s deťmi je určený tlačенý sprievodca výstavou. Úlohy sa venujú mladšej železnej dobe a udalostiam, ktoré sa v tom čase diali vo svete, ďalej bratislavskému keltskému oppidu, bratislavskému keltskému mincovníctvu, predmetom každodennosti a novým nálezom na Bratislavskom hrade. Rozsah sprievodcu je osem strán, záver je venovaný súťaži, na ktorú sprievodca výstavou priamo nadväzuje.

Sprievodné podujatia

Súťaž Objav keltskú Bratislavu

Cieľom súťaže je podnietiť návštevníkov objavovať keltskú Bratislavu „v teréne“. Mapa v závere sprievodcu navedie návštevníkov k ďalším štyrom „keltským miestam“ v Bratislave: Múzeum mesta Bratislavy – Stará radnica/ Apponyiho palác, kde sa nachádza keltská pec *in situ*, a Hrad Devín ako miesto keltského osídlenia, Galéria mesta Bratislavy – Pálffyho palác s keltskou mincovňou a SNM-Múzeum kultúry Chorvátov na Slovensku – expozícia *Štyritisíc rokov osídlenia Devínskej Novej Vsi*. Každý návštevník dostane ako potvrdenie o návšteve vybranej inštitúcie pečiatku do sprievodcu výstavou Kelti z Bratislavy. Kto vyzbiera aspoň štyri z piatich pečiatok, získa v poslednej navštívenej inštitúcii malú odmenu („keltskú mincu“) a vhođením ústrižku sa môže zaradiť do zlosovania o vecné ceny. Súťaž trvala do konca októbra 2017.

Séria prednášok Keltská Bratislava

Sprievodným programom výstavy bola séria prednášok: *Keltské mincovníctvo bratislavského oppida* (Marek Budaj, SNM-Historické múzeum), *Bratislavskí Kelti očami antropológa* (Alena Šefčáková, SNM-Prírodovedné múzeum), *Bratislavský hrad vo svetle najnovších nálezov* (Branislav Resutík, Mestský ústav ochrany pamiatok v Bratislave), *Bratislavské oppidum vo svetle historických a archeologických prameňov* (Igor Bazovský, SNM-Archeologické múzeum), *Bratislavské keltské oppidum* (Margaréta Musilová, Mestský ústav ochrany pamiatok v Bratislave) a *Kelti na juhozápadnom Slovensku* (Radoslav Čambal, SNM-Archeologické múzeum).

Keltský Samhain na Bratislavskom hrade

Dňa 31. októbra 2017 sa uskutočnila séria netradičných nočných prehliadok výstavy pri príležitosti keltského sviatku Samhain. Prvá časť prehliadky „pod rúskom tmy“ pozostávala z lektorovanej prehliadky. Následne sa návštevníci vybrali sami naprieč svetelne vyznačenou trasou priestorom pod nádvorím hradu s archeologickými pamiatkami *in situ*. V závere ich čakalo umelecké čítanie o keltských sviatkoch a zvykoch. Pre veľký záujem bude SNM – Historické múzeum nočné prehliadky výstavy opakovať.

Keltské mince SZUŠ Pablo

V priestore za archeologickými nálezmi *in situ* pod východným krídlom paláca Bratislavského hradu je od mája umiestnená menšia výstavka detských výtvarných prác. Vytvorili ich žiaci 2. až 4. ročníka prvého stupňa Súkromnej základnej umeleckej školy Pablo v Trnave. Edukačnou témou pre žiakov boli podnety z dejepisu a archeológie, témou keltské mince z Bratislavy.

Metodické dni pre pedagógov

SNM – Historické múzeum v spolupráci so Štátnym pedagogickým ústavom a Metodicko-pedagogickým centrom, regionálnym pracoviskom v Bratislave pripravilo dva metodické dni pre pedagógov. Cieľom podujatia bolo navrhnuť učiteľom možnosť práce so žiakmi s použitím materiálov a predmetov zverejnených vo výstave i navrhnuť metodické postupy pred exkurziou, počas exkurzie a po exkurzii v škole.

Juraj Kucharík

Mundus arcanus – tajomný svet

Od septembra 2017 Slovenská archeologická spoločnosť pri SAV a Archeologický ústav SAV v Nitre usporadúva cyklus prezentácií z oblasti archeológie a histórie najmä východného Slovenska pod názvom Mundus arcanus – Tajomný svet.

Prednášky a prezentácie majú populárno-vedecký charakter a sú upriamené pre učiteľov dejepisu, náboženstva, estetiky, umenia, kultúry, výtvarnej výchovy, pre študentov stredných a vysokých škôl, historikov, múzejníkov, členov dejepisných spolkov a združení, turistických sprievodcov, ale aj pre širokú verejnosť. Prednášky sú v malej aule Teologickej fakulty Katolíckej univerzity a Kňazského seminára sv. Karola Boromejského na Hlavnej ulici č. 89 v Košiciach vždy v posledný štvrtok v mesiaci so začiatkom o 17.00 hod.

Podakovanie patrí vedeniu Teologickej fakulty Katolíckej univerzity, v ktorej priestoroch sa stretávame. S dobrým pocitom za aktívnu spoluprácu ďakujeme aj rektorovi Kňazského seminára sv. Karola Boromejského ThDr. Štefanovi Novotnému, PhD., ktorý rád prijal ponuku na usporiadanie tohto podujatia takmer v srdci mesta Košice.

Cyklus sa začal 28. septembra 2017 dvomi prezentáciami. Mgr. Peter Šimčík s Mgr. Kamilom Švaňom, PhD. v prednáške *Odkryté tajomstvá Obišovského hradu* prezentovali zrúcaninu stredovekého šľachtického hradu na zalesnenom kopci nad dedinou Obišovce neďaleko Kysaku. Jadro hradu bolo ohraničené obvodovou hradbou, ktorú chránila vonkajšia priekopa s valom. Na hradnom nádvorí sa nachádzala veža, trojpriestorový palác aj s priestormi na hospodárske účely, cisterna, a pri vstupnej bráne do hradu strážnica. V rokoch 2014 až 2017 sa v súvislosti s projektom konzervácie a čiastočnej rekonštrukcie hradu uskutočnil archeologický výskum. Ten spresnil datovanie a odkryl aj doteraz neznámu architektúru na hradnom nádvorí. Výskumom sa získalo veľké množstvo nálezov. Značný počet nájdených militárií naznačuje, že hrad možnože zanikol násilným spôsobom.

Druhou prednáškou úvodného podujatia bol *Pribeh Modrej pivnice na Zborovskom hrade* od Mgr. Petra Harčara. V Bardejovskom okrese pri obci Zborov sa na zalesnenom kopci týči zrúcanina hradu Zborov. Stojí na mieste staršieho hradiska a postavili ho niekedy na prelome 13./14. storočia na ochranu uhorsko-poľskej cesty. V roku 1601 hrad i panstvo získali Rákócziovci. Počas stavovského povstania hrad napadlo cisárske vojsko a v roku 1684 ho aj zbúralo. Od 18. storočia sa už celkom prestal používať a postupne sa rozpadával. Zavalené časti hradu postupne odкрýva archeologický výskum. Jedným z objektov na III. predhradí bola hospodárska budova na uskladnenie vína – Modrá pivnica. Archeologickým výskumom sa získali zaujímavé nálezy zo stredoveku a jeho výsledky sa stali aj podkladom pri obnove vínnej pivnice.

Obr. 2. Na prezentácii Mgr. Petra Harčara si účastníci mohli prezrieť aj originálne nálezy zo Zborovského hradu. Foto: J. Chovanec.

Obr. 1. Mgr. Peter Šimčík po úvodnom vystúpení v cykle Mundus arcanus. Foto: J. Chovanec.

26. októbra 2017 PhDr. Ján Chovanec, PhD. v prezentácii *Barón Štefan Dobó – obranca Egerského hradu* priblížil život a dielo vynikajúceho vojvodu, geniálneho organizátora, úspešného obchodníka a zanieteného budovateľa Štefana Dobóa, príznačného predstaviteľa politickej elity Uhorska v 16. storočí. Kráľ Ferdinand I. ho vymenoval za kapitána hradu Eger. Podľa tradície 80 tisícová, reálne však skôr 40 tisícová turecká armáda 11. septembra 1552 začala obliehať hrad. Obrancov tvorilo len 2000 bojovníkov. Po 38 dňoch urputných bojov však oslabená turecká armáda ďalšie útoky vzdala a ustúpila. Egerské víťazstvo vyzdvihlo Štefana Dobóa na historické javisko Európy, kde ho nazývali Herkulom kresťanov. Keď v roku 1573 Štefan Dobó zomrel, telesné ostatky uložili do hrobu v jeho rodisku – v kostole v obci Ruská/Dobóruszka na

terajšej slovensko-ukrajinskej hranici. V kostolnej svätyni sa zistili hroby Dobóovcov zo 16. storočia so zlatými šperkami s diamantmi a drahými kameňmi, zvyšky renesančných odevov zdobených paličkovanou čipkou so zlatými niťami, strieborný pozlátený čepiec so zlatými rozetkami a drahými kameňmi, ale aj zvyšky pohrebného

vankúša. Vo vykradnutom hrobe boli ostatky Štefana Dobóa a v ďalšom zas ostatky jeho manželky Sára Sulyok de Lekse. Ich syn František dal neskôr zhotoviť sarkofág z červeného mramoru, no ostatky Dobóovcov doň vložili až 400 rokov po smrti. A navyše, István Dobó má dva hroby – jeden v Ruskej a druhý na Egerskom hrade.

Od Keltov po Mars. Čo majú Kelti spoločné s Marsom? Asi nič, v tomto prípade iba to, že jedna z prednášajúcich je mama – archeologička, skúmajúca keltské oppidum v Bratislave, a druhá je jej dcéra, ktorá sa zaoberá astrobiológiou. Prvá skúma minulosť, druhá budúcnosť. A v prítomnosti by chceli spoločne skúmať prostredníctvom vesmírnej archeológie stopy dávnych civilizácií. Či je to možné, na to sa pokúsia dať odpoveď PhDr. Margaréta Musilová a Dr. Michaela Musilová, MSc., v spoločnom vystúpení 30. novembra 2017.

Gestorom cyklu prezentácií v Košiciach MUNDUS ARCANUS je PhDr. Ján Chovanec, PhD. V prípade záujmu prezentovať výsledky svojich výskumov v nasledujúcom 2018. roku ponuky s názvom prednášky a krátkym abstraktom môžete zasielať už teraz na elektronickú adresu archeology.sk@gmail.com. Počas jedného večera môže byť jedna alebo dve prednášky. Prednášky by mali byť zamerané na popularizáciu archeologického a historicko-archeologického výskumu najmä na východnom Slovensku. V prípade výnimočnosti archeologických nálezov však nevyklúčujeme ani prezentácie zamerané na celé územie slovenskej krajiny.

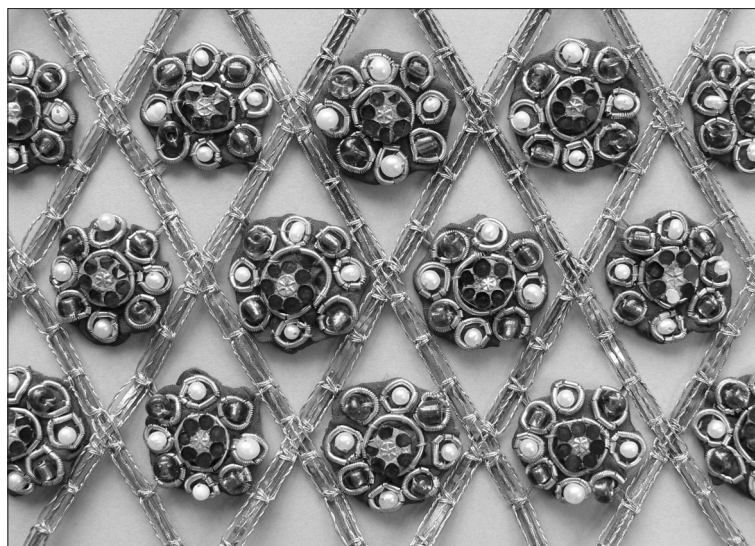
Ján Chovanec

Otvorenie expozície na Lietavskom hrade

V sobotu 2. septembra 2017 sa uskutočnilo otvorenie archeologickej expozície v priestoroch zrekonštruovanej Kostkovej prístavby na Lietavskom hrade. Otvorenie sa uskutočnilo pri príležitosti 450. výročia narodenia uhorského palatína Juraja Turza na Lietavskom hrade.

Obr. 1. Bývalý minister kultúry D. Krajcer a herečka Z. Vačková prestrihávajú pásku k zrekonštruovaným objektom a archeologickej expozícii. Foto: M. Bielich.

Obr. 3. Detail materiálovej rekonštrukcie renesančného čepca Sára Sulyok de Lekse z prezentácie o barónovi Štefanovi Dobóovi. Foto: J. Chovanec.

Expozícia vznikala v lete 2017 s podnetu Združenia na záchranu Lietavského hradu a Archeologického ústavu v Nitre. Hlavnými koordinátormi výstavy boli O. Guttanova (IBM Bratislava), M. Bielich (AÚ SAV Nitra), T. Janura (HÚ SAV) a J. Mitterbach. Realizátormi všetkých technických prác boli členovia združenia a dobrovoľníci pod vedením Ľ. Chobota (Bytterm a. s.) a J. Macurovej.

Expozíciu sme situovali do novozrekonštruovaných priestorov na prvom podlaží obytných budov stredného hradu. Priestor sa skladá z dvoch miestností. V prvej miestnosti sú umiestnené postery najvýznamnejších držiteľov Lietavského hradu (Pavla z Kaniže, Mikuláša Kostku a Thurzovcov). Pri južnej stene sa nachádza archeologická časť výstavy, ktorá je reprezentovaná 4 vitrínami s archeologickými nálezmi, ktoré sú doplnené posterami. Západnú stenu miestnosti zaberá kresebná rekonštrukcia hradu zo začiatku 17. stor. od J. Hochela. V strede miestnosti sa nachádza hmotová rekonštrukcia hradu obklopená lapidáriom kamenných fragmentov získaných archeologickým výskumom v rokoch 2008 až 2017. Archeologický výskum v roku 2008 začal pod vedením P. Bednára, ktorý postupne spolupracoval so Z. Stanekovou, D. Majerčíkovou, L. Kriškovou a Z. Polákovou. Od roku 2011 na výskume spolupracuje M. Bielich. Doposiaľ sa sondáž sústreďuje na objekty dolného a stredného hradu.

Archeologické nálezy vystavené vo vitrínach pochádzajú z druhej polovice 16.–17. storočia a dokresľujú dobu, keď bol hrad v držbe rodu Thurzovcov. Nálezy pochádzajú nielen z archeologického výskumu, ale aj zo súkromnej zbierky Š. Lučančína.

Druhá expozičná miestnosť hradu je venovaná militáriam na stredovekom a novovekom hrade. Kurátorom tejto časti bol J. Mitterbach. Zároveň sú tu vystavené aj kópie významných písomností, ktoré pochádzajú najmä u archívu v Bytči.

Obr. 2. Archeologická expozícia na Lietavskom hrade. Foto: E. Chobot.

vystúpeniami šermiarov (Raven) a sokoliarov (Horus). V areáli dolného hradu sa nachádzalo mnoho atrakcií pre najmenších návštevníkov napr. lukostrelba, „lietavské“ kozičky, kreslenie hradu. Všetko vyvrcholilo ohňovou šou v nočných hodinách zoskupenia Black Evils. A nesmieme zabudnúť ani na stredoveké jedlo, ktoré nám pripravili členovia cechu terra Selliman a J. Chobotová.

Dúfame, že aktivity Združenia na záchranu Lietavského hradu budú pokračovať ďalej. Projekt Obnovy hradov tento rok končí, uvidíme či sa nájde potrebná vôľa v tomto dobrom projekte pokračovať.

Mário Bielich

Príspevok vznikol v rámci projektu VEGA 02/175/16.

Gerulata. Skvosty hrobov pohrebiska III

Podľa Rimanov odchádzali zosnulí do ríše bohov mŕtvych (dii manes). Cintoríny zakladali pozdĺž ciest vedúcich zo sídiel a miest. Kameň ako trvácny materiál vyhovoval predstavám o nesmrteľnosti duše ako aj túžbe zachovať pamiatku pozostalých, bol preto ideálny pre sochársky výtvarný prejav. V Rusovciach sa zachovali stély a fragmenty hrobových celkov. Umiestnené sú v lapidáriu Múzea Antická Gerulata. Plošný výskum pohrebísk z rímskeho obdobia bol realizovaný v súvislosti s rôznymi stavbami a v súčinnosti s výskumom na Bergli. Definované boli pohrebiská Ia, Ib, II, III, IV, V, VI.

MMB Múzeum Antická Gerulata otvára ku koncu sezóny 2017 výstavku nálezov gerulatského pohrebiska III. Pohrebisko preskúmala v rokoch 1970 a 1971 Ľudmila Kraskovská (SNM), ktorá ho pomenovala podľa polohy „bývalá parcela JRD“ a očíslovala ako gerulatské pohrebisko III. V roku 2008 pri stavbe rodinného domu a k nemu vedúcich inžinierskych sietí sme v tejto ryhe preskúmali desať objektov, z toho tri hroby. V prípade objektu 3 ide o dvojhrob s dvomi deťmi. V roku 2014 na stavbe rodinného domu a inžinierskych sietí sme preskúmali 2 objekty, z toho 1 kostrový hrob.

Toto pohrebisko je známe bohatou výbavou a zriedkavými a novými typmi šperkov zo zlata, striebra, jantáru, gagátu a lignitu. Pozornosť si zasluhuje počet náramkov na pohrebisku III. Kým zo 167 hrobov pohrebiska I pochádza 20 kusov náramkov, zo 16 hrobov pohrebiska III pochádza 26 kusov náramkov. Neobvyklý je aj vysoký počet korálikov, vyše 500 kusov. V hrobe 6 malo pochované dieťa okrem iných predmetov

Obr. 1. Hrob 9 s bohatou výbavou. Vľavo železný hrebeň používaný pri tkaní. Foto: E. Mišurová.

striebornú a bronzovú ihlicu a na rukách 5 bronzových a 2 kostené náramky. V hrobe 16 mala pochovaná žena 4 prstene. Jeden z nich je pečatný a má gemu s egyptskými božstvami Sarapisom a Isidou. Významná a neobvyklá

je prítomnosť dvoch nádob germánskeho pôvodu v dvoch rímskych hrobách. Domnievame sa, že môže ísť o znak etnickej príslušnosti pochovaných jedincov. Je možné, že uvedené hroby reprezentujú tých obyvateľov Panónie, pôvod ktorých je potrebné hľadať na území severne od Dunaja. Mince datujú pohrebisko do 4. storočia.

Na pohrebisku III boli objavené aj dva nepatrné zvyšky textilu. Fragment jemnej tkaniny plátňovej väzby na rámiku zrkadla mohol pochádzať z látky, ktorou bolo prikryté telo dieťaťa. Železný predmet zo ženského hrobu je zaujímavý nielen pre zachovaný zvyšok mineralizovanej tkaniny na jednej strane. Podobné železné zúbkované nástroje boli podľa najnovších výskumov v maďarskej Panónii interpretované ako hrebene na ubíjanie útku pri tkaní na zvislých dvojbrvnových krosnách. Ide preto o prvý nástroj dokladajúci ich existenciu, či dokonca znalosť tkania tapisérií v rímskej provincii Panónia na území Slovenska.

Výstavka sa nachádza v priestoroch klenotnice v lapidáriu Antickej Gerulaty. Súčasťou sú informačné bannery a katalóg k výstave. Výstava bude otvorená do konca roku 2018 s výnimkou zimnej prestávky v mesiacoch december až marec. Všetkých srdečne pozývame.

Jaroslava Schmidtová – Tereza Štolcová

XX. ročník Rímskych hier v spojení s Limes day 2017

Múzeum Antická Gerulata v Rusovciach je unikátne miesto s pamäťou siahajúcou do staroveku a je významným tematickým múzeom Múzea mesta Bratislavy (MMB, 1868). Odborným, ale aj populárno-vedným či zábavným spôsobom verejnosti približuje významnú archeologickú lokalitu a múzeum zároveň, a to nie len počas Rímskych hier, ale aj v rámci vzdelávacích programov pre školskú mládež, či organizovaním letných škôl.

Obr. 1. I. Bazovský s účastníkmi v Carnunte.

Projekt Rímske hry vznikol ako nenápadné podujatie pod názvom Rímania na Dunaji. Pôvodne rodinný typ celodenného programu prerástol postupne do celomestského rozmeru s presahom do ďalších regiónov Slovenska. Napokon aj do zahraničia v rámci cezhraničnej spolupráce INTERREG III Rakúsko – Slovensko 2004 – 2006, ktorý odborne zastrešovala PhDr. Jaroslava Schmidtová z MMB.

MMB Rímske hry za účasti Hlavného mesta SR Bratislavy organizuje už od roku 1998 a tento rok pripravilo jubilejný XX. ročník.

Hlavným cieľom dvadsiatich ročníkov bolo vytvoriť u bežných návštevníkov primárne záujem a následne vzťah ku Gerulate v Rusovciach ako významnej pamiatke kultúrno-historického dedičstva vo vzťahu k LIMES ROMANUS.

Koncepcia programov sledovala jednotlivé oblasti života a myslenie ľudí v starovekom Ríme. Každý ročník sa vyznačoval inou témou. V ostatných dvoch ročníkoch boli využité i najmodernejšie technológie na priblíženie života v starovekom Ríme a dokonca bol vytvorený program so súťažami pre vekovú kategóriu 2 – 6 rokov pod názvom Rímska škôlka.

9. septembra 2017 sa podujatie konalo pod názvom Patrícia patricijka, Premeny „Šoka“ na Rimana, Továristvo a 70 Rimanov z piatich krajín. Slnečná sobota priala všetkým pripraveným aktivitám. Dôkazom toho bola návštevnosť: v doobedňajšom programe pre deti na Gerulate, 850 návštevníkov a poobede v parku kaštieľa v Rusovciach 3 500 divákov.

Doobedňajší program v Múzeu Antická Gerulata v Rusovciach bol ladený modernejšie. Starovekú rímsku civilizáciu cez prizmu súčasnosti priblížilo známe nitrianske Divadlo ZkuFraVon. Jeho protagonisti – Andrej Šoltés a Martin Meľo – originálnym spôsobom pracovali s divákmi a vtiahli ich do deja predstavenia. Diváci tiež zažili postupné premeny Juraja Tabačka, známeho ako „Šoko“ z obvyčajného súčasného človeka na slobodného rímskeho občana z lepšej spoločnosti, ktorý úctivo sprevádzal patricijku Patriciu Garajovú Jarjabkovú.

Rodinné tímy súťažili v osvedčených disciplínach. Nechýbal preklad obľúbených citátov, odievanie do rímskych odevov, skúšanie účesov, rozoznávajúce rímskych chutí, točenie na hrnčiarskom kruhu. Najmenších návštevníkov privítali usmievaví študenti z Pedagogickej a sociálnej akadémie z Bullovej ulice v rímskej škôlke.

V doobedňajšom programe vystúpilo v Gerulate aj v Rímskom parčíku 50 „rímskych“ detí zo súkromnej Základnej umeleckej školy v Rusovciach na Balkánskej ulici. Priniesli so sebou mladosť, elán a oživilo aj ďalší program.

Park kaštieľa v Rusovciach bol kulisou výpravného predstavenia

Slávnostný sprievod cisára, cisárovnej, Rimanov, Rimaniek a ich detí, legionárov pod názvom AVE CESAR sa vybral do parku kaštieľa po uliciach Rusoviec o 13.00. Bol to zážitok, lebo Rimania opäť zavítali a na chvíľu sa usadili v Rusovciach. Pestrofarebné dobové odevy, bojové vozy dokonale vytvorili ilúziu antiky. Vystúpenie gladiátorov, antické tance, hrdinovia báji starého Ríma, program REX GALLORUM DATUS pripravilo Tovarištvo starých bojových umení a remesiel v spolupráci so 70 účinkujúcimi zo Slovenska, Nemecka, Česka, Chorvátska a Ruska. Režijne program pripravili Peter Koza a Štefan Klimko. „Chlieb a hry“ čakali na všetkých, ktorí zavítali na celodenný program s bohatou výpravou do Rusoviec: doobeda do Gerulaty a poobede do parku kaštieľa v Rusovciach. Najviac zaujali bojové vozy a záverečné predstavenie všetkých historických skupín vo veľkolepej inscenácii ROMA INVICTA.

Obr. 2. Účastníci Limes day na brehu Dunaja v Hainburgu.

Obr. 3. K. Elschek, M. Musilová a J. Gillányiová v Carnunte.

LIMES DAY 2017 sa konal už po štvrtý raz na cezhraničnom území medzi antickou Gerulatou v Bratislave-Rusovciach a Archeologickým parkom Carnuntum (Bad-Deutsch Altenburg – Petronell-Carnuntum). Podujatie má za cieľ prostredníctvom športovo-edukačných aktivít upozorniť na rímske pamiatky na hranici pozdĺž Dunaja, *Limes Romanus*, ktorú tvorila reťaz rímskych táborov spojených cestami. Zámerom je propagovať najmä doposiaľ málo navštevované rímske pamiatky na limite, ako aj podporiť zámer ich zápisu do Zoznamu svetového dedičstva UNESCO. Cez netradičné podujatia zapojiť do spoznávania čo najväčšie množstvo ľudí všetkých vekových kategórií. Oblúbeným sa stali Archeobusy, ktoré zdarma zabezpečila pre podujatie bratislavská

organizácia cestovného ruchu Bratislava Tourist Board, premávajúce medzi Bratislavou, Rusovcami a Carnuntom. Sprievodcami boli odborníci archeológovia Vladimír Turčan, Kristián Elschek a Margaréta Musilová. Športový zámer naplnilo podujatie Cyklolimes, pod vedením Igora Bazovského a Miroslava Musila, ktorí s 35 cyklistami prešli cca 70 km úsek z Bratislavy popri Dunaji do Carnunta a odtiaľ do Rusoviec-Gerulaty. Účastníci obdržali tričko s obrázkom rímskej teguly z Rusoviec s vtlačenou šľapajou *calligae* – rímskej vojenskej obuvi, objavenej v roku 1967. Cyklisti mali vstup do Archeologického parku Carnuntum zdarma. V spolupráci s Dolnorakúskou vládou sa nám podarilo zaujať aj rakúskych občanov, ktorí mali možnosť zúčastniť sa objavnej cesty s archeobusom a spoznať Gerulatu. Akcia Limes day vznikla v rámci medzinárodného EÚ projektu Danube Limes Brand – Rímske pamiatky na Dolnom Dunaji v rokoch 2012 až 2014, ktorého slovenským partnerom bol Mestský ústav ochrany pamiatok v Bratislave. Vzrastajúci záujem nielen obyvateľov z Bratislavy, Slovenska a v tomto roku aj z Rakúska o toto podujatie, nám potvrdzuje, že v ňom budeme aj naďalej pokračovať.

Viac info:

http://muzeum.bratislava.sk/vismo/galerie2.asp?id_galerie=1216&n=rimske-hry-xx-rokov
www.muop.bratislava.sk

Beáta Husová (vedúca oddelenia komunikácie MMB) a Margaréta Musilová (MÚOP)

Medzinárodná konferencia pri príležitosti 20. výročia založenia Katedry klasickej archeológie na Trnavskej univerzite

V októbri 2017 sa na Trnavskej univerzite konala konferencia pri príležitosti 20. výročia vzniku Katedry klasickej archeológie na Trnavskej univerzite. Príspevky viac ako sedemdesiatich bádateľov z dvanástich krajín boli zamerané na „Staroveké komunity a ich elity od doby bronzovej po neskorú antiku, so zreteľom na oblasti strednej Európy, Stredomoria a Čiernomoria“.

Hostí z Bulharska, Českej republiky, Macedónska, Maďarska, Nemecka, Poľska, Rakúska, Slovinska, Talianska, Turecka, Veľkej Británie a Slovenska privítali dekan Filozofickej fakulty Trnavskej univerzity Prof. PhDr. Milan Katuninec, PhD., zástupca primátora Mesta Trnavy Mgr. Tibor Pekarčík, predsedkyňa Slovenskej archeologickej spoločnosti PhDr. Margaréta Musilová a vedúca Katedry klasickej archeológie prof. Klára Kuzmová, CSc. Mimoriadny príhovor mala pani profesorka Prof. PhDr. Mária Novotná, DrSc., ktorá je zakladateľkou Katedry klasickej archeológie i Slovenskej archeologickej spoločnosti.

Obr. 1. Zakladateľka katedry pani prof. M. Novotná víta účastníkov konferencie.

Obr. 2. Účastníci konferencie pred univerzitnou budovou.

Výsledky svojich výskumov prezentovali aj odborní pracovníci Katedry klasickej archeológie v Trnave (Prof. PhDr. Klára Kuzmová, CSc., doc. PhDr. Vladimír Varsík, CSc., doc. Dr. phil. Erik Hrnčiarik, Mgr. Lucia Nováková, PhD., Mgr. Tomáš Kolon, PhD.) a jej doktorandi (Mgr. Zuzana Chovaňáková, Mgr. Tomáš Dragun, Mgr. Františka Dunajová). Počas troch konferenčných dní (6. – 8. 10.) vznikol priestor na odbornú diskusiu aj plánovanie ďalšej spolupráce medzi Katedrou klasickej archeológie a zahraničnými inštitúciami. Program konferencie je k dispozícii na stránke Katedry klasickej archeológie. Vybrané príspevky budú publikované v zborníku katedry ANODOS.

Vďaka za podporu konferencie patrí prof. doc. JUDr. Marekovi Šmidovi, PhD., rektorovi Trnavskej univerzity a JUDr. Petrovi Bročkovi, LL.M., primátorovi mesta Trnava, ktorí prebrali nad podujatím záštitu. Za podporu ďakujeme aj Trnavskej univerzite, Mestu Trnava, Slovenskej Archeologickej Spoločnosti pri Archeologickom ústave SAV, OZ Pro Archaeologia Classica a BETA Analytic Inc.

Miroslava Daňová

Špičkový vedecký tím na Katedre archeológie Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave

Akreditačná komisia zverejnila v druhej polovici roka 2017 výsledky druhého kola posudzovania špičkových vedeckých tímov pôsobiacich na slovenských vysokých školách, medzi ktoré zaradila aj tím archeológov z Filozofickej fakulty UK v Bratislave. Z oblastí humanitných a spoločenských vied boli v druhom kole úspešné iba štyri tímy na celom Slovensku, a medzi nimi sú aj výskumníci pod vedením Prof. PhDr. Jozefa Bátora, DrSc., vedúceho Katedry archeológie FiF UK. Členmi špičkového tímu „Archeológia: moderný výskum na Slovensku“ sú okrem neho

Exkurzia Katedry klasickej archeológie FF TU v Trnave v roku 2017

Neodmysliteľnou súčasťou vyučovacieho procesu klasickej archeológie na Trnavskej univerzite v Trnave je odborná exkurzia so zameraním na spoznávanie antických pamiatok v miestach ich vzniku. V tomto akademickom roku sme sa spolu študentmi ale aj nadšencami archeológie vybrali do kolísky európskej civilizácie, na grécky ostrov Kréta.

Už tradične sme svoju púť začali na letisku – Schwechat, žiaľ pre poruchu lietadla sme boli nútení zostať niečo vyše 35 hodín vo Viedni. Keďže sa v tomto čase konala v Umenovednom múzeu (KHM) príležitostná výstava: *Das erste Gold. Ada Tepe: Das älteste Goldbergwerk Europas*, využili sme tento deň na jej návštevu, ako aj na návštevu Prírodovedného múzea (NHM). Po „vynútenej“ zastávke v rakúskom hlavnom meste sme na ďalší deň konečne pristáli na letisku v Chanii. Žiaľ, návštevu miestneho múzea sme už museli vynechať a vybrali sme sa smerom na západ. Postupne sme si prezreli Archeologické múzeum v meste Kissamos, archeologický park na lokalite Falassarna s nádhorne zachovaným antickým prístavom. V popoludňajších hodinách sme sa prešli ruinami jedného z najmocnejších starovekých centier na západnej Kréte mesta Aptera. Prvý večer na ostrove už patril len odpočinku prípadne prechádzke po pláži v malebnom mestečku Kokkini Hani. Celý nasledujúci deň sme spoločne absolvovali niekoľkohodinovú prehliadku Národného archeologického múzea v Irakliu. So záujmom sme si pozreli nielen nálezy z minojských palácov, ale aj z archaického a klasického, či rímskej okupácie ostrova. Nejedného z nás zaujal disk z Faistu, maľovaný larnak z pohrebiska Agia Triada, zlatý prívesok z Malie, či hadie bohyne alebo fresky z paláca v Knóse. Po prehliadke večer všetkým dobre padlo poprechádzať sa uličkami najväčšieho mesta na ostrove, prípadne vychutnať špeciality miestnej kuchyne. Ďalší deň sme sa vybrali do vnútrozemia. Našou prvou zastávkou bol palácový komplex v Knóse. Toto, azda najznámejšie centrum minojskej civilizácie, ponúka návštevníkom možnosť nazrieť do svojich útrob, ktoré tvorí nespočetné množstvo podzemných ale aj nadzemných miestností. Nie je sa čomu diviť, že už v staroveku bolo označované labyrintom, v ktorom podľa povestí žil bájny Minotaurus. Našou druhou zastávkou bola prírodná svätyňa Anemospilia. Vodič autobusu nás vysadil na okraji mestečka Archanes a lámanou angličtinou nám vysvetlil, že je to „this way“. Nič netušiaci sme sa plný elánu vybrali do pomerne strmého kopca s nádejou, že na jeho vrchole sa nachádza hľadaná lokalita. Na naše prekvapenie však, cesta išla ďalej na ďalší a potom ďalší kopec. Plný dojemov z nečakanej turistiky sme asi po viac ako hodinovej „prechádzke“ v krétskych horách dorazili

Obr. 1. Paleokastro. Foto: Silvia Varsiková.

na nálezisko. Na naše sklamanie však bol jeho areál zatvorený, no študenti plní energie objavili „dieru v plote“ a spoločne sme teda zdolali aj túto poslednú prekážku za našim vytúženým a vypoteným cieľom. Toto magické miesto, kde sa koncom 80-tych rokov minulého storočia podarilo odkryť doklady rituálnych ľudských obetí z doby bronzovej, ponúklo nielen nádherný výhľad na Iraklion, ale aj na okolitú prírodu a minojský palác v Knóse. Po návrate do klimatizovaného autobusu boli mnohí z nás tak unavení, že sme zaspali a ani sme sa nenazdali a zrazu sme už stáli pred vstupom do paláca v Malii. Nasledujúca noc bola na ubytovni „nečakane“ pokojná, bez

Obr. 2. Referát o tholosových hrobách na lokalite Kamilari. Foto: Erik Hrnčiarik.

typických večerných posedení pri zlatom vínnom moku. Ďalší deň sme sa krátko zastavili na sídlisku Vasiliki, známeho najmä do viac ako metrovej výšky zachovanými obydliami zo včasnej doby bronzovej. Potom sme si prezreli zvyšky sídliska v Gurnii, odkiaľ sme sa vybrali smerom na východ do paláca v Paleokastro. Pondernejšie putovanie po archeologických lokalitách sme uzavreli návštevou v najzápadnejšie umiestnenom paláci v Zakre, ktorý bol v staroveku s okolitým svetom na rozdiel od súčasnosti prepojený len po mori. Nasledujúci deň sme pokračovali v skúmaní juhu ostrova, najskôr sme navštívili rímske mesto Gortyna, potom sme si pozreli palácový komplex vo Faiste, zvyšky minojského a archaického prístavu v Kommos a nakoniec výborne zachované ruiny tholosového hrobu v Kamilari. V ranných hodinách posledného dňa na ostrove sme navštívili pohrebisko v Armeni, s jeho charakteristickými podzemnými hrobkami vytesanými do skaly. Približne okolo obeda sme sa dopravili do Rhetyrna, kde sme si absolvovali prehliadku malebné múzeum v pôvodnom pravoslávnom chráme. Voľný poobedný program využil každý z nás na nákup suvenírov a ani sme sa nenazdali a už sedeli v lietadle smerujúcom na Viedenské letisko.

Tak ako po iné roky aj teraz sa ukázalo, ako je dôležité prepojenie medzi teoretickou a praktickou časťou vyučovania na vysokej škole. Študenti počas siedmich dní mohli opäť konfrontovať svoje teoretické poznatky z vyučovania so skutočnosťou. Sme radi, že sa k nám aj tohto roku pridali nielen poslucháči z Nitry, Bratislavy, ale aj z kolegovia z dejín a teórie umenia na našej fakulte. A čo dodať na záver, ešte sme ani nepristáli vo Viedni a už sa medzi nami rozpútala búrlivá diskusia o tom, kam sa vydať budúci rok.

Erik Hrnčiarik

Exkurzia „klasikov“ za Seusovým pokladom

V piatok 10. novembra 2017 vycestovali pedagógovia a študenti Katedry klasickej archeológie FF TU v Trnave na odbornú exkurziu do maďarského mesta Székesfehérvár a jeho okolia. Účastníci najskôr navštívili archeologický park *Gorsium – Herculia* (Tác, Maďarsko), kde doc. V. Varsik oboznámil o jeho historickom vývoji. V prvom storočí bolo *Gorsium* najskôr légiovým táborom, no po odchode vojsk sa stalo náboženským centrom provincie Panónia Inferior. Na sklonku antiky sa zas stalo sídlom miestodržiteľa (*praeses*) tejto provincie. Vďaka počasiu sme mohli *genia loci* vychutnať v slnečnom jesennom dni.

Druhou zastávkou bolo Múzeum sv. Kráľa Štefana v neďalekom Székesfehérvári. Súčasťou archeologickej expozície bola výstava novej akvizície Maďarskej vlády, ktorá postupne odkúpila súbor 14 strieborných nádob, pôvodne vyrobených pre významného Rimana, ktorý žil v okolí Balatonu. Podľa nápisu s menom Seuso na jednej z mís tento nález nazýva „Seusov poklad“. Poklad je vrcholným súborom neskororímskej toreutiky vôbec.

Exkurzie pod vedením prof. Kuzmovej sa zúčastnili členovia a študenti Katedry klasickej archeológie a záujemcovia z radov laickej aj odbornej verejnosti.

Miroslava Daňová

Obr. 1. V. Varsik predstavuje študentom dejiny lokality *Gorsium-Herculia*. Foto: E. Hrnčiarik.

Súpis dizertačných, rigorózných a habilitačných záverečných práce obhájených v rokoch 2016 a 2017

Každoročne pribúdajú na pôde slovenskej archeológie nové dizertačné, rigorózne a habilitačné záverečné práce. Myslíme, že je osožné informovať o nich čo najširší okruh záujemcov. Preto prinášame ich prehľad za rok 2016 a 2017. Práce sú uvedené abecedne podľa mena autora. Údaje boli prevzaté z Centrálného registra záverečných prác (www.crzp.sk), platné ku dňu 31. 8. 2017.

DIZERTAČNÉ PRÁCE OBHÁJENÉ V ROKU 2017

Záhorie v dobe laténskej

Autor: Radoslav Čambal

Školiteľ: Eduard Krekovič

Inštitúcia: Filozofická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, Katedra archeológie
Kľúčové slová: západné Slovensko, Záhorie, staršia doba laténska, stredná a neskorá doba laténska, pohrebisko, sídliská, materiálna kultúra, analýza nálezov

Stredoveké teplovzdušné vykurovania v strednej Európe

Autor: Martin Hanuš

Školiteľ: Michal Slivka

Inštitúcia: Filozofická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, Katedra archeológie

Kľúčové slová: teplovzdušné pece, hypocaustum, vykurovanie, stredovek, stredná Európa

Rastlinné potraviny, ich produkcia, úprava a skladovanie v germánskom a rímsko-provinciálnom prostredí na území stredného Dunaja

Autor: Jana Hlavatá

Školiteľ: Mária Hajnalová

Inštitúcia: Filozofická fakulta Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre, Katedra archeológie

Kľúčové slová: doba rímska, archeobotanika, paleoekonomika, tafonomická analýza, štatistická analýza

Výbava stredovekého lukostrelca v severnej časti Karpatskej kotliny

Autor: Michal Holeščák

Školiteľ: Jozef Zábojník

Inštitúcia: Archeologický ústav SAV v Nitre/Filozofická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, Katedra archeológie

Kľúčové slová: luk, šíp, tulec, stredovek, Karpatská kotlina

Kvádske sídliská vo svetle výskytu terra sigillata

Autor: Tomáš Kolon

Školiteľ: Vladimír Varsík

Inštitúcia: Trnavská univerzita v Trnave, Katedra klasickej archeológie

Kľúčové slová: doba rímska, terra sigillata, juhozápadné Slovensko, chronológia

Opevnené sídlisko zo staršej doby bronzovej v Hoste (okr. Galanta) a jeho ekonomicko-sociálne zázemie

Autor: Zuzana Litviaková

Školiteľ: Jozef Bátora

Inštitúcia: Filozofická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, Katedra archeológie

Kľúčové slová: opevnené sídliská, Hoste, staršia doba bronzová, sídlisková štruktúra, environment, Dolný Dudvák

Osídlenie severného Slovenska v staršej dobe rímskej na základe sídliska Liptovská Mara III

Autor: Miroslava Švihurová

Školiteľ: Karol Pieta

Inštitúcia: Archeologický ústav SAV v Nitre/Filozofická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, Katedra archeológie

Kľúčové slová: archeológia, staršia doba rímska, púchovská kultúra, severné Slovensko, sídelná štruktúra, sídliská, Liptovská Mara, materiálna kultúra

Pohrebisko Palárikovo v kontexte plochých keltských pohrebísk v strednom Podunajsku

Autor: Anna Vrtelová

Školiteľ: Gertrúda Březinová

Inštitúcia: Archeologický ústav SAV v Nitre/Filozofická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, Katedra archeológie

Kľúčové slová: doba laténska, Slovensko, obec Palárikovo, pohrebišťa, hrobový materiál, štatistické metódy, sociálna štruktúra, chronológia pohrebišťa

RIGORÓZNA PRÁCA OBHÁJENÁ V ROKU 2017

Polgársky kultúrny komplex a jeho miesto v starom eneolite strednej Európy

Autor: Michael Fuchs

Školiteľ: Marián Vizdal

Inštitúcia: Prešovská univerzita v Prešove, Inštitút histórie

Kľúčové slová: bodrogkeresztúrska skupina, eneolit, Potisie, tiszapolgárska skupina

HABILITAČNÁ PRÁCA OBHÁJENÁ V ROKU 2016

Rímske a germánske výrobky z kostí, parohoviny a slonoviny z auxiliárneho kastela v Iži v kontexte severopanónskej hraničnej zóny

Autor: Erik Hrnčiarik

Školiteľ: Vladimír Varsík

Inštitúcia: Filozofická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave, Katedra klasickej archeológie

Kľúčové slová: doba rímska, Iža-Leányvár, umenie, výrobky z kostí

DIZERTAČNÉ PRÁCE OBHÁJENÉ V ROKU 2016

Svodín. Štruktúra a chronológia sídliska lengyelskej kultúry

Autor: Peter Demján

Školiteľ: Juraj Pavúk

Inštitúcia: Filozofická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, Katedra archeológie

Kľúčové slová: neolit, archeológia, štatistika, informatika

Hospodársko-výmenné vzťahy v strednej a neskorkej dobe laténskej v strednom Podunajsku na základe distribúcie grafitovej keramiky a žarnovov

Autor: Peter Horváth

Školiteľ: Gertrúda Brezinová

Inštitúcia: Archeologický ústav SAV v Nitre/Filozofická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, Katedra archeológie

Kľúčové slová: stredné Podunajsko, hospodársko-výmenné vzťahy, doba laténska, stredná a neskorá doba laténska, grafitová keramika, keramika zdobená motívom vetvičky – klasu, keramika zdobená motívom písmena C, kamenné rotačné mlyny, žarnovy

Možnosti a limity skúmania pravekých domácností

Autor: Michaela Niklová

Školiteľ: Noémi Beljak-Pažinová

Inštitúcia: Filozofická fakulta Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre, Katedra histórie

Kľúčové slová: dom, domácnosť, archeológia domácnosti, neolit

Predmety dennej potreby a nástroje na sídliskách a pohrebiskách z 9.-12. storočia v západnej časti Slovenska

Autor: Andrea Slaná

Školiteľ: Milan Hanuliak

Inštitúcia: Archeologický ústav SAV v Nitre/Filozofická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, Katedra archeológie

Kľúčové slová: západná časť Slovenska, predmety dennej potreby, remeselnícke nástroje, poľnohospodárske náradie, pohrebiská, sídliská, včasný stredovek, vrcholný stredovek

Archeologické poznanie malého kráľovského mesta na Morave

Autor: Pavel Šlézar

Školiteľ: Michal Slivka

Inštitúcia: Filozofická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, Katedra archeológie

Kľúčové slová: stredovek, města, Morava, prostorový vývoj, kultura

Prejavy rímsko-germánskych konfrontácií na Morave na základe geoinformačných analýz

Autor: Marek Vlach

Školiteľ: Ján Rajtár

Inštitúcia: Archeologický ústav SAV v Nitre/Filozofická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, Katedra archeológie

Kľúčové slová: doba rímska, rímska armáda, germánske kmeny, konfrontace, strední Podunaj, markomanské války, logistika, GIS, statistika, multi-agentní modelování

Aurignacien na východnom Slovensku

Autor: Adriána Voľanská

Školiteľ: Marián Vizdal

Inštitúcia: Prešovská univerzita v Prešove, Inštitút histórie

Kľúčové slová: východné Slovensko, aurignacien, Medzany

RIGORÓZNA PRÁCA OBHÁJENÁ V ROKU 2016

Archeologické doklady pradenia a tkania zo staršej doby železnej na lokalite Bánovce nad Bebravou, Biskupice – poloha Keblov II

Autor: Ladislav Chmelo

Inštitúcia: Filozofická fakulta Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre, Katedra archeológie

Kľúčové slová: Bánovce nad Bebravou, staršia doba železná, pradenie a tkanie, analýza sídliska, vertikálne krosná

Spracovala Miroslava Švihurová

V roku 2017 oslávili okrúhle životné jubileum títo členovia SAS:

85 rokov

PhDr. Titus Kolník, DrSc.
PhDr. Zlatica Čilinská, DrSc.

80 rokov

PhDr. Veronika Plachá
Alžbeta Kováčová
Ing. arch. Jana Hlavicová
Akad. soch. Ľudmila Cvengešová

75 rokov

Dr. h. c. prof. PhDr. Václav Furmánek, DrSc.
RNDr. Milan Thurzo, CSc.
Gabriel Kováts

70 rokov

Doc. ThDr. Štefan Mordel, PhD.
Ing. arch. Ľubomír Farkaš, CSc.
Mgr. Zora Myslivcová-Lehocká

60 rokov

Mgr. Iveta Kaczarová
PhDr. Ivona Vlkolinská, CSc.
PhDr. Gabriel Fusek, CSc.
PhDr. Hana Mačalová

Jubilantom srdečne blahoželáme a prajeme pevné zdravie!

V čase uzávierky sme sa dozvedeli smutnú správu, že jeden zo zakladateľov Slovenskej archeologickej spoločnosti SAV a nestor slovenskej archeológie PhDr. Titus Kolník, DrSc. nás dňa 26. 11. 2017, vo veku nedožitých 86 rokov, navždy opustil. Medailónik venovaný jeho životnému jubileu, žiaľ, meníme na kondolenciu a uverejňujeme v rubrike *Opustili naše rady...*

PhDr. Zlatica Čilinská, DrSc. jubiluje

Narodila sa v Košiciach 24. decembra 1932. Detstvo a stredoškolské roky prežila v rodnom meste. Po maturite na gymnáziu v roku 1952 odišla študovať do Bratislavy. Rozhodla sa pre FF Univerzity Komenského a vybrala si archeológiu a históriu. Po ukončení štúdia v roku 1957 sa znovu vracia do Košíc. Profesionálnu kariéru archeologičky začala vo Výskumnom pracovnom stredisku Archeologického ústavu SAV. Úlohou pracoviska, bolo zabezpečovať prieskum a výskum na archeologické pamiatky bohatého, ale málo preskúmaného východného Slovenska. Jubilantka sa na stretnutiach s mladšími kolegami v spomienkach vracia k podmienkam aké boli pri začiatkoch záchranných výskumov a prieskumov v regiónoch. S úsmevom spomína na prvý dopravný prostriedok - vyradený vojenský transportér, na ktorom spolu s PhDr. Máriou Lamiovou, CSc. absolvovali cesty na prieskumy. Samozrejme vzbudzovali veľkú pozornosť a nemali núdzu ani o rôzne veselé situácie. Výsledky prieskumov, často v ťažkých podmienkach, prinášali informácie o nových náleziskách, ktoré boli publikované. Jeden zo záchranných výskumov spojil jubilantku s dobou halštatskou. Publikovanie záchranného výskumu hrobu z Michaloviec – Hrádku, ktorý bol dlhé roky jediný a pre poznanie doby halštatskej na východnom Slovensku dôležitý hrobový nález, zaradil Z. Čilinskú k často citovaným autorkám v príspevkoch, zaoberajúcich sa spomenutým obdobím (*Žiarový hrob kušanovického typu v Michalovciach. Slov. Archeol. 7, 1959, 79-86*).

Od 1959 odchádza pracovať do Nitry a doménou jej dlhoročnej odbornej a vedeckej činnosti bolo včasnostredoveké obdobie – špeciálne obdobie avarského kaganátu. Mala to šťastie, že zvolenú problematiku mohla sledovať aj vďaka vlastným terénnym výskumom. Roky venované výskumu pohrebísk, ich podrobnej analýze a teoretickému vyhodnoteniu uvedenej problematiky urobili z jubilantky odborníčku uznávanú domácou aj zahraničnou vedeckou komunitou. Odrazilo sa to aj na počte odborných titulov (*Bibliografia – Slov. Archeol. 50, 2002, 353-365*).

V roku 1995 Z. Čilinská odchádza do dôchodku a vracia sa do Košíc. Odbornej práci sa prestala venovať, pretože archeologický materiál z výskumov avarských nálezísk spracovávala a publikovala. Pre ďalšiu prácu mala v Košiciach obmedzené možnosti. Svoj čas preto viac venovala rodine, hlavne starostlivosti o mamu. Kontakt s pracoviskom si udržiava stále. Každoročne sa zúčastňuje na stretnutiach východoslovenských archeológov ďalších akciách Archeologického ústavu SAV. Vystupuje v diskusiách a jej spomienky na začiatky slovenskej archeológie sú zaujímavé najmä pre mladších kolegov. Dobré rodinné zázemie vytvárané sestrou, neterou a synovcom spolu so širokými záujmami o súčasné dianie pomáhajú jubilantke udržať si sviežu myseľ a optimizmus.

PhDr. Zlatica Čilinská, DrSc. patrí do silnej generácie slovenských archeológov, ktorí postupne či už terénnym alebo teoretickým výskumom dopĺňali mozaiku najstarších dejín Slovenska a priniesli štartovací materiál, z ktorého sa dá s využívaním nových moderných možností dokumentácie a analýz stále čerpať.

Jubilantke želáme, aby ďalšie roky jej priniesli zdravie a s ním idúcu spokojnosť z každého dňa a príjemné stretnutia s kolegami a priateľmi.

Elena Mirošayová

Životné jubileum Veroniky Plachej

Začiatkom tohto roka oslávila PhDr. Veronika Plachá významné životné jubileum. Narodila sa 19. januára 1937 v Bratislave. Na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského absolvovala v rokoch 1954 – 1959 štúdium klasickej archeológie. V januári 1962 nastúpila do Mestského múzea v Bratislave, ktorému zostala verná nasledujúcich 45 rokov.

V šesťdesiatych rokoch uskutočnila svoje prvé archeologické výskumy v podhradí a historickom jadre starej Bratislavy. V roku 1962 na Leningradskej ulici a pri Rybárskej bráne, ďalšie výskumy realizovala spolu s PhDr. A. Vallaškom najmä v bratislavskom podhradí. PhDr. Veronika Plachá viedla archeologické výskumy v roku 1966 aj v historickom jadre Bratislavy – na Klobučníckej, Kapitulskej, Nedbalovej a Gorkého ulici, od roku 1967 v Starej radnici v Bratislave.

V tom čase (1966) sa už začala podieľať aj na archeologickom výskume hradu Devín, ktorý sa stal jej celoživotnou láskou. V druhej polovici šesťdesiatych rokov sa výskum začal na dolnom hradisku a na nádvorí stredného hradu, nakoľko prvotným zámerom pamiatkovej obnovy hradného areálu bolo preskúmanie plôch pri stojacich architektúrach a ich následná konzervácia.

Architektonický výskum na hrade Devín vykonávala od roku 1973 Ing. arch. Jana Hlavicová, ktorá sa stala na dlhé desaťročia aj spoluautorkou archeologických výskumov na hrade Devín. Výskum prebiehal zároveň aj v obci Devín pod vedením PhDr. Igora Kellera. Bádanie v Devíne v tomto období prinieslo dôležité objavy, ktoré výrazne objasnili význam tejto výnimočnej lokality. Popri tisíckach drobných nálezov, odkrytí viacerých jedinečných stavieb z rôznych historických období, bolo preukázané aj takmer kontinuálne osídlenie devínskej oblasti od obdobia neolitu až do novoveku.

Jubilantka sa popri náročných organizačných úlohách svedomito venovala aj systematickej dokumentačnej práci a zbierkovej evidencii predmetov. Výsledky archeologických výskumov publikovala nielen v odborných časopisoch a zborníkoch, ale aj prostredníctvom článkov v dennej tlači, určených predovšetkým širokej laickej verejnosti. Výsledky svojho celoživotného bádania zhrnula v kolektívnych monografiách *Slovanský Devín* (1990), *Devín – dávny svedok našej minulosti* (2003) a *Ranostredoveký Devín* (2011).

Počas svojho pôsobenia v Mestskom múzeu bola autorkou a spoluautorkou početných výstav, zameraných najmä na minulosť hradu Devín. Výstava „Kelti na strednom Dunaji“ mala úspech aj v zahraničí. Dlhé roky pôsobila aj vo výbere Slovenskej archeologickej spoločnosti pri SAV a bola aj členkou Archeologickej rady Ministerstva kultúry SR. Je držiteľkou viacerých vyznamenaní, napr. ceny primátora mesta Bratislavy za celoživotné dielo a ceny Andrea Kmeťa za celoživotnú prácu v oblasti archeológie a múzejníctva.

V marci tohto roku sa v Starej radnici v Bratislave uskutočnilo pri príležitosti významného životného jubilea PhDr. V. Plachej stretnutie jubilantky a jej bývalých kolegov a priateľov. Múzeum mesta Bratislavy vtedy pripravilo aj prezentáciu zborníka *Devín Veroniky Plachej* (Bratislava 2017). V zborníku sa nachádza 22 príspevkov týkajúcich sa Devína, Bratislavy, ale aj iných lokalít od praveku až do súčasnosti. Jeho súčasťou je aj zoznam výstavnej činnosti a kompletná bibliografia PhDr. V. Plachej za roky 1963 – 2017.

Pani PhDr. Veronike Plachej želáme pri príležitosti jej významného životného jubilea veľa zdravia, spokojnosti a do budúcnosti ešte veľa síl a optimizmu.

Katarína Harmadyová

Eudmila Cvengrošová a archeológia

Monumentálne dielo známej slovenskej sochárky a medailérky Eudmily Cvengrošovej nie je potrebné predstavovať. Autorka patrí medzi stálice, a dnes už možno povedať, že aj medzi klasikov slovenskej výtvarnej scény. Narodila sa v Radošine, v hornatej krajine Považského Inovca, dnes už preslávenej slovanskými pamiatkami v Ducovom, Nitrianskej Blatnici či v Bojnjej. V pohnutých časoch normalizácie sa Cvengrošová ako výtvarníčka na čiernej listine dostala do kontaktu s prácou archeológov, najmä v prostredí Archeologického ústavu Slovenskej akadémie vied v Nitre, kde našla významný a do dnešných čias neprerušovaný zdroj inšpirácie najstaršími dejinami Slovenska. Spolupráca a časom aj pevné priateľstvo s viacerými vedcami a najmä jej obdivuhodná vlastnosť do detailu sa zoznamovať s objektmi svojho výtvarného záujmu našli jasný a veľmi presvedčivý odraz v dielach, ktoré dnes predstavujú obdivuhodnú kolekciu plastík, reliéfov a medailí s témou predvekových ľudí či artefaktov, oživenú podobu archeologických objavov a nálezov. Plná energie a spontánneho záujmu sa zanietene podieľala na aj experimentoch, venovaných rekonštrukcii pravekých, keltských, germánskych či slovanských odevov, ktoré sú realistickou súčasťou jej pôsobivých plastík. Rovnako vynikajúce sú aj jej kresby a reliéfy. Viaceré z nich sa stali ilustračnou časťou publikácie, venovanej počiatkom odievania u nás. Podieľala sa aj na tvorbe

kostýmov hraného filmového dokumentu o keltských obyvateľoch Slovenska. Je tiež múzou i autorkou pôsobivých stvárnení rekonštrukcie keltskej svätyne na Havránku, ale aj ilustrátorkou našej najväčšej archeologickej expozície v Slovenskom poľnohospodárskom múzeu v Nitre. Očarenie minulosťou – diela s námetom z dávnoveku – boli a sú súčasťou mnohých výtvarníckiných profilových výstav, ale rovnako aj archeologických a historických expozíčných projektov u nás i v zahraničí.

Napriek očakávaným protestom zo strany inšpirátorky tohto textu (netrúfnem si napísať jubilanťky: odkazujem na internet) deklaram, že Ľudmila Cvengrošová je stále vysoko aktívna a plná energie. S príznačnou zaujatosťou sa venuje novým motívom, ktoré sa však, ako sa zdá, už natrvalo spájajú s úžasnými pamiatkami a historickými osobnosťami v slovenskom i svetovom meradle. V ostatnom čase vznikli pozoruhodné medailérske cykly, venované Svätej stolici či svetovým náboženstvám a pracuje na veľkom diele, venovanom, ako inak, archeologickej tematike.

Táto žena svojou tvorbou postavila nevídaný pomník našej minulosti a pevne sa spojila s našou prácou a s jej výsledkami. Archeologický ústav SAV, aj vďaka veľkorysým odkazom autorky, pripravuje stálu galériu diel v organickom prepojení s novou zážitkovou archeologickou expozíciou v bývalých nitrianskych kasárňach.

Vážená umelkyňa, milá Lidka, už dnes sedíš na Olympe tvorcov a s jupiterovským nadhľadom sa môžeš pozerat' na svoje bohaté dielo. Za Ťa patrí vďaka Tvojich spolupútnikov, i tých, ktorí prídu po nás.

Karol Pieta

Zdroj: TASR, Foto: P. Hudec.

Životné jubileum Ing. arch. Jany Hlavicovej

Dlhoročná pracovníčka Mestského múzea v Bratislave Ing. arch. Jana Hlavicová sa tohto roku dožíva významného životného jubilea.

Narodila sa 15. decembra 1937 v Prahe. Po príchode rodiny do Bratislavy a po absolvovaní dvoch úspešných maturít, ukončila v roku 1964 štúdium architektúry na Slovenskej vysokej škole technickej v Bratislave. Do Mestského múzea v Bratislave nastúpila v roku 1971, v ktorom zotrvala až do svojho odchodu na dôchodok v roku 1993.

Spracovávaním výskumnej dokumentácie, ale aj prácou v teréne sa podieľala na viacerých archeologických výskumoch v Bratislave – v Starej radnici, františkánskom kostole, farskom kostole a kaštieli v obci Devín, pohrebisku Za kostolom v obci Devín, no najmä na hrade Devín, kde dlhé roky pôsobila spolu s PhDr. Veronikou Plachou. Táto dvojica bádateľiek sa výborne dopĺňala odborne i ľudsky, čo sa odrazilo aj na vynikajúcich

výsledkoch výskumu na hrade Devín.

Okrem výskumnej činnosti sa Jana Hlavicová venovala aj publikačnej a osvetovej práci. Prednášala na viacerých sympóziách a konferenciách, ktoré boli zamerané prevažne na obdobie stredoveku. Je autorkou a spoluautorkou množstva odborných aj populárnych článkov, ako aj monografií *Devín* (1984), *Slovanský Devín* (1990), *Devín slávný svedok našej minulosti* (2003) a *Ranostredoveký Devín* (2011).

Okrem tejto bohatej a významnej činnosti je dôležité spomenúť aj jej dokumentovanie ľudovej architektúry v Devíne, Devínskej Novej Vsi, Lamači, Záhorskej Bystrici, Karlovej Vsi a Rači.

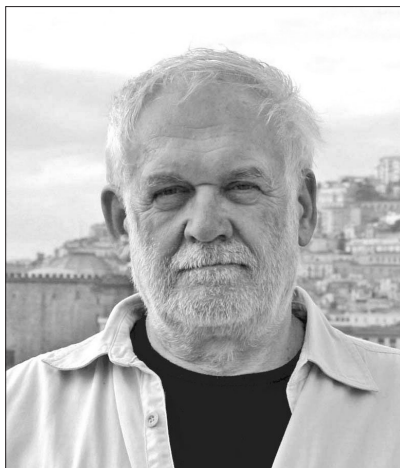
Počas svojho pôsobenia v Mestskom múzeu sa spoluautorsky podieľala na realizácii mnohých výstav, napr. *Devín – 5000 rokov histórie* (1975), *Veľká Morava a Bratislava* (1985), *Devín v 15. až 18. storočí* (1992 – 1994), *Devín a jeho majitelia* (1998 – 1999) a ďalších. Bola spoluautorkou stálej expozície na hornom hrade pod názvom *Stavebný vývoj hradu Devín*. Ing. Jana Hlavicová bola vždy ústretová ku každému, kto potreboval odborné informácie, či to boli kolegovia, študenti alebo laickí záujemcovia o históriu.

Pani Ing. arch. Jane Hlavicovej želáme pri jej krásnom životnom jubileu pevné zdravie, veľa životného optimizmu a spokojnosti v súkromnom živote.

Katarína Harmadyová

Profesorovi Romsauerovi k sedemdesiatke

Nebudem písať medailónik o jubilatovi, len by som rád uviedol niekoľko osobných spomienok. Boli sme v rokoch 1966 – 1971 spolužiaci na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave (našimi spolužiakmi boli Štefan Holčík, Petr Novák a Viera Ondrušková Korčeková) a väčšinou sme bývali aj spolu na izbách v internátoch Horský park a Mlynská dolina. Peter bol o rok starší, keďže sa vtedy otváralo štúdium archeológie každé dva roky. Jeden rok bol teda zamestnaný v Archeologickom ústave SAV v Nitre. Tam sa mnohému priučil a ja som vďaka prijímal jeho znalosti a skúsenosti – najmä na výskume po prvom ročníku vo Veľkej Lomnici (známe opevnené sídlisko badenskej kultúry). Počas štúdia sme zažili množstvo (väčšinou veselých) príhod, zmienim sa o jednej, ktorá začalo relatívne veselo, ale mohla skončiť aj smutnejšie.

V roku 1968 sme sa vybrali autostopom navštíviť mojich príbuzných v Juhoslávii (vtedy sa to vcelku bez problémov dalo) a zároveň sme si chceli pozrieť úžasnú expozíciu Národného múzea v Belehrade. Autostop bol v tých dobách veľmi populárny a študentmi často využívanou formou lacného cestovania. Príliš sa nám so stopovaním nedarilo – vyzerali sme ako nejakí tuláci – a noc nás zastihla ešte v Maďarsku. Uložili sme sa k spánku (aspoň sme si to mysleli) do stohu slamy. Lenže sme si nevšimli, že stoh stojí neďaleko osamelej usadlosti a jeho hrdý a zodpovedný strážca sa nás snažil svojím brechotom odohnať. Periodicky sa vracal ku stohu, museli sme teda vyliezť hore. Nad ráno sme to už nevydržali a pobrali sme sa nevyspatí zase na stop. Vcelku rýchlo sme dorazili k mojim príbuzným do juhoslovanského pohraničného mesta Subotica, kde sme sa trochu zregenerovali a o pár dní sme vyrazili do Belehradu – opäť stopom. Mali sme väčšie šťastie – stopli sme slovenský zájazdový autobus, ktorý nás doviezol až do cieľa našej cesty.

Po celodennej prehliadke mesta a samozrejme múzea sa nám nepodarilo zohnať lacný nocľah, tak sme sa rozhodli prespať na stanici. Neboli sme tam sami, ale zrejme práve kvôli takýmto nocľazníkom o polnoci zatvorili stanicu a všetkých vyhnali von. Všimli sme si, že ľudia začali obsadzovať telefónne búdky v parčíku pred stanicou, tak sme si aj my jednu vybrali (vtedy tam boli dosť priestrané búdky, takže sme sa tam zmestili aj dvaja). Pri tej príležitosti sme mali možnosť na vlastnej koži zistiť rozdiel medzi našou a juhoslovanskou políciou. Po niekoľkých hodinách akého – takého spánku nám zabúchal na búdku policajt a spýtal sa čo sme zač. Po vysvetlení, že sme študenti zo Slovenska sa nás snažil nahovoriť, aby sme si ľahli na lavičky v parku, lebo tam je vraj pohodlnejšie. S vďakou sme odmietli – v búdke bolo totiž teplejšie ako v parku. U nás by vtedy s nami policajti tak milo nezaobchádzali...

Na druhý deň sme sa vrátili do Subotice (vlastne až na tretí, lebo sme to opäť do večera nestihli a spali sme v rodine šoféra, ktorý nás posledný viezol, ale už nešiel ďalej). Ja som potom ostal u svojich príbuzných a Peter sa vracal autostopom domov. V Maďarsku si stopol človeka, ktorý keď zistil, že je Slováčok, tak sa začudovane spýtal, prečo ide domov, či nevie čo sa deje. Bol totiž 21. august a práve nás obsadili vojská tzv. Varšavskej zmluvy pod patronátom ruskej armády. Hranice boli uzavreté a Peter sa rozhodol, že sa ohlási u svojej príbuznej v Ostrihome. Cestoval tam vlakom z Budapešti a na stanici v Ostrihome ho obvinili ruskí vojaci, že ukradol nejaké guľometné pásy a dokonca mu hrozilo zastrelenie. Našťastie sa to podarilo vysvetliť (už si to nepamätám ako, možno sa tie pásy našli – pre záujemcov podá vysvetlenie jubilant). Študent Romsauer sa potom chodil pozeráť na svoj rodný dom v Štúrove na druhom brehu Dunaja, ale domov sa dostal asi až po dvoch týždňoch. Odvtedy s úsmevom spomína, že bol v maďarskom zajatí...

Ad multos annos (netýka sa to maďarského zajatia...)!

Eduard Krekovič

Iveta Kaczarová rodená Tóthová je jubilantka

Keď som sa prvýkrát dozvedela, že Iveta (takto našu jubilantku volám) mala v tomto roku okrúhle jubileum, 60 rokov, pomyslela som si, že ide o nejaký žart. Vždy som ju považovala za oveľa mladšiu ako som ja a moji vrstovníci. Možno pre jej štíhlu postavu, milý úsmev, ktoré dojem o mladom človeku ponúkajú.

Narodila sa 10. 4. 1957 v Hnúšti, takže tento rok 2017 je skutočne jej jubilejný, aj keď to s miernou nedôverou voči faktom pripúšťam. Na základnú školu chodila na ZŠ v Šuriciach a Fiľakove, a na gymnázium v rokoch 1972 – 1976 vo Fiľakove. Odbor archeológia študovala na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v rokoch 1976 – 1981, kde sme sa prvýkrát stretli. Po skončení štúdií na univerzite krátko pracovala v Archeologickom ústave SAV v Nitre (1981 – 1982), odkiaľ prešla pracovať do Novohradského múzea a galérie v Lučenci (ďalej len NMG). Od roku 1994 je jeho riaditeľkou. Skutočnosť, že má funkciu riaditeľky múzea jej nijako osobnostne neublížila. Ak sme my, kolegovia z inej inštitúcie niečo z jej múzea a jeho okolia potrebovali alebo sme boli v Lučenci, ochotne vždy pomohla, zariadila, vybavila. Novohradské múzeum a galéria je regionálnou inštitúciou, zriaďovateľom je Banskobystrický samosprávny kraj. Pôvodne bolo múzeum samostatné, k zlúčeniu s galériou prišlo v roku 2004. Pamätám si, že v časoch samostatného fungovania múzea a galérie boli rôzne problémy hlavne priestorové, s ktorými pani riaditeľka a jej pracovníci museli zápasiť. K zlúčeniu múzea a galérie došlo hlavne z praktických dôvodov (okrem priestorových problémov to boli zdvojené funkcie, ktoré odčerpávali aj tak nedostatočné financie a iné). Dosť kritizované zlúčenie oboch inštitúcií sa uskutočnilo bez prevádzkových problémov, čo je nepochybne tiež zásluha našej jubilantky. Dnes sa múzeum aj galéria venujú spoločnej výskumnej a výstavnej činnosti. Novohradské múzeum a galériu nájdete v pamiatkovej budove bývalého župného súdu v historickom jadre mesta, teda na Kubínyho námestí.

Okrem múzea pôsobí naša jubilatka aj v iných organizáciách. Do Slovenskej archeologickej spoločnosti vstúpila 25. 2. 1983 a pôsobí v nej doteraz. Od roku 2011 pôsobí v Zväze múzeí Slovenska (ďalej len ZMS), kde sa zasadzuje hlavne o intenzívnejšiu spoluprácu ZMS s Radou galérií na Slovensku. Pri príležitosti významného pracovného jubilea, 35 rokov odpracovaných v múzejníctve, bola ocenená pamätným listom ZMS. 30. 3. 2017 na celoslovenskom valnom zhromaždení ZMS bola zvolená za predsedníčku predstavenstva. V tejto súvislosti pripomeniem, že ZMS je profesijné záujmové združenie múzeí so sídlom v Banskej Bystrici, reprezentuje 69 členských múzeí z celkového počtu 94 múzeí evidovaných v Registri múzeí a galérií SR. Predstavenstvo ZMS má 9 členov, predsedu a 8 volených členov.

Možno by stačil takýto stručný prehľad kariérnych úspechov, ktoré nepriamo hovoria o veľkej práci tejto archeologičky, múzejníčky, riaditeľky a teraz aj celoslovenskej predsedníčky ZMS. Ale nie je to len organizačná činnosť, ktorou sa Ivet o svoje úspechy zaslúžila. Z publikačnej činnosti pripomeniem správu v AVANS-och 1981, 1982 o výskumoch v Pincinej (spoluautor V. Furmánec), v spoluautorstve sa podieľala na monografii Fil'akovo 1246 – 1996. Editoricky sa podpísala na zborníkoch Ján Šalamún Petian – Petény, Husiti na Slovensku a História a súčasnosť múzejníctva v Novohrade. Spolupracovala aj na katalógoch k podujatiu Trienále akvarelu a Medzinárodné keramické sympóziu Kalinovo – Lučenec.

Nezabudla ani na archeológiu, aktívne sa zúčastnila terénnych výskumov ako už spomenutá lokalita v Pincinej, ďalej výskumy v Buzitke, Haliči, Prši, Holiši, Fil'akove, Lučenci a s aktívnym terénnym výskumom neprestala ani v súčasnosti.

V rámci múzejnej praxe bola kurátorkou viacerých výstav a je spoluautorkou stálej expozície NMG s názvom „Poklady minulosti“.

Za významný jej prínos sa považuje pôsobenie v cezhraničnej spolupráci s krajinami V4.

Ako riaditeľka získala prostredníctvom akvizícií množstvo cenných predmetov, najmä z oblasti sklárstva a smaltovníctva, na ktoré sa NMG špecializuje.

Nie je všetko ideálne, problematickým pre NMG je dlhodobý nedostatok vhodných výstavných priestorov ako aj priestorov na depozitár múzejných predmetov. Jediná výstavná budova je v alarmujúcom stave, priestory sú energeticky náročné, podlahy zastaralé, chýba bezbariérový prístup. Projekty na celkovú rekonštrukciu budovy z eurofondov boli už dva krát zamietnuté. NMG usporadúva multižánrové výstavy, ktoré sú zostavené z výtvarných diel a muzeálnych exponátov. NMG našťastie disponuje úžasnou záhradou, ktorú v letných mesiacoch využíva na organizovanie rôznych podujatí v príjemnej atmosfére fontány a zelene, čím dokáže ako-tak vykryť nedostatok priestorov.

Do ďalších rokov Ti Ivet prajeme úspešné vyriešenie priestorových problémov Múzea, ako aj iných, ktoré sa v živote vyskytujú a zostaň aj naďalej tým príjemne mlado pôsobiacim, milým a usmiatem človekom, ako to bolo doteraz.

Mnogaja ljeta!

Danica Staššíková-Štukovská

Pramene:

<https://mynovohrad.sme.sk/c/20495980/predsednickou-zvazu-muzei-na-slovensku-sa-stala-iveta-kaczarova.html#ixzz4xrRzzLuw>

Za poskytnutie doplňujúcich informácií a foto ďakujem pani Mgr. Škodovej z NMG v Lučenci.

Životné jubileum Ivony Vlkolinskej

Ku generácii, ktorej príslušníci oslávili v roku 2017 okružle životné jubileum, sa pripojila aj PhDr. Ivona Vlkolinská, CSc. Narodila sa 6. 7. 1957 v Martine. Po gymnaziálnych štúdiách v Považskej Bystrici absolvovala v roku 1981 štúdium archeológie na FF UK v Bratislave. hneď po štúdiách nastúpila do služieb Archeologického ústavu SAV v Nitre a tomuto pracovisku je verná dodnes. Ako kmeňová zamestnankyňa inštitúcie obhájila v roku 1995 kandidátsku prácu. Odborne sa od počiatku orientovala na včasný stredovek, predovšetkým na štúdium keramiky. Táto problematika sa postupne stala ťažiskom jej odbornej práce. Výsledky svojho bádania predstavila na domácich i zahraničných (Česká republika, Poľsko, Ukrajina, Maďarsko, Nemecko, Veľká Británia) odborných fórach. S odbornou orientáciou jubilatky korešponduje aj jej publikačná činnosť, dosahujúca doteraz desiatky jednotiek, zverejnených na Slovensku i zahraničných renomovaných archeologických periodikách či zborníkoch. Medzi nimi nájdeme aj príspevky, v ktorých sa jubilatka zaoberala špecifickými témami, ako grafitovou keramikou, značkami na dnách či zvláštnymi tvarmi nádob. Pozornosť si zaslúži aj „exkurz“ do štatisticko-

matematických metód, ktoré aplikovala práve na typológiu a technológiu včasnostredovekej keramiky. Tu treba oceniť nielen výsledky, ku ktorým dospela, ale už samotný fakt, že našla odvahu zhostiť sa tejto problematiky, ku ktorej

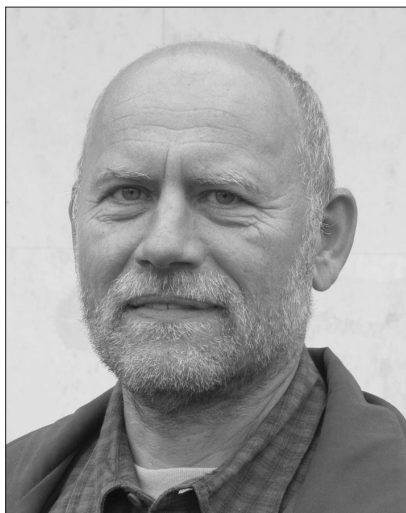
mnohí z nás dodnes pozerajú s úctou. Pozitívne rezonovanie vedeckej práce jubilantky, jej publikačné i prezentačné výstupy možno doložiť aj skutočnosťou, že renomovaná bádatelka, popredná odborníčka na včasnostredovekú archeológiu Darina Bialeková si práve Ivonu Vlkolinskú vybrala ako spolupracovníčku pre monografické spracovanie rozsiahleho a dlhoročného výskumu hradiska a podhradí v Pobedime.

Neprehliadnuteľná je aj organizátorská činnosť Ivony Vlkolinskej. „Ostrohy“ získala ako členka organizátorského tímu, ktorý pripravoval a zabezpečoval XII. Svetový kongres archeológov v Bratislave. Vyše 20 rokov plnila aj úlohy pri budovaní dokumentačného zázemia Archeologického ústavu, či už pri tvorbe informačného systému v prechode na počítač alebo v náročnej funkcii vedúcej oddelenia vedecko-technických informácií. V jej náplni bolo aj zabezpečenie výmeny literatúry so zahraničnými partnermi. K týmto aktivitám treba spomenúť funkciu výkonnej redaktorky časopisu Slovenská archeológia a odbornej redaktorky ročenky AVANS.

Jubilantku všetci poznáme ako sympatickú kolegyňu, vždy ochotnú pomôcť, šíriacu okolo seba pozitívnu energiu s pre ňu typickým, jemným úsmevom. Prajeme Ivone do ďalších decénii veľa zdravia, úspechov v práci i v súkromí.

Vladimír Turčan

Životné jubileum PhDr. Gabriela Fuseka, CSc.

Je neuveriteľné, ako čas rýchlo plyní. Je to už šesťdesiat rokov, čo jubilant v Trnave uzrel svetlo sveta (*9. 8. 1957). Základnú školu i Gymnázium absolvoval v Novom Meste nad Váhom. V rokoch 1976–1981 študoval odbor archeológia na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského. Vo svojej hodnotnej diplomovej práci sa zaoberal osídlením v dobe bronzovej (Spoločnosť a hospodárstvo na východnom Slovensku v období zániku otomanskej kultúry). Od apríla 1981 až po dnes je pracovníkom Archeologického ústavu SAV v Nitre. Na jeho pôde sa začala dynamicky rozvíjať kariéra vedca, orientujúceho sa na problematiku včasného stredoveku. Vo svojej práci si čoskoro získal rešpekt nielen svojimi terénnymi aktivitami, ale aj celým radom novátorsky ladených príspevkov, štúdií a článkov. Prejavil v nich mnoho odvahy, keď prezentoval nové názory na stereotypne ponímaný vývoj osídlenia v danom období a nebál sa diskusie s odborníkmi. V roku 1983 získal akademický titul PhDr. a v roku 1993 po úspešnom obhájení dizertačnej práce „Včasnოსlovenské osídlenie Slovenska“ pripojil k svojmu menu vedeckú hodnotu kandidáta vied (CSc.). Kandidátsku prácu následne pod mierne zmeneným názvom monografickým

spôsobom publikoval (Slovensko vo včasnოსlovenskom období. Archaeologica Slovaca Monographiae. Studia 3. Nitra 1994). V roku 1997 nastúpil na ročný študijný pobyt, ktorý zastrešovala nadácia Volkswagen Stiftung. V rámci uvedeného pobytu sa podieľal na pedagogickom procese v Insitute für Vor- und Frühgeschichte, Johann Wolfgang Goethe-Universität Frankfurt am Main, kde viedol seminár „Včasnოსlovenské osídlenie Karpatskej kotliny“.

Ukutočnil celý rad terénnych archeologických výskumov. Spomenúť možno tieto: 1981 – Mužla-Čenkov, Chľaba, 1982 – Komjatice-Legionárske, 1983 – Nitra-Športový areál, Nitra-Na Vršku, 1984 – Nitra-Mikov dvor, 1985 – Bielovce, Nitra-Šindolka, 1986 – Nitra-Šindolka, 1988 – 1990 – Nitra-hrad, 1995 – Nitra-Šindolka, 2013 – 2017 – Divinka.

Mimoriadne bohatá a podnetná publikačná činnosť jubilanta obsahuje viac ako 120 titulov pôvodných vedeckých prác. Jej zoznam je dostupný na stránke http://www.sav.sk/index.php?lang=sk&doc=user-org-user&user_no=2735&action=publications.

Okrem už uvedeného sa Gabriel Fusek spolupodieľal na redakčnom spracovaní zborníka Frühmittelalterlicher Burgenbau in Mittel- und Osteuropa, zostavil a redakčne spracoval Zborník na počesť Dariny Bialekovej a zborník Studien zum frühen Mittelalter. Je spoluzostavovateľom monografie Dejiny Nitry. Od najstarších čias po súčasnosť.

Nezanedbateľnou je i jeho činnosť v oblasti realizácie viacerých grantových projektov agentúry VEGA, APVV ako aj medzinárodných projektov (Slovensko, Poľsko). Viedol jednu diplomovú prácu a bol školiteľom troch doktorandov. Viaceré podrobnosti o jubilatovi možno nájsť aj na stránke http://www.sav.sk/uploads/Spickove_vedecke_timy_a_osobnosti_SAV.pdf.

Od roku 1990 bol členom redakčnej rady časopisu Slovenská archeológia. V tiráži tohto profilového periodika Archeologického ústavu SAV v Nitre sa od roku 1998 objavuje meno Gabriela Fuseka vo funkcii hlavného redaktora. Právom možno oceniť jeho nezvyčajnú náročnosť k autorom, ktorí do časopisu prispeli. Pre jubilanta je charakteristická mimoriadna dôslednosť nielen z hľadiska obsahu príspevkov, ale aj po ich formálnej stránke. V roku 2013 mu bola udelená medaila pri príležitosti 60. výročia založenia SAV, pričom bol zaradený medzi špičkových pracovníkov SAV na základe hodnotenia ARRA.

Predchádzajúci text dokladá jeho vedeckú rozmanitosť a mnohovýstevnosť. Nemôžem však nespomenúť niekoľko bezprostredných zmienok. S kolegom Fusekom som sa zoznámil krátko po jeho vstupe na pôdu Archeologického ústavu SAV v Nitre. V tomto čase totiž nebolo vôbec jednoduché stať sa pracovníkom zmienenej inštitúcie. O to viac

treba oceniť skutočnosť, že si ho vtedajšie vedenie ústavu vybralo. Zakrátko sme sa stali priateľmi, ktorí sa navzájom rešpektujú a kolegami, ktorí dokážu diskutovať na rôznorodé témy. Výsledkom našich početných rozhovorov a diskusií a sú viaceré spoločné príspevky a štúdie. Niektoré sa rodili ľahko, iné ťažšie. Ich vznik bol podmienený náročnosťou tém a intenzitou akýchsi sporov. Som presvedčený, že iba v „spore“ sa rodí podnetná myšlienka a z nej vyplývajúci produkt. A ešte jedna veľmi osobná spomienka. V roku 1984 sa Gabriel Fusek významnou mierou podieľal na výskume pohrebiska z obdobia avarského kaganátu v Obide, ktorého som bol vedúci. Jeho prínos z hľadiska spôsobu odкрývania hrobov a ich dokumentovania bol pre mňa nielen podnetný, ale aj neoceniteľný.

Milý Gabko, viac ako rád ti za priateľov, kolegov, členov SAS pri SAV a samozrejme aj za seba chcem popriať ešte veľa tvorivých rokov, zaželať dobré zdravie, spokojnosť a neutíchajúci elán pri plnení nových výziev. V neposlednom rade ešte mnoho pozoruhodných objavov v problematike včasného stredoveku.

Jozef Zábojník

Životné jubileum PhDr. Ivana Chebena, CSc.

V tomto roku oslávil svoje významné životné jubileum popredný slovenský archeológ PhDr. Ivan Cheben, CSc. Jubilant sa narodil v r. 1952 v Banskej Bystrici. Strednú školu absolvoval vo svojom rodisku v rokoch 1968-1971. Od roku 1971 do 1975 pracoval v pozícii technika v Mestskom múzeu v Bratislave na archeologickom výskume Devína. V r. 1973 bol prijatý na vysokoškolské štúdium archeológie na Katedre archeológie a všeobecných dejín na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave. Štúdium úspešne ukončil v r. 1978 a následne bol prijatý na miesto odborného pracovníka do Archeologického ústavu SAV. V r. 1983 obhájil titul PhDr. a v r. 1997 úspešne ukončil kandidátsku dizertáciu s témou Kultúrne vyznievanie železovskej skupiny a počiatok vývoja lengyelskej kultúry. Patril k úzkemu tímu mladých pracovníkov, ktorí po r. 1991 iniciovali aktívnu realizáciu záchranných archeologických výskumov na rôznorodých stavbách na celom území Slovenska.

V r. 1996-2008 pôsobil vo funkcii zástupcu vedúceho vedeckého oddelenia, v r. 2005-2016 predsedal Edičnej rade AÚ SAV. V období 2008-2016 bol vedúcim Oddelenia terénneho výskumu a zároveň prvým zástupcom riaditeľa ústavu. V týchto pozíciách venoval obrovské množstvo svojej energie vedecko-organizačnej činnosti a aktívne ovplyvňoval edičnú politiku a tiež získavanie i realizáciu záchranných archeologických výskumov. Od r. 2016 sa naplno skoncentroval na plnenie projektov VEGA (Civilizačný vývoj a štruktúra osídlenia v období kultúry lineárnej na dolnom Požitaví), APVV (Dynamika využívania surovínových zdrojov v paleolite a neolite na západnom Slovensku) a medzinárodného vedeckovýskumného projektu v rámci DFG s Christian-Albrechts Universität Kieli zameraného na výskum mladoneolitického osídlenia vo Vrábľoch a na Požitaví.

V jeho odbornom zameraní je zreteľná dominancia záujmu o výskum vývoja spoločenstiev kultúry lineárnej a železovskej skupiny. Tento záujem sa naplno prejavil po nástupe do pracovného pomeru. K prvým väčším výskumom patrili vykopávky v lokalite Bína prioritne zamerané na eneolitické a včasnostredoveké osídlenia. K jeho najvýraznejším výskumom patria aktivity na náleziskách Bajč, osada železovskej skupiny (1987-1992), súbor výskumov na stavbe Preložka ropovodu Žitný ostrov (1992-1994), z ktorých je potrebné uviesť nájdené unikátne časti výzbroje v Cíferi, časť Pác a germánske žiarové pohrebisko z doby rímskej zachytené na Slovensku po dlhých rokoch, Pata – sídlisko a kompletne preskúmané pohrebisko kultúry únětickej zo staršej doby bronzovej (1997-1999), Skalica – po prvýkrát na Slovensku odkryté nálezy typickej keramiky kultúry zvoncovitých pohárov, Čierne Kľačany - výskum na rozsiahlom nálezisku z obdobia lineárnej kultúry i železovskej skupiny (preskúmaný jeden dom s kolovou konštrukciou) a významné je odkrytie dvoch domov ludanickej skupiny i s výskytom medenej rudy.

K doslova prelomovým výskumom možno zaradiť systematický prieskum zdrojov radiolaritu vo Vršatskom Podhradí, výskum polykultúrnej lokality v Trenčíne – najväčšie pohrebisko lužickej kultúry na Slovensku a včasnostredoveké sídlisko, zaniknutá stredoveká dedina (2002-2004, 2007-2008). Od r. 2012 sa spolu s Michalom Chebenom zameriava na výskumy na hornom Požitaví.

Aktuálne venuje veľkú časť svojich aktivít spoločnému výskumnému projektu s univerzitou v Kieli - výskum rozsiahleho sídliskového areálu kultúry lineárnej a železovskej skupiny južne od Vrábeľ, zameraného aj na využívanie rôznorodých prírodovedných analýz osvetľujúcich život neolitického človeka a environmentálne témy. Okrem iného tu ide aj o jedno z mála opevnených sídlisk mladšej doby kamennej v strednej Európe.

Ako školiteľ doteraz úspešne vyškolil troch aktívne publikujúcich doktorandov - Rastislav Hreha, Jozef Ďuriš a Róbert Malček.

V štatistike publikačnej činnosti má aktuálne 427 jednotiek, z toho 3 monografie, resp. štúdie v rozsahu monografie a 85 vedeckých štúdií so značným citačným ohlasom.

V súvislosti s jeho jubileom je treba uviesť aj aktivity v stavovských domáciach i medzinárodných organizáciách. V rokoch 2004-2007 bol predsedom Slovenskej archeologickej spoločnosti, ktorú v tom čase pozdvihol na aktívneho

činiteľa v slovenskom archeologickom živote. Nielen že sa zjazdy SAS začali konať na rôznych miestach Slovenska (Smolenice, Kováčová, Trebišov), ale SAS začala vplývať aj na prípravu zákonných noriem, vyhlášok či usmernení. V rokoch 2002-2008 bol členom Archeologickej rady pri Ministerstve kultúry SR. Od r. 2010 je členom subkomisie Odborno-metodickej komisie PÚ SR pre archeológiu. V r. 2003 sa stal znalcom v odbore Archeológia. V r. 1993-1994 absolvoval významný študijný pobyt Alexander von Humboldt Stiftung na Johann-Wolfgang Goethe-Universität vo Frankfurt nad Mohanom u prof. Dr. J. Lünninga a v rokoch 1999-2000, 2004-2005 a 2011 na Karls-Ruprecht-Universität v Heidelbergu u prof. Dr. J. Marana. Tu získal aj mnohé vedecké i priateľské kontakty, ktoré v prospech archeológie rozvíja podnes.

Od r. 2009 je členom Edičnej rady SAV. Nadviazal tak na svoje aktívne pôsobenie v redakčných radách vedeckých časopisov a zborníkov - Ve službách archeológie, Brno (2007-2008), Interdisciplinaria archaeologica, Olomouc (2010 - 2015), Slovenská archeológia, Nitra (2008 - trvá), Študijné zvesti AÚ SAV, Nitra (2005 - trvá), AVANS – Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku (hlavný redaktor, 1996 - trvá). Mal rozhodujúci podiel na vzniku sérieu zborníkov Otázky neolitu a eneolitu našich krajín, kde bol v r. 2002, 2005, 2008, 2013 a 2017 aj zodpovedným redaktorom.

Výrazný je aj jeho podiel na organizácii domácich i medzinárodných vedeckých konferencií Otázky neolitu a eneolitu našich krajín (1992, 1995, 2001, 2004, 2007, 2010, 2013, 2016), Prírodovedné metódy v službách archeológie (2004, 2006, 2008). Je nositeľom bronzovej plakety AÚ SAV.

Súčasťou jeho činnosti sú aj popularizačné aktivity. K najzaujímavejším patria výstavy - Archeologické múzeum SNM – spoluautor trvalej expozície Pravek Slovenska, Trenčín - trvalá výstava ukážky hrobov z lužického pohrebiska v priestoroch OC Laugaricio, Ponitrianske múzeum v Nitre – spoluautor výstavy o výsledkoch výskumov v Pate.

Pri tomto životnom jubileu chcem v mene svojom i v mene pracoviska a kolegov jubilantovi úprimne poďakovať za jeho obetavú prácu nielen v prospech jednotlivca, ale prioritne v prospech celej slovenskej archeológie. Spolu s ďalšími priateľmi a kolegami sa pridávame k celému radu gratulantov a prajeme veľa ďalších rokov zdravia, rodinnej pohody, neutíchajúcej zberateľskej vášne a mnoho archeologických objavov a publikácií.

Ad multos annos!

Matej Ruttkay

SPOMÍNANIE

PhDr. Titus Kolník, DrSc. nás navždy opustil

Archeológia je fascinujúca veda aj preto, že jej poznatky pri väčšine objavov nie sú definitívne uzavreté. Každá generácia bádateľov má šancu rozšíriť ich a objaviť aj k dávnejšie vykopaným nálezom nové súvislosti. Nie je odkázaná, ako nejedna historická disciplína, iba na „pretáčanie starého vína do nových sudov“, iba na reinterpretáciu starých prameňov, ale pre archeológov sa stále rodí obrazne povedané aj nové hrozno. Závisí iba od nich, ako ho dokážu zúšľachtiť a spracovať.

T. Kolník 2009, Historická revue 1/2009

S hlbokým zármutkom oznamujeme, že v nedeľu 26. novembra 2017 nás navždy opustil jeden zo zakladateľov Slovenskej archeologickej spoločnosti SAV a nestor slovenskej archeológie PhDr. Titus Kolník, DrSc., narodený 1. januára 1932 v Hrachovišti. Študoval archeológiu a národopis na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave a Filozofickej fakulte Univerzity Karlovy v Prahe (1950 – 1955). Od roku 1954 bol pracovníkom Archeologického ústavu SAV v Nitre, viedol Protohistorické a slovanské oddelenie (1961 – 1964, 1966 – 1970). Bol členom Nemeckého archeologického inštitútu, Rakúskeho archeologického inštitútu a Vedeckého kolégia SAV pre kultúrno-historické vedy. Bol nositeľom Ceny Slovenského literárneho fondu (1984), Zlatej čestnej plakety SAV E. Štúra za zásluhy v spoločenských vedách (1997) či Zlatej plakety za skvelé dlhoročné výsledky v oblasti archeológie doby rímskej AÚ SAV (2007) a v roku 2016 mu Spolok slovenských spisovateľov, ako svojmu dlhoročnému členovi, udelil čestné uznanie za trvalý prínos do slovenskej archeológie a kultúry

a to pri príležitosti jeho životného jubilea, ktoré oslávil v januári 2017.

PhDr. Titus Kolník, DrSc. položil základy bádania o dobe rímskej na Slovensku.

Ostáva naďalej medzi nami svojimi významnými prínosmi pre celú spoločnosť.

Česť jeho pamiatke!

Výbor SAS pri SAV

Popredný maďarský archeológ Dr. Nándor Kalicz, DrSc. po pretrvávajúcich zdravotných problémoch 15. 4. 2017 vo veku 88 rokov skončil ľudský i archeologický bohatý život. Narodil sa 6. 3. 1928 v Tarnabode, ktorý aj jeho zásluhou sa stal významnou archeologickou lokalitou.

Po štúdiu archeológie u profesora Jánosa Bannera na univerzite v Budapešti pôsobil krátko v župných múzeách a od roku 1961 nastúpil do Archeologického ústavu Maďarskej akadémie vied na archeológom známej adrese Úri utca 49. Tam sme sa s ním a s jeho manželkou Rózsou Kalicz-Schreiber po dlhé roky s mojou manželkou Vierou pravidelne stretávali a nad ich vždy novými neolitickými a eneolitickými nálezmi zanietené súhlasne i rozporne diskutovali. Týmto nekrológom sa teda lúčim s blízkym a vždy spoľahlivým priateľom Nándorom.

Spomenúť treba niektoré z jeho dôležitých výskumov. Medzi prvými boli žiarové hroby s antropomorfnými urnami v Ózd-Centre, ktoré ho motivovali k vtedy priekopníckej štúdii *Die Pécelser (Badener) Kultur und Anatolien* (1963) o vzťahoch badenskej kultúry k Tróji. V Zadunajsku objavil sídliská kultúry Starčevo a kultúry so starou lineárnou keramikou a ďalšie neolitické náleziská. V Potisi skúmal spolu s Jánosom Makkayom sídlisko so starou alföldskou lineárnou keramikou rovnomennej skupiny v Méhteleku (*Méhtelek. The First Excavated Site of the Early Neolithic Körös Culture in the Carpathian Basin*, 2011). Prelomový bol výskum tellu v Herpályi a neskôr v Mezökövesde s prvými kolovými stavbami kultúry s alföldskou lineárnou keramikou. K dôležitým patrí dlhoročný výskum v Aszóde so sídliskom a pohrebiskom lengyelskej kultúry – protipolu k nášmu Svodínu. Žiaľ, vydania rozsiahlej monografie sa už neodžilo.

Veľmi bohatá so širokým tematickým záberom je publikačná činnosť (okolo 300 titulov) Nándora Kalicza. Medzi prvé dodnes často citované patrí monografia *Die Frühbronzezeit in Nordost-Ungarn* (1968) o počiatkoch a chronológii staršej doby bronzovej v Potisi. Spolu s J. Makkayom vydali bohato dokumentovanú monografiu *Die Linienbandkeramik in der Grossen Ungarischen Tiefebene* (1977). Vo viacjazyčnej mutácii vyšla často citovaná kniha *Götter aus Ton* (1970; 1984) s populárnym zameraním. V mnohých štúdiách sa s veľkým prehľadom venoval kultúre so staršou lineárnou keramikou aj v súvislostiach s nálezmi zo Slovenska. Okrem menšej monografie o Aszóde veľa pozornosti venoval lengyelskej kultúre, skupine Lužianky-Sé a zvlášť jej balatonskej skupine, ktorú definoval a postupne modifikoval (*Figürliche Kunst und bemalte Keramik aus dem Neolithikum Westungarns*, 1998). Platí to aj o badenskej kultúre v Maďarsku a na Slovensku z hľadiska jej genézy a chronológie.

Nándor Kalicz patril k popredným reprezentantom maďarskej archeológie už od svojej mladosti. Patril k obľúbeným a rešpektovaným účastníkom medzinárodných konferencií a sympózií po celej Európe. V zborníku *Morgenrot der Kulturen* (2003), venovanom jeho 75. narodeninám, si ho uctili mnohí európski bádatelia a priatelia. Počas dlhej bádateľskej kariéry udržiaval vedecké a priateľské vzťahy, počínajúc Antonom Točíkom, s mnohými

slovenskými archeológmi a často bol vítaným hosťom našich konferencií i pri osobných návštevách. Bol veľmi dobrým znalcom slovenského praveku a v literatúre korektným partnerom našich bádateľov. Aj preto s vďakou týmito riadkami si Nándora Kalicza pri jeho skone na tomto mieste pripomínáme.

Nech odpočíva v pokoji.

Juraj Pavúk

Spomienka na PhDr. Ladislava Bánesza, DrSc. (22. 1. 1932 – 11. 1. 2000)

K nedožitým 85. narodeninám

Ak spomínáme na našich blízkych zosnulých, len málokedy sa ubránime pocitom bolesti duše. A tak sa snažíme skôr zaloviť v pamäti veselšie situácie či príhody, ktoré v súvislosti s danou osobou aspoň na chvíľu pomôžu zahnať strach z ľudskej pomínutelnosti.

V auguste roku 1991 finišovali prípravy na XII. Kongres medzinárodnej únie prehistorických a protohistorických vied pri Unesco, na ktorého organizácii sa podieľal spolu s českými kolegami v Prahe aj AÚ SAV v Nitre. Bolo vytvorených XV. pracovných sekcií, ktoré sa venovali otázkam metodológie, vedeckým metódam v archeológii, obdobiam praveku až stredoveku, osídleniam kontinentov, umeniu a náboženstvu, ako aj ochrane kultúrneho dedičstva (Pavúk 1992, 165). Archeologický výskum zameraný na prezentáciu paleolitu (sekcia III) sa uskutočnil v letných mesiacoch tohože roku v Moravanoch nad Váhom, neďaleko kúpeľného mesta Piešťany. Balneologické múzeum v Piešťanoch participovalo na kongrese svojou výstavou „Dejiny archeologického bádania v Moravanoch nad Váhom“, odprezentovanou v areáli tamojšieho renesančného kaštieľa. V istý nadpriemerne horúci augustový deň sme sa vybrali ako muzeálni pracovníci do Moravian na prehliadku výskumov, ktoré sa realizovali v polohe Lopata a Podkovica/Žakovská. Auto sme zaparkovali pri maringotke AÚ SAV, neďaleko rodinného domu Jozefa Košinára. Jožo pracoval ako elektrikár vo vtedajších Slovenských liečebných kúpeľoch, preto nemal problém napojiť maringotku na odber elektrickej energie. Inak bolo o ňom známe, že vždy, keď mal skonsumovať nejaký čaj alebo iný nealkoholický nápoj, začal trpieť na lekárske nevysvetliteľné fobie a postihovali ho mučivé depresie. Táto diagnóza ho trápila doposiaľ. Dlhú dobu sme neváhali a vykročili sme k odokrytým sondám, kde pod vedením legendárneho profesora J. Kozłowskeho a docenta K. Sobczyka pracovalo na rozpálenej ploche niekoľko brigádnikov. Po rozhovore s nimi sme sa len ťažko vyrovnávali s vedeckým tvrdením, že poľština a slovenčina sú príbuzné slovanské jazyky. Museli sme si preto vypomáhať nielen angličtinou, ale aj gestikuláciou, mimikou a hornými končatinami. Na ďalší deň sme si dohodovorili prieskum ľavobrežia Váhu, ktorý sme i vykonali. Na našu otázku, kde sa nachádzajú dvaja členovia slovenského tímu, obaja bádatelia iba pokrčili plecami. Na prvého sme narazili v útrobach maringotky, kde ešte dospával svoj veľký sen o objavení depotu paleolitických venuší. Druhý člen výpravy zostával naďalej nezvestný. V zlomku sekundy sa ku nám prirútil rýchlosťou guľového blesku muž nízkej zavalitej postavy s potom na tvári a zarosenými okuliarmi. Už na prvý pohľad bolo zrejme, že ide o veľmi silno cítiaceho kresťana. Hoci nemal v rukách pátričky, so zopätými rukami vtrhol medzi nás so slovami: „Páni, preboha Vás prosím, pomôžte mi naložiť doktora Bánesza do auta. Dostal som príkaz od vedenia AÚ, že ho dnes musím doviesť do Nitry. Živého alebo mŕtveho.“ Striedavo pritom upieral svoj zrak na nebesia, striedavo na nás. Evidentne nás považoval za osudom mu zoslaných príslušníkov Armády spásy a nemienil nás preto pustiť skôr, kým nezrealizujeme ním predložený charitatívny počin. Smer našej cesty nevedel nič dobrého. Pri Plonkovom mlyne bol zriadený letný bufet, ktorí by českí kolegovia charakterizovali slovným spojením „podnik veľmi nevalné povesti“. V tom čase obec uskutočňovala čistenie rigolov, ktoré mali odvádzať vodu z potoka Striebornica pre prípad povodne, či pretrhnutia tamojšej umelej vodnej nádrže. K bufetu sa dalo dostať preto iba cez dve drevené fošne, avšak stačil jeden neopatrný krok a nešťastník skončil na dne priekopy. S kolegom V. Krupom a V. Pavlíkom sme zamierili ráznym krokom k bufetu. Viedol nás onen prosebník, pán Štefan Lieskovský, dnes už žiaľ nežijúci šofér AÚ SAV a pamätník popisovanej udalosti. Doktor Bánesz odpočíval v koryte rigolu a našťastie nič nenasvedčovalo tomu, že by trpel smútočnou náladou. Pri pohľade na návštevníkov bufetu nám bolo jasné, prečo sa pán Lieskovský nemohol spoliehať na záchranársku výpomoc občanov. Prvý zákazník pospával na stole, zjavne unavený ako praotec Čech po namáhavom výstupe na legendárny vrch Říp. Ďalšia skupinka štamgastov zvädzala veľmi nerovnocenné súboje so zemskou tiažou. Pôvodne sme sa domnievali, že vyprošťovacia akcia prebehne bez komplikácií. Opak bol pravdou. Prvé pokusy by sa dali charakterizovať ako scény z rozprávky „ťahala babka cukrovú repku“. Aj bohovia na Olympe museli puknúť od smiechu pri pohľade na piatich dospelých chlapov váľajúcich sa na dne moravianskeho jarku. Laci bol totiž mohutný chlap a ani nie tak svojou výškou, ako svojou váhou. Jeden zo záchranárskych pokusov sa však predsaden vydaril a ten sa ukázal pre ďalší chod dejín ako rozhodujúci. Víťazoslávne sme kráčali po obecnej asfaltke smerom k služobnému autu, každý z nás držiak v ruke jednu Laciho končatinu. Popri nás prechádzali v húfoch rekreanti, ktorí sa chystali zvlažiť svoje telá vo vodách striebornickej umelej vodnej nádrže. Sledovali nás s veľkým záujmom, začudovane otáčajúc svoje hlavy ku nám i z väčších vzdialeností. S najväčšou pravdepodobnosťou nás považovali za členov amatérskeho súboru, nacvičujúceho folklórne pásmo „Vynášanie Moreny“ (i keď v dosť nezvyklom ročnom období). Najhoršie bolo však to, že „Morena“ počas celého transportu po nich pokrikovala: „Kde je moja laska, kde je moja laska?“ My, čo sme poznali Laciho už skôr, sme vedeli, že postráda svoju vychádzkovú palicu („laska“ znamená po poľsky „palica“). Keď sme konečne natlačili Laciho do auta, pán Lieskovský žiaril od šťastia. Ešte aj dnes som presvedčený o tom, že dal za nás slúžiť ďakovnú omšu v niektorom z početných nitrianskych kostolov.

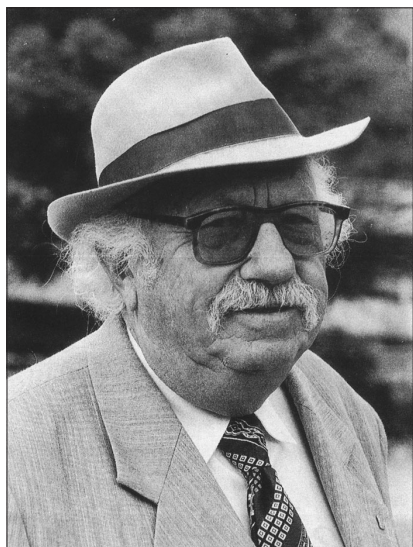
Na doktora Bánesza nemožno zabudnúť, pretože ako odborník mal na medzinárodnej scéne obrovský kredit progresívneho vedca. Napriek tomu zostával vždy pri zemi a uchovával si svoj kus dobráckeho a dnes už čoraz vzácnejšieho človečenstva. Vyhľadávali ho radi i slovenskí kolegovia a študenti, ktorým bol vždy ochotný pomôcť. Svojím úsmevom a ľudskosťou dokázal odzbrojiť každého neprajníka. Pre neho príznačnú povahu „pohodáka“ pretavil i do pomalejšej reči, s nezameniteľným maďarským akcentom. Zákerná choroba spôsobila, že mnohé zo svojich projektov už nestihol dokončiť. Splnil sa mu aspon jeho posledný sen, aby sa dožil prelomového roku 2000. Dňa 11. januára nás síce doktor Bánesz opustil, ale spomienky na neho tu navždy zostanú medzi nami.

Róbert Bača

Literatúra:

Pavúk, J. 1992: XII. Kongres medzinárodnej únie prehistorických a protohistorických vied pri Unesco. Slovenská archeológia 11, 165-168.

100 rokov od narodenia Bela Pollu
(12. apríl 1917, Humenné – 16. august 2000, Bratislava)

Uplynula storočnica od narodenia Belu Pollu, zakladateľa archeológie stredoveku na Slovensku. Narodil sa v rodine talianskych prisťahovalcov. Odbornú profiláciu a osudy bádateľa určili dva faktory. Prvým z nich bolo štúdium slovenčiny a histórie v rokoch 1937 – 1942 na Univerzite Komenského v Bratislave. Od skončenia školy sa venoval histórii, predovšetkým archívne výskumu. V tomto období publikoval viacero príspevkov, zameraných predovšetkým na národnostnú otázku, dejiny Matice slovenskej, Memorandum a osobnosti národného obrozenia. Druhým faktorom bola osobná tragédia bádateľa, keď strávil niekoľko rokov ako politický väzeň (1950 – 1953). Po návrate na slobodu mal obmedzený priestor na vedeckú činnosť. Zakotvil v Archeologickom ústave SAV v Nitre, rýchlo sa zorientoval v problematike a realizoval výskumy na viacerých významných lokalitách (Banská Štiavnica, Bratislavský Hrad, Bratislava – Most SNP, Košice-Krásna, Kežmarok). Neskôr, už v službách Slovenského národného múzea roky viedol oddelenie stredovej archeológie Archeologického múzea. Nielen pre jeho odbornosť, ale aj komunikatívnosť sa stal osobnosťou, okolo ktorej sa formovala mladšia

generácia archeológov, venujúcich sa výskumu stredoveku.

Spomenúť treba aj redakčnú činnosť B. Pollu – bol redaktorom Historického zborníka Matice slovenskej (1944 – 1946), Štúdijských zvestí AÚ SAV (1957 – 1958) a zostavovateľom 25 ročníkov periodika História (číslo 1961 – 1986) a vytvoril z neho vo vedeckom svete rešpektované periodikum. Zároveň redakčne pripravil do tlače 11 publikácií edície Fontes.

Je autorom viacerých monografií a desiatok vedeckých a odborných štúdií. V závere svojho profesionálnej kariéry spísal spomienky „Cesta storočím“ (Martin 2010). Posledné roky sa zúčastňoval aktivít v Matici slovenskej. Túto časť jeho životnej dráhy pripomína pamätná tabuľa, odhalená v Ličartovciach.

Pri príležitosti stého výročia jeho narodenia bola v SNM-Archeologickom múzeu v Bratislave dňa 18. 5. 2017 otvorená výstava „Bratrci na Slovensku“, ktorej ťažiskom sú nálezy, získané a publikované práve B. Pollom.

Vladimír Turčan

Spomienka na amatérskeho archeológa Slavomíra Dúbravského

V sviatočnom období roka, dňa 29. 12. 2016 nás nečakane a navždy opustil Ing. Slavomír Dúbravský. Hoci narodený 19. 4. 1951 v Lučenci, telom a dušou bol vždy verný Zvolenčan.

Po absolvovaní základnej školy vo Zvolene vyštudoval Strednú dopravnú školu vo Zvolene a neskôr Vysokú školu dopravnú v Žiline. Pracoval v rušňovom depe v Čiernej nad Tisou a po roku 1989 v súkromnej firme. Od roku 2004 si užíval dôchodok vo Zvolene. V rokoch 2007 až 2012 bol členom SAS pri SAV.

Už na základnej škole prejavoval aktívne kladný vzťah k archeológii. Stal sa členom archeologického krúžku pri Vlastivednom múzeu vo Zvolene (dnes Lesnícke a drevárske múzeum vo Zvolene) a pod vedením učiteľa G. Lehockého pomáhal ako žiak ZDŠ zachraňovať archeologické nálezy pri rôznych stavebných prácach vo Zvolene. Išlo hlavne o zemné práce prebiehajúce od 50. rokov na polohe Haputka neďaleko dnešného zimného štadióna, výstavbe panelového sídliska na Podborovej ako i arboréta na Borovej hore. Za zmienku stojí napríklad známy hromadný nález šiestich bronzových mečov a kruhového šperku zo Zvolena – Haputky z roku 1962 (Kuka 1965). Spomenieme aj bronzové predmety z obdobia popolnicových polí zo Zvolena – Borovej hory, ktoré Slavomír

Obr. 1. Slavomír Dúbravský spolu s J. Mihálom na Hrádku v Lieskoveci v lete 1968. Foto: G. Lehocký.

ako žiak vyzbieral pri prebiehajúcej výstavbe arboréta na Borovej hore a úprave jeho okolia v rokoch 1965-1968 a postupne odovzdal do zvolenského múzea (Zachar/Mitáš 2012). Nepovšimnuté neostali ani lokality v najbližšom okolí Zvolena, konkrétne Hrádok v katastri obce Lieskovec (Malček 2013), kde S. Dúbravský strávil s motykou v ruke pod vedením G. Lehockého spolu s ďalším členom archeologického krúžku pri VM vo Zvolene J. Mihálom nejaké letné prázdniny (obr. 1). I keď svoj záujem ďalej nerozvíjal štúdiom archeológie napr. v poľskom Krakove,

ako mu odporúčal G. Lehocký, na archeológiu nezanevrel ani počas života i napriek výberu technicky orientovaného povolania. V roku 2005 upozornil na nález hromadného nálezu 30-tich bronzových sekier pilinskej kultúry odkrytých vo Zvolene na Podborovej. V roku 2013 napríklad pomohol S. Dúbravský vytvoriť príjemné zázemie pri odkrývaní zaujímavého objektu pilinskej kultúry opäť na sídlisku Podborová, ktorý sa odkrýval priamo pod oknami jeho bytu. Posledná rozlúčka so Slávom, otcom, starým otcom a priateľom sa konala na brehu Hrona vo Zvolene-Podborovej, presne ako si zosnulý priaľ, aby sa podľa zvyklostí rôznych prehistorických kultúr vysypal jeho popol do rieky Hron. Česť jeho pamiatke!

Tomáš Zachar

Literatúra:

Kuka 1965 - P. Kuka: Bronzový poklad zo Zvolena. Archeologické rozhledy XVII, 783–790.

Malček 2013 - R. Malček: Lieskovec-Hrádok. Výšinné sídlisko badenskej kultúry. Nitra 2013.

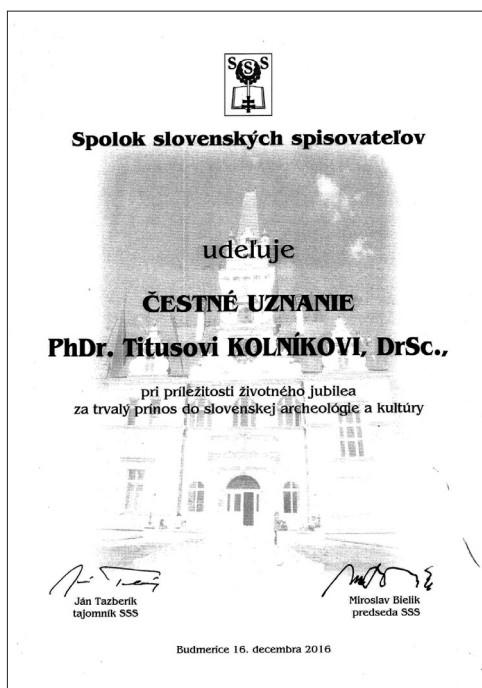
Zachar/Mitáš 2012 - T. Zachar/V. Mitáš: Bronzegegenstände der Pilinyer und Lausitzer Kultur aus Zvolen-Borová hora. Beitrag zur Bedeutung des Travertinhaufen Zvolen-Borová hora in der Urnenfelderzeit. In: Kujovský, R. - Mitáš, V. (Eds.): Václav Furmánek a doba bronzová. Zborník k sedemdesiatym narodeninám. Nitra 2012, 415–425.

OCENENIA A VYZNAMENANIA

Spolok slovenských spisovateľov udelil T. Kolníkovi čestné uznanie

V závere roka 2016 udelil Spolok slovenských spisovateľov čestné uznanie PhDr. T. Kolníkovi, DrSc. za trvalý prínos do slovenskej archeológie a kultúry a to pri príležitosti jeho životného jubilea, ktoré oslávil 1. januára 2017.

Výbor SAS pri SAV

Cena Andreja Kmeťa: PhDr. Veronika Plachá - laureátka Ceny Andreja Kmeťa 2017

Pri príležitosti Medzinárodného dňa múzeí si 6. júna 2017 z rúk ministra kultúry SR Mareka Maďariča prevzala PhDr. Veronika Plachá Cenu Andreja Kmeťa za celoživotnú prácu v oblasti múzejníctva a archeológie.

PhDr. Veronika Plachá pôsobila v rokoch 1962 – 2006 v Mestskom múzeu v Bratislave. Realizovala viaceré archeologické výskumy v historickom jadre a podhradí starej Bratislavy. Od roku 1965 bola vedúcou archeologického výskumu na hrade Devín, ktorý pod jej vedením priniesol dôležité objavy, objasňujúce význam tejto výnimočnej lokality. Preukázané bolo takmer kontinuálne osídlenie hradiska od neolitu až do novoveku. Venovala sa aj systematickej

Obr. 1. Ocenení zľava Mgr. Peter Barta - riaditeľ SNM-Historického múzea, PhDr. Margaréta Musilová, Ing. arch. Anna Gondová a Ing. arch. Eva Belláková.

dokumentačnej práci a zbierkovej evidencii predmetov. Pôsobila vo výbore Slovenskej archeologickej spoločnosti pri SAV a bola aj členkou Archeologickej rady Ministerstva kultúry SR. Výsledky archeologických výskumov publikovala v odborných časopisoch aj v článkoch určených laickej verejnosti. Výsledky svojho celoživotného bádania zhrnula so spoluautormi v dvoch monografiách *Slovanský Devín* (1990) a *Devín - dávny svedok našej minulosti* (2002).

Zúčastnila sa a aktívne vystúpila na desiatkach odborných konferenciách a stretnutí doma i v zahraničí. Bola autorkou a spoluautorkou množstva výstav a expozícií, zameraných najmä na minulosť hradu Devín.

Ministerstvo kultúry SR udeľuje Cenu Andreja Kmeťa fyzickým osobám za rozvoj, ochranu a záchranu kultúrneho dedičstva, za vedecké práce pomáhajúce odbornému rastu slovenského múzejníctva a galeristiky, etnografie a folkloristiky a za mnohoročnú odbornú prácu v týchto oblastiach.

Laureátke srdečne blahozeláme!

Zdroj: Tlačová správa MK SR, upravené

Múzeum roka/Galéria roka 2016

Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky (MK SR) každoročne vyhlasuje súťaž Múzeum roka/Galéria roka. Titul udeľuje na návrh odbornej poroty za výnimočné výsledky a komplexný profesionálny prístup pri realizácii základných odborných činností, ktoré sú v súlade so zameraním a špecializáciou múzeí a galérií.

Minister kultúry Marek Maďarič udelil titul Múzeum roka 2016 Slovenskému banskému múzeu v Banskej Štiavnici, špecializovanému múzeu s celoštátnou pôsobnosťou so zameraním na dokumentáciu dejín baníctva na Slovensku a históriu Banskej Štiavnice. Porotu zaujalo nadobudnutie historickej mapy *Mappa Metallografica, celebris Fodina Semnitiensis*, ktorá je mimoriadnym dokladom o vyspelosti baníctva v 18. storočí, vedeckovýskumná činnosť, v rámci ktorej múzeum pod vedením PhDr. Jozefa Labudu realizuje od roku 1981 systematický archeologický výskum lokality Glanzenberg. Výsledky výskumu boli publikované v monografii *Glanzenberg v Banskej Štiavnici, Archeologický výskum zaniknutej lokality* (2016). Porota pri svojom hodnotení ocenila aj nový spôsob sprístupnenia zbierkových predmetov múzea prostredníctvom výstavy *Ako sa mapovalo v baníctve*.

Zdroj: Tlačová správa MK SR, upravené

Výročná cena revue Pamiatky a múzeá za rok 2016

Redakčná rada revue pre kultúrne dedičstvo Pamiatky a múzeá spoločne s vydavateľmi časopisu Slovenským národným múzeom a Pamiatkovým úradom Slovenskej republiky udelilo po dvadsiaty šiesty raz prestížne ceny za najvýznamnejšie aktivity z oblasti ochrany kultúrneho dedičstva. Ocenenie si prevzali laureáti pri príležitosti slávnostného otvorenia Dní Európskeho kultúrneho dedičstva 2017 v Slovenskej republike.

Kategória výstava - Kelti z Bratislavy.

Margaréta Musilová, Peter Barta, Anna Gondová, Eva Belláková, Slovenské národné múzeum-Historické múzeum, Múzeum mesta Bratislavy, Mestský ústav ochrany pamiatok v Bratislave.

Kategória Periodiká - Viera Drahošová a Záhorské múzeum v Skalici za 25 ročníkov časopisu Záhorie.

Mimoriadne ocenenie

Peter Baxa, Jana Maříková-Kubková, Peter Burian, Michal Pokorný, Pamiatkový úrad SR, Archeologický ústav AV ČR, v. v. i., Praha, SNM-Historické múzeum, Archeologický ústav SAV, Nitra - **výstava Dedičstvo Karola Veľkého**

Iveta Kaczarová

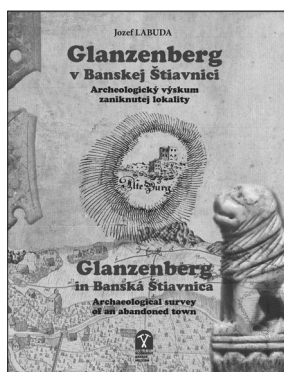
Ocenenie v súťaži RSVS pre mladých vedeckých pracovníkov a doktorandov

Rada Slovenských vedeckých spoločností udelila v Súťaži RSVS pre mladých vedeckých pracovníkov a doktorandov dňa 8. 12. 2017 ocenenie Mgr. Petrovi Tóthovi, PhD. za popularizáciu výsledkov vedeckej činnosti. Ocenenie získal za prezentáciu „Hronovce vo svetle najnovších nálezov zo 4. tisícročia pred n. l.“, ktorú predniesol v obecnej knižnici v Hronovciach dňa 16. 12. 2016. Vo svojej prezentácii sa sústredil na nález ľudských kostrových pozostatkov v sídliskovej jame badenskej kultúry z Hronoviec, časť Vozokany, ktoré vyhodnotil interdisciplinárne v spolupráci s odborníkmi z antropológie (Mgr. Silvia Bodoriková, PhD.) a archeozoológie (Mgr. Zora Bielichová) v kultúrno-historickom kontexte.

Gratulujeme!

Redakcia

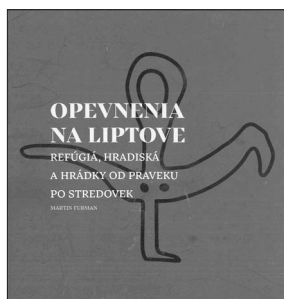
NOVÉ PUBLIKÁCIE

Jozef Labuda: Glanzenberg v Banskej Štiavnici. Archeologický výskum zaniknutej lokality. Banská Štiavnica 2016.

Autorom publikácie je zakladateľ slovenskej montánnej archeológie a popredný európsky bádateľ v tejto oblasti. Ťažiskovým výskumom J. Labudu je Banská Štiavnica, sídlo jeho domovského múzea. V regióne sa nachádza množstvo unikátnych pamiatok po stredovekej a novovekej banskej činnosti. J. Labuda je ich dôverným znalcom. Jednou z najvýznamnejších lokalít je práve Staré mesto-Glanzenberg so stopami stavebnej a exploatačnej činnosti. Autor mu venuje dlhodobu zvýšenú terénnu pozornosť už od počiatku svojej odbornej kariéry. V publikácii autor predstavil výsledky svojho bádania nielen z hľadiska konkrétnej lokality ale aj v kontexte širšej problematiky montánnej archeológie. Obsah publikácie v rovnocennej slovenskej aj anglickej mutácii, je rozdelený do siedmich kapitol, v ktorých sú spracované archeologické, historické, technologické i etnologické poznatky, vyťažené z dlhoročných výskumov autora i starších, inšpiratívnych výkopov jeho predchodcov. Preskúmané boli nielen stavebné objekty sídliskového, vojenského i technického charakteru, ale aj doklady ťažby a spracovania rúd. Publikáciou sa banskoštiavnický Glanzenberg zaradil medzi „klasické“ archeologické lokality dnešného Slovenska. Príťažlivosť knihy zvyšuje aj atraktívna grafická úprava.

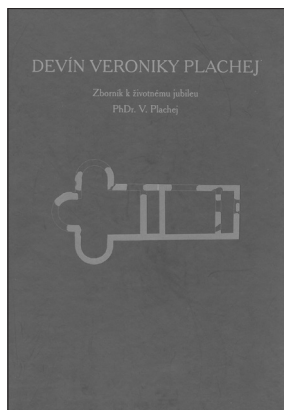
Vladimír Turčan

Martin Furman: Opevnenia na Liptove. Refúgiá, hradiská a hrádky od praveku po stredovek. Žilina 2016, 419 strán.

Archeológ mladej generácie, ktorý už dlhší čas dokazuje, že možno spojiť špecifickú prácu na Krajskom Pamiatkovom úrade s vedeckou činnosťou, je autorom vlastne aj vydavateľom precízne spracovanej publikácie, v ktorej sa vyvážené odrazilo jeho štúdium archívnych zdrojov, odborné znalosti i dôverná znalosť liptovského regiónu. V knihe sú spracované fortifikácie z okresov Liptovský Mikuláš a Ružomberok, spolu 51 lokalít rôzneho charakteru a datovania. V úvodnej kapitole, venovanej dejinám bádania vymedzenej oblasti, sú vyzdvihnuté zásluhy notára Vojtecha Majlátha, priekopníka a propagátora archeologického bádania na Liptove. Spomenutí sú však aj ďalší bádatelia „amatérskeho“ i profesionálneho obdobia, ako aj postupný inštitucionálny vývoj archeologického bádania a múzejnej ochrany nálezov. Ťažisková časť knihy patrí konkrétnym lokalitám. Každá lokalita je spracovaná podľa rovnakej štruktúry; okrem štandardných informácií nechýba ani metóda dokumentácie a prístupnosť náleziska. M. Furman musel často pracovať s neúplnými, resp. zavádzajúcimi staršími písomnou dokumentáciou, starou tlačou a pod., čo však do veľkej miery eliminoval vlastnými terénnymi a heuristickými poznatkami. Zaujímavá je kapitola „Kalendárium“ s chronologicky zoradenými informáciami. Začína rokom 1677 (listina v ktorej sa spomína lokalita Skaly pod Hradišťom), končí rokom 2016, čiže v čase vytlačenia knihy prebiehajúcimi akciami. Na záver je pripojený terminologický slovník, súpis použitej literatúry a krátke anglické *Summary*.

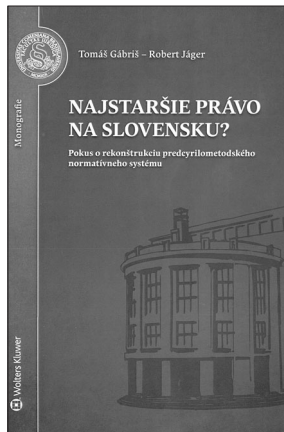
Vladimír Turčan

Devín Veroniky Plachej. Zborník k životnému jubileu PhDr. V. Plachej
Zostavila K. Harmadyová. Vydalo Múzeum mesta Bratislavy. Bratislava 2017.

K okrúhlemu životnému jubileu poprednej slovenskej archeologičky vyšla publikácia, do ktorej prispelo 29 autorov, zväčša archeológov. Súčasťou publikácie je predslov zostavovateľky, úvodná zdravica riaditeľa Mestského múzea P. Hyrossa, Tabula gratulatoria a kompletná bibliografia jubilantky. Obsah: P. Jelínek: Príspevok k zloženým artefaktom zo sladkovodnej malakofauny v staršej dobe bronzovej, 25–28; Z. Farkaš: Náhodné nálezy bronzových predmetov z Bratislavy, Devínskej Kobyly, 29–43; G. Březinová: Keltské sklo z vybraných výšinných polôh na Slovensku, 45–60; B. Stoklas: Rímske mince z hradu Devín a jeho okolia, 63–73; D. Hulínek: Osídlenie sýrskej lokality Tell Fecheriye v dobe rímskej. Symbolický pohľad z rímskeho Devína na najvýchodnejšie pohraničie Rímskeho impéria, 75–86; J. Schmidtová – L. Mathédesz – J. Jezná: Pokračovanie výskumu na NKP Dom s hypocaustom, 2. etapa, 2015, 87–96; P. Kovács – J. Schmidtová – L. Mathédesz: Milestone of Trebonianus Gallus and his son found in Gerulata, 97–101; D. Stašíková-Štukovská: Zriedkavý typ skleneného korálika z pohľadu optických analýz, 103–113; H. Chorvátová: Niekoľko poznámok k datovaniu devínskych pohrebísk z 9. storočia v polohe Za kostolom a na hradnom kopci, 115–123; V. Turčan: Poznámky k vojenským aspektom osídlenia západnej časti Bratislavskej brány vo včasnóm stredoveku, 125–130; P. Baxa – J. Maříková-Kubková: Predbežná správa o zisťovanom výskume veľmožského dvorca (?) z 9. až polovice 10. storočia v Kopčanoch, 131–141; D. Fialová – R. Beňuš – R. Skoupý – E. Drozdová: Mikroskopická analýza zubného kamene z veľkomoravského pohrebiska Devín – Za kostolom, 143–151; A. Fiala: Nálezy mincí zo stredoveku a novoveku z hradu Devín, 153–170; K. Harmadyová: Knižné kovania z hradu Devín, 171–183; S. Krasnovský: Devín v stredoveku – spisomňovanie, 187–195; M. Musilová: Výsledky archeologického výskumu Starej radnice v Bratislave v rokoch 2008 – 2010, 197–212; P. Šimončíčová Koošová: Farnosť sv. Vavrinca v kontexte stredovekej Bratislavy (porovnanie archeologických a historických prameňov), 213–225; M. Mácelová: Diptychové snečné hodiny z výskumu mestského hradu v Banskej Bystrici, 227–231; M. Kvietok: Nové archeologické nálezy z Kremnických vrchov, 233–244; Š. Holčík: Najstaršia fotografia Devína?, 245–247; M. Šurdová: Vybrané diela z knižnice Múzea mesta Bratislavy – ich tvorcovia, príbehy o nich a v nich, 249–261; A. Fasel: Ōtzi a prázdna plechovka od piva, 263–266.

Vladimír Turčan

Tomáš Gábriš – Robert Jäger: Najstaršie právo na Slovensku? Pokus o rekonštrukciu predcyrilometodského normatívneho systému. Vyd. Wolters Kluwer s. r. o. v spolupráci s Právnickou fakultou UK v Bratislave. Bratislava 2016.

Publikácia, ktorá vyšla v špecializovanom právnickom nakladateľstve, prináša zaujímavý pohľad na včasnostredovekú spoločnosť analýzou právnych termínov. Autori pomocou historicko-lingvistickej metódy vyexcerpovali z veľkomoravských písomných prameňov právnickú terminológiu, pre ktorú našli väčšinou korene v predcyrilometodejskom období. Identifikovali právnu terminológiu, používanú už v pred veľkomoravskej spoločnosti a došli k záveru, že tvorcovia cyrilometodejských právnych noriem využili vlastne pôvodnú slovanskú terminológiu. Na tomto základe rekonštruovali pôvodné staroslovanské právne termíny. V samostatných kapitolách spracovali právne a inštitucionálne normy, týkajúce sa spoločnosti, rodinného statusu, vlastníckych a majetkových vzťahov, rozhodovania sporov, deliktov a ich trestania.

Autori dochádzajú precíznou argumentáciou k zaujímavým záverom, ktoré nie vždy korešpondujú s archeologicko-historickými koncepciami, resp. prinášajú nové, racionálne argumenty (napr. k diskusii okolo termínu „rex“ v súvislosti so Svätoplukom, spochybňujú jednoznačnú interpretáciu termínu „veča“ a pod.).

Publikácia je napísaná kultivovaným jazykom a je zaujímavou rekonštrukciou právnych pomerov v predveľkomoravskej spoločnosti.

Vladimír Turčan

Z produkcie Archeologického ústavu SAV vyberáme:

Jozef Zábojník – Július Béreš: Pohrebisko z obdobia avarského kaganátu vo Valalikoch-Všechsvätých. Nitra 2016. 294 s. V závere roku 2016 bola vydaná monografia už uvedených autorov s príspevkami ďalších autorov ako L. Illášovej a J. Štubňu, J. Mihályiovej, J. Tirpáka, M. Tonkovej a M. Vondrákovej ako aj J. Vanekovej, ktorí predstavovali interdisciplinárnu spoluprácu pri vyhodnocovaní tohto pohrebiska. Celkový objem podrobený analýze predstavovalo 197 hrobov skúmaných počas dvoch etáp 1959-1962 J. Pástorom a 1982-1984 J. Bérešom. Ide o komplexné spracovanie pohrebiska s katalógovou časťou a s vyhodnotením pohrebného rítu, materiálnej kultúry

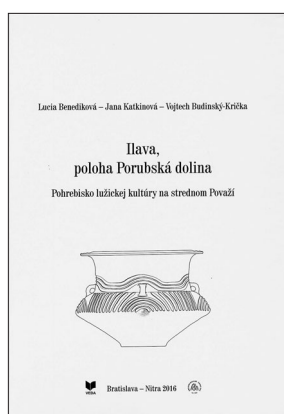

ako aj chronologickým zaradením. Ako bonus je priložené CD s databázou hrobov, materiálu a antropologickými dátami.

Róbert Malček: Badenské osídlenie Cerovej vrchoviny. Nitra 2016. 159 s. V závere roka bola do tlače odovzdaná aj monografia venovaná badenskej kultúre. Autor sa podrobnejšie pozrel na situovanie a nálezový fond 14 lokalít. Podrobne je spracovaná keramika z Hodejova, ktorá slúžia ako východisko pre porovnanie s inými nálezovými celkami badenskej kultúry. Pozornosť je upriamená aj na zoomorfnú plastiku. V rámci monografie je venovaná stať pochovávaní a samozrejme sídliskám. Na záver treba skonštatovať, že dielo sa zaoberá regiónom, kde sa autorovi podarilo identifikovať osídlenie s odkazom na prostredie klasického Badenu, ale aj kontakty na skupiny z iných regiónov.

Slovenská archeológia LXV-1/2017. Prvé číslo Slovenskej archeológie obsahuje päť štúdií. E. Horváthová/A. Zastawny/M. Čurný/A. Szczepanek predstavili vo svojej štúdiu „Hroby badenskej kultúry z Veľkého Šariša a ich význam pre výskum sledovanej kultúry v severnom Potisí“ najstaršie osídlenie badenskej kultúry na východnom Slovensku. Mimoriadne zaujímavú štúdiu pripravili D. Oravkinová/B. Hromádová/M. Vlačiky „Kostená a parohová industria z výšinného opevneného sídliska v Spišskom Štvrtku“. Autori príkladne pristúpili k tomuto lukratívnemu materiálu a dokázali pomocou technologicko-morfologickej analýzy identifikovať stopy po použití rôznych nástrojov pri spracovávaní tohto druhu materiálu. Okrem toho je článok zdrojom inšpirácie ako je možné postupovať pri spracovaní takýchto súborov. Výnimočný nález je prezentovaný v štúdiu E. Lauermann a W. Scheiblechnera „Včasnostredoveký kováčsky hromadný nález z Wegscheid am Kamp, Dolné Rakúsko“. Tento unikátny súbor predstavoval až 110 predmetov, na základe funkčnej analýzy ide o náradie kováča. „Pôvod a kolaps blatnicko-mikulčickej paradigmy“ je predmetom štúdie Z. Robaka. Autor sa už v minulosti zaoberal touto problematikou a je teda celkom očakávané, že na základe podrobnej analýzy sa vynárajú nové poznatky podložené o kvalitný rozbor súborov blatnicko-mikulčického horizontu. A. Dragotá predstavil štúdiu „Hroby s obradnými a náboženskými predmetmi z pohrebiska Kráľovský prameň v Alba Iulii, župa Alba“. Autor opisuje štyri obradné nálezy z 10.-11. stor., ktoré však majú zásadný význam pri pátraní po pokresťančení Sedmohradska byzantskou cestou. Okrem štúdií sa nachádza v Slovenskej archeológii aj In memoriam Bernard Hänsel od V. Furmanka a M. Rutkaya. V spomienke priblížila Z. Staneková päťdesiate výročie úmrtia A. Petrovského-Šichmana. V správach sa I. Vlkolinská venovala Medzinárodnej konferencii Archäologische Studien zum Frühen Mittelalter. Záver časopisu už tradične patrí recenziám. V. Mitáš napísal recenziu na dielo Rastko Vasić: Die Lanzen- und Pfeilspitzen im Zentralbalkan (Vojvodina, Serbien, Kosovo, Mazedonien) a P. Prohászka na dielo Lovag Zsuzsa: Az Esztergom-Pímás szigeti apácaolostor feltárása.

Kludia Daňová

Lucia Benediková - Jana Katkinová - Vojtech Budinský-Krička: Ilava, poloha Porubská dolina. Pohrebisko lužickej kultúry na strednom Považí. ASM STUDIA 27, Bratislava - Nitra 2016. 507 s. + CD. ISBN-978-80-224-1562-0 a ISBN 978-80-8196-001-7.

Obsiahle dielo prináša vyhodnotenie výsledkov terénneho výskumu V. Budinského-Kričku a precízne dokumentačné spracovanie hrobového inventára a jeho podrobnú typologicko-chronologickú klasifikáciu od ďalších dvoch spoluautoriek. Je presvedčivým príkladom efektívneho a prínosného načretia do starých nálezových fondov, zachránených už na prelome 20/30. rokov minulého storočia. Spolu 311 evidovaných hrobov tvorilo dlhé desaťročia najväčší nálezový súbor pamiatok lužickej kultúry na Slovensku. Pochopiteľne, nesie stopy vtedajšej úrovne poznania, metodiky terénneho i teoretického výskumu a technických i finančných možností realizátorov výskumu. Je chvályhodné, že pre autorov publikácie sa však tento fakt nestal dôvodom pre zníženie ambícií vyťažiť z početného a variabilného inventára čo najviac poznatkov a začleniť ich do širších historických javov a udalostí.

V osvedčenej štruktúre je práca rozdelená do desiatich hlavných kapitol a početných podkapitol. Jasne je definovaný cieľ práce, charakterizovaná nálezová situácia v kontexte so súvekým osídlením regiónu stredného Považia a s existujúcimi prírodnými podmienkami. Ťažisko práce tvorí katalóg hrobov a najmä podrobná analýza prameňov. Medzery v pôvodnej dokumentácii terénnych situácií sa prejavili najviac pri riešení otázok pohrebného rítu, ktoré nedovolili podrobnejšiu klasifikáciu hrobov ako na dominantnú skupinu urnových hrobov a výnimočné dva hroby kostrové. Na základe nepočetných fotografií objektov je možné uvažovať aj o výskyte aspoň menších mohýl s jednoduchým kamenným príkrovom aj na ilavskom pohrebisku. Nedostatok informácií o pohrebnom ríte z Ilavy L. Benediková kompenzuje fundovaným prehľadom jeho rozmanitosti v materiálnom prejave pri úprave hrobov a skladbe ich inventára a nadväznosti na jeho chronologický význam a odraz širších náboženských predstáv nielen na území slovenskej vetvy lužickej kultúry, ale aj na kultúrne príbuznom území južného Poľska a Moravy.

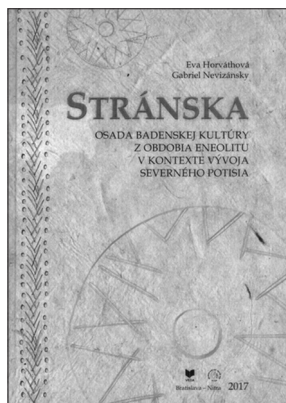

Až na hranici únosnosti je podrobne analyzovaný inventár hrobov, zvlášť keramika. Vytvorená typologická škála sa nepochybne stane potrebnou a vítanou pomôckou pri spracovaní ďalších súvekých lužických pohrebísk nielen zo Slovenska. Rozbor nálezového inventára dovolil autorom rozlíšiť tri základne stupne, rozdelené ďalej do deviatich fáz, ktoré pokrývajú jeho trvanie počas mladšej a neskej doby bronzovej.

S nespornou informačnou hodnotou je do publikácie začlenená aj štúdia M. Horňáka dopĺňajúca obraz osídlenia na území stredného Považia v období kultúr popolnicových polí v jeho vnútornej štruktúre a hierarchii. Potrebné je vyzdvihnúť aj kvalitnú technickú a grafickú úroveň publikácie, ktorá patrí medzi odborne prínosné a zároveň aj reprezentatívne výstupy AÚ SAV a slovenskej archeológie.

Ladislav Veliačik

Táto práca bola podporovaná Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-16-0441.

Eva Horváthová - Gabriel Nevizánsky: Stránska. Osada badenskej kultúry v kontexte vývoja severného Potisia. Nitra – Bratislava 2017, 251 s. ISBN: 978-80-8196-003-1

Publikácia predstavuje najnovší príspevok k problematike badenského kultúrneho komplexu. Nosnou témou monografie je popis nálezových situácií a spracovanie nálezového fondu z výšinného badenského sídliska Stránska-Mogyorós, kde spoluautor knihy realizoval niekoľkoročný plošný výskum. Kniha sa člení na viacero logicky zoradených kapitol, v ktorých sa vecne a podrobne analyzuje nadobudnutý pramenný korpus; rozboru kamennej industrie a kostným nálezom sa v dodatku venuje Jarosław Wilczyński. Dôležitým príspevkom k danej téme je kapitola venovaná absolútnemu datovaniu, ktoré vynorenie sa badenskej skupiny Ózd (či Pilinyi-Ózd) posúva hlboko do klasického Badenu. Oceniť treba aj bohatú obrázkovú prílohu. Záverečné pojednanie o kultúrnych pomeroch na hornom Potisi v strednom až mladšom eneolite znamená značné prehĺbenie poznatkov ohľadom tejto zložitej problematiky.

Róbert Malček

H. Sedláčková – D. Rohanová et al.: Renaissance and Baroque Glass from the Central Danube Region. Brno 2016, 333 s. + DVD, ISBN 978-80-905546-5-8.

Publikácia kolektívu autorov prezentuje nálezy skla z archeologických kontextov datovaných do 16. – 17. storočia pochádzajúcich z viacerých miest strednej Európy a to Brna (Hedvika Sedláčková, Dana Zapletalová), Bratislavy (Branislav Lesák – Petra Šimončíková-Košíšová a Hedvika Sedláčková, Frederik Federmayer) ako aj Viedne (Kinga Tarcsay). Výsledky sú doplnené aj o viac ako 400 chemických analýz (Dana Rohanová). Kniha je zostavená z troch nosných kapitol *Glass in Cultural and Historical Context; Catalogue a Chemical Composition of Glass*. Ide o prvé súborné komplexné spracovanie novovekého skla v tejto oblasti.

Margaréta Musilová

ZMENY V ČLENSKEJ ZÁKLADNI

Za nových členov SAS pri SAV boli prijatí: Mgr. Silvia Droppová, Mgr. Miroslava Švihurová, PhD., Mgr. Peter Debnár, Mgr. Zora Bielichová, Mgr. Magdaléna Habánová, Dr. Peter Ch. Ramsel.

Zo spoločnosti vystúpili: prof. Janka Hečková, CSc., Mgr. Peter Štefanec, Mgr. Nikoleta Salátová.

Zrušené členstvo: Mgr. Henrieta Baliová, PhD., Mgr. Barbora Brodňanová, Mgr. Denisa Divileková, Matej Fabok, PhDr. Lýdia Gačková, Miroslav Karlík, Zuzana Schvarcová, Mgr. Zuzana Tokárová.

POZVÁNKY

Pozvánka na diskusné stretnutie Quo vadis... v roku 2018

Slovenská archeologická spoločnosť pri SAV organizuje ďalšie diskusné fórum **Quo vadis slovenská archeológia? (Ešte ideme?), ktoré by sa malo uskutočniť v stredu 14. februára 2018 od 9.47 hod. a to opäť na Katedre archeológie FiF UK v Bratislave, Gondova ulica, v G 5 (prízemie)**. Privítame príspevky o problémoch slovenskej archeológie, návrhy, koncepcie a pod. Ešte stále je o čom diskutovať... Podujatie je otvorené pre všetkých archeológov, nielen pre členov SAS pri SAV.

Prihlásiť svoje príspevky môžete na adrese: eduard.krekovic@uniba.sk

OZNAMY VÝBORU

2 % z dane

Budeme vďační, ak 2 % z dane venujete aj v ďalšom roku Slovenskej archeologickej spoločnosti pri SAV. Zároveň úprimne ďakujeme všetkým, ktorí tak v predchádzajúcom roku už urobili. Aktuálne informácie a návod ako darovať 2 % z dane nájdete na webe spoločnosti <http://www.sas.sav.sk/2-z-dane/>

Ďakujeme.

Zľava na nákup kníh vo vydavateľstve Veda pre členov SAS

Informácia pre záujemcov o publikácie z vydavateľstva vedeckej a odbornej literatúry Slovenskej akadémie vied - Veda. Všetci členovia SAS majú pri kúpe v kamennej predajni Štefánikova 3, v Bratislave a v Trnave na Hornopotočnej 23 – 20 % zľavu, zoznam členov je k dispozícii v kníhkupectve. Na publikácie kupované cez e-shop je automaticky 20 % zľava.

Nahlasovanie plánovaných akcií na rok 2018

Výbor SAS pri SAV vyzýva členov, že do 15. januára 2018 môžu nahlasovať akcie plánované na rok 2018, ktoré by chceli realizovať v spolupráci so SAS pri SAV a AÚ SAV v Nitre. Spoločnosť môže pomôcť organizačne a taktiež finančne prostredníctvom vlastných finančných prostriedkov alebo z finančnej podpory Rady slovenských vedeckých spoločností.

Do nového čísla ročenky sú vítané všetky články do existujúcich rubrik, ale i diskusné príspevky a pozvánky na budúce akcie a ostatné, o ktorých by sme mali byť informovaní.

Názory a stanoviská prezentované v príspevkoch sa nemusia zhodovať s názormi a so stanoviskami redakcie. V takomto duchu príspevky prešli základnou jazykovou úpravou bez podstatných zásahov do znenia textu.

PF 2018

REDAKČNÁ UZÁVIERKA 1. ČÍSLA JE 31. 5. 2018.

ČASOPIS VYJDE LEN V PRÍPADE DOSTATOČNÉHO POČTU PRÍSPEVKOV!

ĎAKUJEME VŠETKÝM PRÍSPÍEVATEĽOM.

Vydáva Slovenská archeologická spoločnosť pri SAV v Nitre (Akademická 2, 949 21 Nitra).
Hlavná redaktorka: Mgr. Jana Mellnerová Šuteková, PhD. (jana.mellnerova@uniba.sk). Redakčná rada: Mgr. Igor Bazovský, PhD.; Mgr. Rastislav Hreha, PhD.; PhDr. Ján Chovanec, PhD.; Mgr. Iveta Kaczarová; Prof. PhDr. Eduard Krekovič, CSc.; PhDr. Vladimír Mitáš, PhD.; PhDr. Vítazoslav Struhár. Počítačová sadzba: Peter Červeň.
(Na embléme pintadera zo 6. stor. pred Kr. zo Smoleníc. Návrh a grafické stvárnenie Jarmila Maretová, logo – grafické spracovanie: Miroslav Slámka). Tlač: MICHELANGELO, Nitra.